

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים

**תוכנית לימודים עברית
כשפה שנייה בבתי הספר הערביים והבדואים
לשלוש חטיבות הגיל: ג'-י"ב
(מבוססת הישגים נדרשים)**

ירושלים התשע"ב (2011-2012)

(עדכון אחרון 15/1/2019)

منهج تدريس اللغة العبرية - لغة ثانية في المدارس العربية

المنهج معدّ لتدريس اللغة العبرية - لغة ثانية في المدارس العربية في إسرائيل، منذ بدء تدريسها في الصف الثالث، وحتى تقدّم التلميذ لامتحانات البجروت في الصف الحادي عشر أو الثاني عشر.

المنهج موجه إلى قطاعات مختلفة في مجال تدريس اللغة العبرية: المعلمين، المركزين، المديرين، المرشدين، المفتشين، معدّي كتب التدريس والامتحانات، وكلّ من له علاقة في هذا المجال.

تم إعداد هذا المنهج بعد دراسة جديّة للمناهج السابقة، والاطّلاع على نظريّات تربويّة حديثة في مجال تدريس اللغات بشكل عامّ، واللغة العبرية كلغة ثانية بشكل خاصّ .

يأتي هذا المنهج ليلبي حاجات حيّاتيّة للمواطنين العرب في إسرائيل؛ فما من شكّ في أنّ معرفتهم للغة العبرية تسهّل عمليّة انخراطهم في نواحي الحياة المختلفة: الاقتصادية، السياسيّة، الثقافيّة والاجتماعيّة، سواء من خلال المكاتبات الرسميّة، أو الدراسة الجامعيّة، أو التقدّم المهنيّ وغير ذلك. كما تسهم معرفة هذه اللغة في تيسير اتّصال المواطنين العرب مع قطاعات واسعة من المجتمع الإسرائيليّ، وفي تعميق التفاهم والحوار البّناء بين الحضارتين العبريّة والعربيّة.

ينطلق المنهج من المقاربة التي تدعو إلى التعامل مع اللغة في سياقها الطبيعيّ؛ لتسهيل عمليّة الاتّصال اليوميّ في مجالات الحياة المختلفة، من خلال تطوير مهارات اللغة: الاستماع، القراءة، التكلّم والكتابة.

أثناء بناء المنهج تمّ التزام مبدأين أساسيين هما: "التتابع" و"اللوبيّة"؛ ما يعني اتّساع دائرة المضامين التعليميّة والمفاهيم المقترحة لدى انتقال التلميذ من صفّ إلى صفّ أعلى، وذلك كي نضمن رؤية شموليّة للموضوع تواكب المراحل التعليميّة المختلفة.

يشتمل المنهج على مقدّمة وأربعة فصول هي: اكتساب لغة ثانية، طرائق في التعليم-التعلّم-التقييم، مركّبات المضمون، تفصيل المضامين والتحصيلات المطلوبة في مراحل التعليم المختلفة.

أخيراً، لا بدّ من التأكيد أنّ تدريس اللغة العبرية يجب أن يتم، جنباً إلى جنب، مع اعتزاز التلميذ العربي بلغته الأمّ وإتقانه لها. فلغة الأمّ تشكّل قاعدة لغوية متينة لأي لغة أجنبية يسعى التلميذ لإتقانها.

חברי ועדת-המשנה לעדכון התוכנית משנת 2006

פרופ' עילית אולשטיין	בית הספר לחינוך, האוניברסיטה העברית בירושלים
קרין שוקחה	מרכזת הוועדה (מספטמבר 2007), מפקחת תחום עברית,
ד"ר עלי ותד	האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
סעיד אלקרינאוי	מרכז הוועדה (עד אוגוסט 2007), האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
ופא בובו	מורה, תיכון אל-נור, רהט
ד"ר עאמר דהאמשה	מורה, תיכון כרמלית, חיפה
ראודה כרייני	מרצה, המכללה האקדמית הערבית לחינוך בישראל, חיפה
אילה לוטן	מרכזת אשכול רוח בבתי ספר ערביים ומפקחת חינוך לשוני,
ד"ר האני מוסא	האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
אלהאם מצארוה	רשות ארצית למדידה והערכה
רנדה נחאס	מפמ"ר להוראת העברית בבתי ספר ערביים, משרד החינוך, ירושלים
אחמד עאזם	מורה, חט"ב אל-נג'אח, טייבה
ח'אלד עאמר	מורה, בית ספר יסודי, תרשיחא
מאג'ד שקור	מנהל ומורה, תיכון ג'סר אל-זרקה (עד 1999)
חאתם שרקיה	מורה, חט"ב, כפר קאסם
	מורה, בית ספר יסודי, כאוכב
	מורה, בית ספר יסודי, אבן רושד-ג'ת, מדריך במחוז המרכז
ליווי וייעוץ:	
ד"ר צופיה יועד	מ"מ מנהלת האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
קריאה ואישור:	
ד"ר צבי צמרת	יו"ר המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך, ירושלים

תוכנית זו מחליפה את תוכנית הלימודים הקודמת - עברית כשפה שנייה בבתי הספר הערביים לשלוש חטיבות הגיל: ג'-י"ב, מהדורת ניסוי, תשס"ז.

נוסף לפרק על ההישגים הנדרשים בכל שכבת גיל, הצטרף לתוכנית זו פרק חדש על חשיבות רכישת שפה שנייה. כמו כן הוכנסו עדכונים ושינויים בחלק של הלשון בכל שכבות הגיל. חלק זה עודכן בהסתמך על ניסוי ומשוב שנאספו מהשטח.

חברי מליאת ועדת התוכנית משנת 1997

פרופ' עילית אולשטיין	יו"ר הוועדה, בית הספר לחינוך, האוניברסיטה העברית בירושלים
ד"ר האני מוסא	מפמ"ר להוראת העברית בבתי ספר ערביים, משרד החינוך, ירושלים
מרסל פזע	מרכזת הוועדה (עד אוגוסט 2005), האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
ד"ר עלי ותד	מרכז הוועדה (מספטמבר 2005), האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
סמיח ח'טיב	מפמ"ר להוראת העברית בבתי ספר ערביים (עד 2000)
ד"ר מחמוד אבו פנה	מפמ"ר להוראת העברית בבתי ספר ערביים והאגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים (עד 2009)
אמאל אלבאסל	מורה לעברית, חט"ב "נווה ירק", לוד
מגידולין ביידס	מנהלת בית ספר יסודי, אל-מנאר, לוד
ד"ר מיכאל גרייס	מפקח ארצי על מיומנויות יסוד, משרד החינוך, ירושלים
ד"ר ליאורה ויינבך	היחידה ללימודי עברית, אוניברסיטת תל אביב
ד"ר חאלד עזאיזה	מפקח כולל במחוז הצפון ומפקח מרכז תוכניות טח"י בערבית (עד 2004)
ארנונה פייקס	צוות חינוך לשוני (עד 2003), האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
ד"ר יהודית קאיס	בית הספר לחינוך, אוניברסיטת חיפה
מוחמד שואהדה	מנהל בית ספר יסודי א', דיר חנא
ד"ר ברוריה שדל	בית הספר לחינוך, אוניברסיטת חיפה
שרה שלום	מפתחת תוכניות לימודים, מט"ח, תל אביב
יעל שרון	מדריכת מנחים בתוכנית "עברית זה כיף" מטעם טח"י (עד 2002)
מוחמד חג'אזי	מורה לעברית, חט"ב ע"ש "אל פאראבי", טמרה
פיליפ ג'הג'אה	מורה לעברית, בית ספר יסודי ד', טמרה
כתיבה:	
רונית גדיש	מפקחת תחום ותוכניות לימודים בלשון, הבעה והבנה בעברית לחט"ב, האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
רחל גרבר	מפקחת תחום ותוכניות לימודים בחינוך לשוני בבית הספר היסודי הממלכתי ובשפות משניות (עד 2009), האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
מינה הוכברג	מפקחת תחום ותוכניות לימודים בנושאים בין-תחומיים, האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
ד"ר עלי ותד	מרצה ללשון עברית ורכז אקדמי, המכון האקדמי להכשרת מו"ג ערביים, מכללת בית ברל, כפר סבא
ד"ר האני מוסא	מפמ"ר להוראת העברית בבתי ספר ערביים, משרד החינוך, ירושלים

אלחנן נאה	מפקח תחום ותוכניות לימודים בתורה שבעל-פה, האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
מרסל פזע	מדריכה לעברית (עד 2005), האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
ארנונה פייקס	צוות חינוך לשוני (עד 2003), האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
ד"ר פנינה שירב	מפקחת תחום ותוכניות לימודים בספרות ממלכתי (עד 2008), האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
קריאה והערות:	
אמין אבו עיסא	מורה לעברית, בית ספר שיזף, חיפה
פרופ' עוזי אורנן	יו"ר ועדת המקצוע, פרופ' אמריטוס, האוניברסיטה העברית בירושלים ופרופ' אורח במדעי המחשב בטכניון
ד"ר נילי אריה-ספיר	חברת ועדת המקצוע, החוג לספרות עברית, אוניברסיטת תל אביב והאוניברסיטה העברית בירושלים
ד"ר עאמר דהאמשה	מורה לעברית, בית ספר אורט, נעורה
ד"ר מנעם חדאד	מכללת סחינין, ולשעבר מרצה לפולקלור, אוניברסיטת חיפה
סימה חרוב	מפקחת תחום ותוכניות בעברית ז'-י"ב, האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
מואפק יוספין	מורה לעברית, בית ספר מקיף ע"ש חלמי אל-שאפעי, עכו ובית ספר מקיף, שפרעם
ד"ר צופיה יועד	מ"מ מנהלת גף תכנים וסגנית מנהלת האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
ראודה כרייני	מרכזת אשכול רוח בבתי ספר ערביים ומפקחת חינוך לשוני, האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, משרד החינוך, ירושלים
ד"ר עבד אל-רחמן מרעי	מרצה לספרות עברית, המכון האקדמי להכשרת מו"ג ערביים, מכללת בית ברל, כפר סבא
נאוה סגן	מנהלת האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים (עד 2008), משרד החינוך, ירושלים
ח'אולה סעדי	מנהלת האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים (עד 2003), משרד החינוך, ירושלים
מוסטפא עאסלה	מורה לעברית, חטי"ב א', עראבה
ד"ר חיה פישרמן	החוג ללשון עברית, אוניברסיטת חיפה
רחל קבלי	מורה ללשון, לספרות ולחיבור בבית ספר רודמן, קריית ים
חאתם שרקה	מורה לעברית ומדריך מחוזי, בית ספר יסודי אבן אל-רושד, גית
עריכת הלשון:	ליאורה הרציג

כל הזכויות שמורות למשרד החינוך/2011

"מעלות" הוצאת ספרים בע"מ, רח' קרליביץ 29 תל-אביב, טל' 03-5614121

תוכן העניינים

7	מבוא-----
7	מקומה של העברית בקרב האזרחים הערבים בישראל-----
8	מטרות כלליות של הוראת העברית בבתי הספר הערביים-----
8	הקצאת שעות לימוד-----

פרק ראשון: רכישת שפה שנייה

9	הקדמה-----
9	הנחות יסוד ברכישת שפה שנייה-----
10	שפת הביניים של הלומדים-----
10	סביבה לימודית וסביבה טבעית לרכישת שפה שנייה-----
10	מאפייני הלומדים-----
11	סוגי הידע-----

פרק שני: הוראה-למידה-הערכה (ה.ל.ה)

12	הוראה ולמידה-----
13	הערכה-----

פרק שלישי: רכיבי התוכן

16	עולמות שיח-----
17	אופנויות שפה-----
18	ידע לשוני-----
20	הישגים נדרשים-----
21	עולמות תוכן-----

פרק רביעי: מפרט תכנים והישגים נדרשים

22	הקדמה-----
23	מפרט תכנים לכיתות ג'-ד'-----
27	הישגים נדרשים לכיתות ג'-ד'-----
38	מפרט תכנים לכיתות ה'-ו'-----
44	הישגים נדרשים לכיתות ה'-ו'-----
54	מפרט תכנים לכיתות ז'-ט'-----
63	נושאים לשוניים ללימוד בכיתות ז'-ט'-----
65	הישגים נדרשים לכיתות ז'-ט'-----
78	מפרט תכנים לכיתות י'-י"ב-----
109	הישגים נדרשים לכיתות י'-י"ב-----
121	נספח-----

מבוא¹

תוכנית הלימודים החדשה "עברית לבתי הספר הערביים" נבנתה על פי תפיסה עדכנית של לימוד שפה שנייה, המעמידה במרכז את ההיבט התקשורתי של השפה. בתוכנית זו מיושמים השינויים והחידושים הנובעים מן ההתפתחות בשיח החינוכי, בכלל, ובחקר רכישתה של שפה שנייה ושל דרכי הוראתה, בפרט.

בתוכנית מוצעת פריסה של לימוד העברית בבתי הספר הערביים – מכיתה ג' עד כיתה י"ב, ומובאים בחשבון היבטים התפתחותיים ברכישת שפה. התוכנית מגדירה את מטרות לימוד העברית כשפה שנייה במגזר הערבי, מדגישה את חשיבות רכישתה של שפה שנייה, מציגה את דרכי ההוראה וההערכה, מפרטת את התכנים הנלמדים, מבוססי הישגים נדרשים, בשלבים השונים של הלימוד. התוכנית מיועדת למורים, למרכזי מקצוע, למדריכים, למפקחים, למנהלים, לכותבי חומרי לימוד, לכותבי בחינות ולכל מי שמתעניין בתהליך ההוראה והלמידה של העברית בבתי הספר הערביים במדינת ישראל.

מקומה של העברית בקרב האזרחים הערבים בישראל

העברית במדינת ישראל היא השפה הרשמית, לצד הערבית, ובה מתנהלים בדרך כלל מוסדות המדינה. לכן נודעת חשיבות עליונה לכך שכל אזרחי ישראל, בהם אזרחי ישראל הערבים, ירכשו את העברית וישלטו בה היטב.

ידיעת העברית היא מנוף לקידום חברתי-כלכלי ומפתח להשתלבות בחברה הישראלית מבחינה כלכלית ותרבותית.

השליטה בעברית היא תנאי להשתלבות במוסדות להשכלה גבוהה בישראל שבהם מלמדים בעברית.

השליטה בשפה העברית מאפשרת תקשורת פתוחה בין מגזרי האוכלוסייה השונים, היא תנאי להבנה הדדית בין אזרחים ערבים ויהודים והיא חיונית ליצירת דיאלוג בין שתי התרבויות - הערבית והיהודית.

¹ המבוא מתייחס לכל שכבות הגיל.

מטרות כלליות של הוראת העברית בבתי הספר הערביים

- רכישת מיומנויות תקשורתיות בשפה העברית בכל ארבע אופנויות השפה: האזנה, דיבור, קריאה, כתיבה.
- **בלשון הדבורה**: יכולת להשתתף בשיחות מסוגים שונים, להשתתף בדיונים ולהביע דעה באינטראקציות חברתיות שונות ובנסיבות שונות, יכולת האזנה להרצאות ולדיונים ולשידורים באמצעי התקשורת.
- **בלשון הכתובה**: הבנה של טקסטים מסוגים ומסוגות שונים בתחומים מגוונים ויכולת הבעה בכתב למטרות שונות, בהקשרים שונים ולנמענים שונים.
- הכרת מבחר של ייצוגי התרבות שנוצרה ושנוצרת בעברית: שירים ופזמונים, תוכניות משודרות, עיתונות, עיון ומחקר, ספרות יפה, טקסטים מן המקורות היהודיים.
- התוודעות לחלקה של השפה העברית בתרבות היהודית לדורותיה ובהתחדשותה בדורות האחרונים ובמדינת ישראל.
- מודעות לקרבה ולקשרים בין הלשון הערבית ללשון העברית.
- פיתוח היכולת הרפקלטיבית של התלמידים על תהליך הרכישה של השפה העברית.
- פיתוח עצמאות, אוטונומיה וניעה (מוטיבציה) להמשך לימוד ושכלול השפה העברית ולהעמקת ההיכרות עם היצירה התרבותית הכתובה.
- עידוד קריאת ספרות יפה להנאה.

הקצאת שעות לימוד

הוראת השפה העברית מתחילה באופן חווייתי וכחשיפה בגנים ובכיתות א'-ב' עפ"י תוכנית "טעימות בשפה העברית" משנת 2016, התוכנית הזאת היא במסגרת תוכנית על "עברית על הרצף" משנת 2016. בכיתה ג' מתחילים ללמוד הלכה למעשה קריאה וכתובה והלימוד של העברית נמשך עד כיתה י"ב. להטמעת התוכנית ולהפעלתה חובה להקצות בכיתות ג'-ט' 5 שעות שבועיות להוראת השפה העברית, כשחלק מהשעות האלה מוקדשות לטיפול השפה הדבורה. בכיתות י'-י"ב ההוראה מתבצעת בהתאם ליחידות הלימוד – לכל יחידת לימוד שעה שבועית בכל שנה.

מספר יחידות החובה הוא 3 יח"ל, ואפשר להרחיב ל-5 יח"ל, כך שיחידות 4-5 משלימות את 3 יח"ל בסיס. על כן פירוט השעות הוא כדלקמן:

יח"ל	כיתה	י"	י"א	י"ב
3	3 ש"ש	3 ש"ש	3 ש"ש	3 ש"ש
5	5 ש"ש	5 ש"ש	5 ש"ש	5 ש"ש

הערה: מספר השעות הנ"ל הוא המינימום הנדרש. לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים שלומדים 3 יח"ל בסיס בלבד, מומלץ להקצות 4 ש"ש לכל שכבת גיל.

פרק ראשון: רכישת שפה שנייה

הקדמה

קיימת הסכמה בתחום חקר רכישת שפה נוספת שראוי להבחין בין שפה שנייה ושפה זרה. שפה זרה מוגבלת בדרך כלל ללימוד בבית הספר ללא תמיכה סביבתית. היא נלמדת לא יותר משיעור אחד ביום הלימודים ואיננה משמשת ללימוד מקצועות אחרים. לעומת זאת, שפה שנייה היא השפה של הסביבה הרחבה התומכת בלימודים בבית הספר, כגון השפה של חברה קולטת במקרה של הגירה, או שפת הרוב בחברה רב-לשונית. הלומד² פוגש את השפה השנייה במקומות רבים מחוץ לבית הספר ונהנה מחשיפה מגוונת ועשירה. דבר זה משפר את הרכישה ומרחיב את השימוש בשפה השנייה. העברית בישראל היא "שפה שנייה" לתלמידים דוברי ערבית, אך שימושיה מוגבלים לסביבה המידית שבה שולטת הערבית. על כן חשוב מצד אחד לחזק את השליטה בשפת האם, הערבית, ומצד שני להעשיר את השימוש בשפה השנייה, העברית, בסביבה הרחבה. התלמיד הערבי בישראל הוא לפחות דו-לשוני בערבית ובעברית. בדרך כלל דובר הערבית מדבר ערבית בבית ובסביבה המידית, לומד את כל מקצועות בית הספר בערבית ולומד עברית כדי לתפקד בחברה הרחבה יותר. תוכנית הלימודים מותאמת להקשר הלימוד הזה.

הנחות יסוד ברכישת שפה שנייה

תוכנית זו מאמצת את הגישה התקשורתית לרכישת שפה שנייה, גישה הנגזרת מן המחקר על רכישת שפה בבית הספר ומחוצה לו. על פי גישה זו, הוראת השפה תכוון לצרכים התקשורתיים של הלומד.

מן הגישה הזאת נגזרות הנחות היסוד האלה:

- הלומד רוכש את השפה בצורה משמעותית כשהוא נחשף אליה בהקשריה הטבעיים.
- הלומד רוכש את השפה הן בקליטה – האזנה וקריאה, הן בהפקה – דיבור וכתובה.
- רכישת השפה מתפתחת משלב לשלב והיא פועל יוצא של שכלול מיומנויות ההבנה וההבעה.
- רכישה מיטבית של השפה נעשית תוך שילוב בין מיומנויות הקליטה וההפקה: ההבנה וההבעה.
- בשלבים הראשונים של רכישת השפה ניתן משקל רב לטיפול מיומנויות הקליטה וההפקה, ההבנה וההבעה, ומשקל מצומצם להבניה שיטתית של הידע הלשוני. ככל שהלומד מתקדם ברכישת השפה, ניתן משקל רב יותר להבניה שיטתית של הידע הלשוני.
- רכישה משמעותית של ידע לשוני מתבצעת בתוך הקשר טקסטואלי ומתוך צרכים תקשורתיים.
- בשלבים המתקדמים של הלימוד, רכישת השפה כרוכה במודעות לבחירות הלשוניות שהשפה מאפשרת למשתמשים בה, בחירות הנגזרות מהעדפות חברתיות ותרבותיות.
- מעורבותם של הלומדים בתהליך הלמידה וחוייית ההצלחה מגבירות את הניעה (המוטיבציה) להתקדם ברכישת השפה.
- מודעות הלומד לתהליכי הלמידה שלו בתחום רכישת השפה תורמת להצלחה ולהתקדמות ברכישת השפה.
- רכישת שפה נוספת מגבירה את המודעות למבנייה ולתפקודיה של שפת האם ומפתחת תובנות מטה-לשוניות.

² לנחות הקריאה נקטנו על פי רוב לשון זכר-יחיד. כמובן, הכתוב נוגע לתלמידות ולתלמידים, למורות ולמורים.

שפת הביניים של הלומדים

כחלק מרכישת שפה שנייה, מתפתחת אצל הלומד שפת ביניים, שהיא שילוב של שלושה סוגי מאפיינים לשוניים: מאפיינים של השפה הראשונה של הלומד (מבנים לשוניים, שימושי מילים וכו'), מאפיינים של שפת היעד (השפה השנייה והמורכבות שלה) ומאפיינים של שפות ביניים (טעויות אוניברסליות). שפת הביניים של הלומד מאופיינת בשיטתיות ובמבניות מסוימת, אך היא גם דינמית מאוד ומשתנה לאורך תקופת הרכישה כתוצאה מהתקדמותו של הלומד בשפת היעד. מאחר שתהליך רכישת השפה כרוך בעשיית שגיאות וטעויות, שפת הביניים מאופיינת בטעויות שיטתיות הנובעות משלושת המאפיינים המוזכרים. דוברי הערבית הלומדים עברית כשפה שנייה מפתחים שפת ביניים בעברית המאופיינת ברכיבים מן הערבית, מן העברית ומתוצאות תהליך הלמידה. בהתחלת תהליך הרכישה, שפת הביניים נשענת יותר על הידע בשפה הראשונה, ובהמשך הידע בשפה השנייה הולך ומתרחב. שפת ביניים זו משתנה לאורך שנות הלימוד בבית הספר ומעבר להן ועשויה להגיע לידע "כמעט ילידי" בעברית. תוכנית הלימודים מנסה להוביל את הלומד באופן רצוף ומדורג לקראת כשירות לשונית בעברית התואמת את צורכי הלומד ואת סביבתו.

סביבה לימודית וסביבה טבעית לרכישת שפה שנייה

דוברי הערבית בישראל הלומדים עברית בבית הספר ומחוצה לו, משלבים רכישה בסביבת לימוד פורמלית עם רכישה בסביבה טבעית כאשר הם נפגשים עם דוברי עברית בתקשורת מעשית. תוכנית הלימודים רלוונטית בעיקר לתהליכי ההוראה והלמידה במסגרת הבית ספרית, אך היא גם מעודדת הרחבה והעשרה באמצעות הסביבה הטבעית הרחבה יותר של השפה העברית, למשל על ידי שימוש בתקשורת המונים, מפגש בין-אישי עם דוברי עברית ופעילויות שונות באמצעות העברית.

מאפייני הלומדים

רכישת השפה הראשונה של האדם, שפת האם, איננה דורשת רצון או ניעה מיוחדים מאחר שהרכישה וההתפתחות של השפה הן תהליך טבעי. המצב שונה כאשר רוכשים שפה שנייה – הניעה הופכת לנושא חשוב ביותר. כאשר מדובר בסביבה טבעית, הניעה ללמידה נובעת מן הצורך לתקשר עם הסביבה. כאשר מדובר בלימוד במסגרת בית ספרית, הניעה קשורה לתהליך הלימוד הפורמלי. ללומד בעל ניעה גבוהה סיכויים טובים יותר להצליח בתהליך הרכישה, ולכן אנו עמלים על חיפוש דרכים שונות ומגוונות כדי ליצור תנאי למידה מעודדים ומעוררים במסגרת הכיתתית. לומד שמצליח במטלות הלימודיות יהיה בעל ניעה להתאמץ ולהשקיע עבודה רבה יותר כדי להמשיך ולהצליח.

השונות בין הלומדים בכיתה מצריכה חשיבה ותכנון מצד המורה, כדי להציע דרכי למידה מגוונות התואמות העדפות אישיות בקרב התלמידים. סגנונות למידה שונים, אמונות שונות וציפיות שונות בקרב הלומדים מחייבים התאמת ההוראה ללמידה מוצלחת יותר. תוכנית הלימודים מציעה מגוון רעיונות כדי להקל על המורה למצוא את שיטת ההוראה המתאימה לו ולתלמידיו.

סוגי הידע

הכשירות הלשונית-תקשורתית של הלומד נשענת על מספר סוגי ידע: ידע עולם (תוכן כללי המאפשר הבנה והתמודדות עם נושאי תוכן שונים), ידע חברתי-תרבותי המאפשר למשתמש בשפה ליצור הלימה חברתית ותרבותית לדוברי שפת היעד, ידע לשון הכולל תחביר, אוצר מילים ואת אופנויות השפה וידע של אסטרטגיות תקשורת מתאימות. חלק חשוב בתהליך רכישת שפה שנייה הוא הכרת התרבות ששפת היעד מייצגת. הכרה זו היא בסיס חשוב לשימוש פרגמטי הולם בידע הלשוני, כלומר יכולת להתאים משפטים וצורות לשוניות למצבים חברתיים-תרבותיים.

פרק שני: הוראה-למידה-הערכה (ה.ל.ה)

הוראה ולמידה

- ארבע אופנויות השפה – ההבעה בעל-פה ובכתב, ההאזנה והקריאה – יפותחו במשולב בתהליך ההוראה והלמידה.
- את מיומנויות השפה יש לטפח בהקשרים תוכניים, המזמנים קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור.
- הטקסטים הדבורים והכתובים שאליהם ייחשפו הלומדים יהיו מגוונים הן מבחינת התכנים והן מבחינת הסוגות.
- הטקסטים הכתובים שיפיקו הלומדים יהיו מגוונים הן מבחינת התכנים והן מבחינת הסוגות.
- הטקסטים שייבחרו להוראה יתאימו מבחינת מורכבותם ורמתם ומבחינת תוכנם לשלב ברכישת השפה שבו נמצאים הלומדים.
- עולמות התוכן של הטקסטים שייבחרו להוראה יתאימו לתחומי ההתעניינות של הלומדים ויהיו רלוונטיים לעולמם ולגילם.
- ההוראה תותאם, במידת האפשר, לסגנונות הלמידה השונים של הלומדים.
- בשלבים המתקדמים של הלימוד יודגשו ההקשרים החברתיים-התרבותיים שבתוכם נוצרו ונוצרים הטקסטים שבהם עוסקים.
- הידע הלשוני יילמד בשלבי הלימוד השונים, ובעיקר בשלבים הראשונים, בתוך מסגרות טקסטואליות משמעותיות ובהדגשת היבט הפונקציונלי.
- גם הידע הלשוני שילמד בשלבים המתקדמים באופן שיטתי ומובנה יעוגן בהקשרים טקסטואליים ויודגשו היבטיו הפונקציונליים והשימושיים.
- בתהליך ההוראה והלמידה יודגשו יחסי הגומלין החברתיים בין הלומד ובין עמיתיו ללימוד, וכן בין הלומדים ובין המורה. ליחסים אלו תפקיד מכריע בהתפתחות הלשונית של הלומדים.
- הוראת השפה תתבסס על שימוש במגוון חומרים ואמצעים, ובהם:
 - קטעי עיתונות.
 - טקסטים שימושיים שונים.
 - אמצעי המחשה כגון תצלומים, איורים, כרזות, מפות.
 - אמצעים אור-קוליים: וידאו, טלוויזיה, קלטות שמע ותקליטורים וכדומה (למשל ביצועים של שירים עבריים, מערכונים ומחזות בעברית).
 - סביבת לימוד מתוקשבת: מעבד תמלילים, מולטימדיה, אתרי אינטרנט, דואר אלקטרוני, מאגרי מידע ממוחשבים, מילונים מקוונים וכדומה.
- יודגש פיתוח האוטונומיה של הלומד לקראת לימוד עצמאי וקבלת אחריות על תהליך הלמידה האישי. ההוראה תכלול אסטרטגיות מגוונות של הוראה-למידה. לשם כך יעודד המורה את תלמידיו:
 - ליזום, לבחור ולהציע תכנים ופעילויות.
 - לאסוף ולהביא לכיתה חומרים מתחומי עניין אישיים או מתחומי הלימוד בכיתה.
 - להעריך את יכולתם ואת יכולת זולתם על ידי הבאת ראיות להתקדמותם בתהליך.

בהערכת הישגים קיימות שתי גישות מרכזיות שונות זו מזו :
הגישה האיכותית – שעל פיה ההערכה היא **הערכה לשם למידה** (הל"ל) המוכרת גם בכינוי "הערכה מעצבת".

הגישה הכמותית – שעל פיה ההערכה היא **הערכה של למידה** (הש"ל) המוכרת גם בכינוי "הערכה מסכמת".

כל אחת מן הגישות מציבה מטרות הערכה שונות, המשפיעות על תרבות הלמידה וההוראה בכיתה והמנתבות אותה. מטרות ההערכה על פי הגישה הראשונה הן מתן משוב מפורט לשם קידום הלמידה וההוראה. מטרות ההערכה על פי הגישה השנייה הן סיכום או דיווח על רמת הישגיהם של הלומדים בצורת ציון לצורך מיון, הסמכה וכדומה.

חשוב לשלב "הערכה מסכמת" המפיקה ציון מסכם עם "הערכה מעצבת" ההופכת לחלק מתהליך הלמידה. ככל שיאומצו דרכי הערכה איכותיות, כך תהווה ההערכה יסוד בונה בתהליכי הלמידה ותגבר ההיענות לצורכיהם השונים של הלומדים: ליכולותיהם, לאינטליגנציות השונות שבהן בורכו ולסגנונות הלמידה שלהם.

תהליך "הערכה לשם למידה", ששותפים בו המורה והלומדים, כולל שלושה מהלכים מרכזיים :

1. הצבת יעדים שאת מידת השגתם מבקשים להעריך.
2. עיצוב מטלות וקביעת קריטריונים ונקודות מידוד (Benchmarks) שלפיהם יוערך הביצוע.
3. הערכת הביצוע תוך הפקת משוב בונה.

בתהליך הערכה זה אמורים הלומדים להבין למה מצפים מהם בתחומי התוכן ובתחום מיומנויות הלמידה והחשיבה, לאן הם אמורים להגיע ובאלו דרכים יוכלו להשיג את היעדים שהיו שותפים בהצבתם. הלומדים יהיו שותפים פעילים במדידת הישגיהם ובהערכתם במהלך הלמידה וישפרו בתוך כך את ביצועיהם בחומר הנלמד.

תפיסה זו של מהות ההערכה מדגישה את ההיבטים האלה :

- נשמר קשר בין תהליכי ההערכה, הלמידה וההוראה (הל"ה חלופית).
- ההערכה מתייחסת לביצועי הלומדים, בהם תחום התוכן, לכישורי החשיבה והלמידה שההוראה אמורה לפתח: כישורים קוגניטיביים ומטה-קוגניטיביים, כישורים חברתיים, כישורים בניהול משאבים וכישורים הקשורים באיכויות אישיות.
- ההערכה מתרחשת במסגרת שיח מתמשך בין המורים ללומדים, והלומדים משתתפים השתתפות פעילה בתהליכי ההערכה (כגון הערכה עצמית והערכת עמיתים). הערכה מסוג זה מעודדת ניעה ללמידה.
- ההערכה כוללת מטלות משמעותיות ומאתגרות, ואלה מתבצעות בסביבות למידה מגוונות.

³ על פי צ' יועד (תשס"ד). "הערכה", קווים מנחים לכתיבת תוכנית לימודים (סילבוס) למקצוע או לנושא לימודי, ירושלים: משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, נספח 3.

לרשות המורים והתלמידים כמה כלים לאיסוף ראיות על ההישגים והערכתם, שבהם אפשר לעשות שימוש מושכל במהלך הלמידה וההוראה. בעזרת כלים אלו אוספים הלומדים והמורים ראיות על תהליכי הלמידה ומעריכים את הבנת הנלמד, מפרשים את הראיות ומיישמים את מסקנותיהם כדי לקדם את הישגי הלומדים: ⁴

מטלת ביצוע כמטלת הערכה

מטרתה של מטלת הביצוע היא הערכת התלמידים ביישום התכנים שלמדו תוך הפעלת מיומנויות חשיבה גבוהות: תכנון, ארגון ומיזוג מידע, הסקת מסקנות, ביקורת וכדומה. מטלת ביצוע היא משימה מאתגרת ומושכת שאינה מתרחשת בלחץ של זמן. היא מטלה פתוחה ומורכבת המאפשרת מתן פתרונות שונים. בתחילת ביצוע הלומדים נדרשים לתכנן את מהלך עבודתם ולהפעיל שיקול דעת בבחירת התכנים המתאימים. המשכה בחקירה ובמתן פתרונות שונים, והיא משלבת התבוננות על בעיות מנקודות מבט שונות ושימוש בתהליכי חשיבה מורכבים המביאים לידי ביטוי את הידע הנרכש. מטלת ביצוע מאפשרת עבודה בצוות ומעודדת את העמקת ההבנה באמצעות דיון קבוצתי ובאמצעות הערכה עצמית ומהלכים רפלקטיביים. תוצרי מטלת הביצוע הם אלה: דו"ח, דגם, מצגת, הדמיה, עיתון, תערוכה וכדומה. תהליך פיתוח מטלת הביצוע ראשיתו בהצבת היעדים והמשכו בכתיבת המטלה שביצועה אמור לספק ראיות על מידת השגת היעדים. לצורך הערכת ביצועי הלומדים יש להציב קריטריונים מוגדרים היטב, וזאת באמצעות מחוון שמדדיו מתייחסים ליעדים שהוצבו.

מחוונים (המלווים מטלות ביצוע)

מחוון הוא מערך קריטריונים לביצוע מטלה, שכל אחד מהם מדורג לפי נקודות מידוד. נקודות המידוד מתארות את מה שיימצא בעבודות הלומדים בדרגות ביצוע שונות – גבוהה, בינונית ונמוכה – ביחס לכל קריטריון ובשלבם השונים של ביצוע המטלה, וזאת במונחים של תוכן ובמונחים של ביצועי חשיבה ולמידה. נקודות המידוד מנוסחות במונחים התנהגותיים וכוללות דוגמאות. הצבת הקריטריונים ונקודות המידוד מאפשרת ללומד לדעת מראש מה מצופה ממנו בביצוע המטלה וכיצד יוערך.

יומני תיעוד הלמידה

יומן תיעוד מכיל הערות ומחשבות שהלומדים כותבים על תהליך למידתם ועל הישגיהם. הנחיית הלומדים לחשיבה ולכתיבה רפלקטיבית מעודדת אותם להתבונן על המהלכים שעברו ועל תוצאותיהם. החשיבה והכתיבה הרפלקטיבית ממקדות את הכותבים בניתוח הנעשה, באיתור מהלכים מוצלחים שערכו ובהבנתם ובמציאת נקודות המצריכות חיזוק בלמידתם תוך תכנון השיפור הנדרש.

⁴ דוגמאות למטלות ביצוע, למחוונים, ליומני תיעוד הלמידה, לתלקיטים ולכלים נוספים בהערכה אפשר למצוא במקורות האלה: מ' בירנבוים (1997). **חלופות בהערכת הישגים**, תל אביב: רמות; מ' בירנבוים (עורכת) (1999). **הערכה מושכלת – מתיאוריה למעשה**, תל אביב: רמות; מ' בירנבוים, צ' יועד, ש' כ"ץ וה' קימרון (2004). **סביבת למידה מתוקשבת לפיתוח מקצועי של מורים בנושא טיפוח הכוונה עצמית בלמידה**, ירושלים: משרד החינוך.

באמצעות יומני תיעוד הלמידה, המורים מנהלים דיאלוג כתוב עם תלמידיהם, והתלמידים מנהלים דיאלוג פנימי עם עצמם ודיאלוג עם מוריהם ולעתים אף עם עמיתים. בשלבים מוקדמים של לימוד העברית כשפה שנייה, רצוי לכתוב את היומנים בשפת האם עם דוגמאות בשפת היעד. בשלבים מתקדמים עוברים לכתוב יומנים בשפת היעד, כלומר בעברית.

תלקיט (פורטפוליו)

התלקיט הוא אוסף מכוון של עבודות שהתלמיד בוחר במהלך השנה כראיות למהלכי הלמידה ולביצועי ההבנה שלו בחומר הנלמד. התלקיט משקף את מאמציו, את התקדמותו ואת הישגיו של הלומד במקצוע הנלמד. התלקיט משמש מכשיר להערכה מתמשכת של הלמידה ותוצאותיה, והוא מעיד על תהליך הבניית הידע של הלומדים. מאחר שהתלקיט נבנה בידי כל לומד ולומדת, הוא מהווה בסיס לביטוי עצמי וייחודי.

עבודות ומבחנים מסוגים שונים

הבחנים והמבחנים יהיו בכתב או בעל-פה, בזמן מוגדר, על יחידת חומר מוגדרת. ההערכה של העבודות והמבחנים תהיה באמצעות משוב מפורט בהתאם ליעדים שהציבו המורים והלומדים למהלך הלמידה ולא רק באמצעות ציון מספרי מסכם.

פרק שלישי: רכיבי התוכן

בפרק זה מפורטים רכיבי התוכן בתוכנית הלימודים, שכוללים: **עולמות שיח, אופנויות שפה, ידע לשוני, הישגים נדרשים ועולמות תוכן.**

א. עולמות שיח

על הלומד להכיר את העברית כפי שהיא משמשת את דובריה ואת קוראיה בני זמננו בדיבור ובכתב בתחומי חיים שונים ובנסיבות שונות. מפגש זה נעשה דרך עולמות השיח העיקריים שבתוכם מתנהלים חיינו.

המונח **עולם שיח** מתייחס למצבור התכנים ולדפוסי שיח המשותפים לקהילת הדוברים בעלי הידע והעיסוק הרלוונטיים. התכנים כוללים ידע, ערכים ותפיסות. דפוסי השיח הם דרכי ההבעה הלשוניות שנוקטים חברי הקהילה.

הבאת טקסטים מעולמות שיח שונים לפני התלמידים נועדה לחשוף אותם למגוון של דפוסי שיח ובאמצעותם להכין אותם למפגש עם העברית בחיי היום-יום, בחיי המעשה ובעולם התרבותי והאקדמי בהמשך דרכם.

בתוכנית מיוצגים ארבעה עולמות שיח: **תקשורת בין-אישית, תקשורת המונים, שיח עיוני, ספרות.**

• **תקשורת בין-אישית** מתקיימת קודם כול במישור הבלתי פורמלי ומטרותיה הן יצירת קשרים אישיים עם בני אדם בסביבתנו המידית, שמירה עליהם וטיפוחם. התקשורת הבין-אישית קיימת גם במישור הפורמלי – בקשרים עם מוסדות ועם נושאי תפקידים. עולם שיח זה שבו אנו מנהלים את קשרינו הבין-אישיים הוא רובד בסיסי והכרחי ברכישתה של שפה שנייה, והעיסוק בו בבית הספר נעשה לאורך כל שנות הלימוד ומודגש בשלבים הראשונים של הלימוד.

• **תקשורת המונים** – הטקסטים הכלולים בעולם שיח זה של התקשורת הכתובה והמשודרת – חדשות, פרסומות, עצומות, מכתבים למערכת, כתבות, ראיונות – הם בעלי נוכחות מרכזית בחייו של האדם בן זמננו בכלל ושל בני הנוער בפרט. ברכישת שפה שנייה נודעת חשיבות רבה לעיסוק בטקסטים מעולם שיח זה, שבו מתעצבים דפוסי חייה של החברה שבתוכה הלומד צריך להשתלב. לעיסוק בטקסטים מתקשורת המונים תרומה חשובה לחינוך לאזרחות ולחינוך לצרכנות ביקורתית ונאורה של תקשורת.

• **שיח עיוני** כולל טקסטים מדעיים מתחומי הדעת הנלמדים בבית הספר ומחוצה לו: ערכים באנציקלופדיה, קטעים מספרי לימוד, מאמרים, הרצאות דברים (פרזנטציות), סיכומים, טבלאות, מקורות מידע עיוני באינטרנט ועוד. הקריאה והכתיבה של טקסטים אלו, ואף העיסוק בהם במישור של האזנה ודיבור, חיוניים ביותר לפיתוחו של לומד שיוכל להשתלב בעתיד בעולם האקדמי והמקצועי בישראל.

• **ספרות** – בעולם שיח זה כלולים טקסטים מן המקורות היהודיים: מן התנ"ך, מן המשנה ומשירת ימי הביניים, ונוסף להם סיפורי עם ואגדות, מאמרי הגות, וכמובן שירה וסיפורת בנות זמננו, לרבות יצירות בעברית של יוצרים ערבים ישראלים.

הספרות מאגדת את הידע התרבותי ואת עיקרי המחשבה של התרבות היהודית ושל ההווה הישראלית כפי שהם באים לידי ביטוי ביצירות הספרות. הספרות מעניקה לקוראים חוויות והתנסויות אסתטיות שבאמצעותן יבינו טוב יותר את עצמם ואת הזולת. עולם שיח זה כולל מגוון רחב של סוגות וסוגים, ולכל אחד מהם דרכי עיצוב ואמצעים רטוריים הייחודיים לו. בטקסטים אלו, ובעיקר טקסטים מן הספרות הקדומה, יפגוש הלומד אוצר מילים עשיר שאינו מוכר לו מחיי היום-יום.

פרק הבנה והבעה בחטיבה העליונה הוא המשך למה שנלמד בשכבות הגיל הקודמות ומבוסס עליו. מטבע הדברים תהיה בו הרחבה של העיסוק בעולם השיח העיוני לצד עיסוק בטקסטים אישיים ושימושיים המאפיינים את התקשורת הבין-אישית ואת תקשורת ההמונים.

הטקסטים שהלומדים יעסקו בהם – בין בהאזנה ובדיבור, בין בקריאה ובכתיבה – יהיו אותנטיים ולא מעובדים ככל האפשר. מטרת הלימוד בפרק הזה היא להכשיר את הלומד לתפקד לא רק בחיי היום-יום, אלא גם בעולם המקצועי ובעולם האקדמי כשווה בין שווים בקרב דוברי העברית.

משקלו של כל עולם שיח לעומת עולמות השיח האחרים שונה משכבת גיל אחת לאחרת על פי השלב ההתפתחותי שהתלמידים מצויים בו. כך, למשל, מחד גיסא מקומו של השיח העיוני מצומצם יחסית בשכבות הנמוכות והוא הולך ומתרחב ככל שעולים בגיל. מאידך גיסא, עולם השיח הבין-אישי, מעצם היותו בסיסי, תופס מקום מרכזי בשכבות הנמוכות. בכל אחד מעולמות השיח נבחרו סוגי טקסטים המותאמים לשכבת הגיל. ככל שעולים בשכבת הגיל, סוגי הטקסטים והטקסטים עצמם נעשים מורכבים יותר. פיתוח המודעות למאפייני השיח הוא חשוב בכל שכבות הגיל, אבל מטבע הדברים הוא תופס מקום רחב יותר ככל שעולים בשכבות הגיל.

ב. אופנויות שפה

בית הספר מאפשר התנסויות מגוונות בשפה הכתובה ובשפה הדבורה. **קריאה וכתיבה, האזנה ודיבור** הם תהליכים המונחים על ידי חיפוש אחר משמעות והפקתה. בתהליכי ההבנה וההפקה של טקסטים דבורים וכתובים, הקוראים והכותבים, הדוברים והמאזינים משנים עמדות - מקורא לדובר, מדובר לכותב, מדובר למאזין, ממשותף לצופה. ההבנה וההפקה של טקסטים דבורים וכתובים מתקיימות בזיקה אל הטקסטים של התרבות. **קריאה** היא תהליך שיש בו פעילות גומלין בין הקורא והטקסט. בתהליך זה התלמיד בונה משמעות תוך התחברות לידע ולניסיון קודמים. תהליך הקריאה כולל שני רכיבים: פענוח והבנת משמעות. הקורא המתקדם מפתח אסטרטגיות של בקרה ותיקון עצמיים כדי להבין ולהעריך את הטקסט ולהגיב עליו.

קריאה וכתיבה הן תהליכים המשלימים זה את זה: הקריאה מתעלת את הרעיונות של הקוראים באמצעות הטקסט של המחבר, ואילו הכתיבה מאלצת את הכותב לשלוט בתהליך ומובילה אותו לבנות משמעות. בתהליכים אלה נעשה שימוש בסוגי ידע שונים - על העולם, על מערכת הלשון, על סיטואציות תקשורתיות, על סוגי ידע שונים. קריאה וכתיבה מרובות של טקסטים מסוגים שונים מרחיבות את עולמות השיח של הקוראים והכותבים.

האזנה היא חלק פעיל ומונחה-מטרה בתהליך תקשורת. להאזנה היבטים שונים: קליטה, הקשבה, ייחוס משמעות, תגובה וזכירת מסרים דבורים. בתהליך הלימודי יש להאזנה תפקיד ייחודי, בעיקר בהבנת הודעות, הרצאות, שיעורים וכדומה.

דיבור קשור למיומנויות ההאזנה, שכן בתהליכי שיחה מחליפים המשוחחים תפקידים ותורות. יכולת ההבעה בעל-פה מתפתחת על ידי השתתפות פעילה בנסיבות רשמיות (הרצאה, דיון) ובנסיבות לימודיות רשמיות למחצה (שאלות, מתן תשובות, דיווחים אישיים וכו'). דובר מיומן מבין כי הדברים שהוא שומע, קורא וכותב תורמים לתוכן ולאיכות של הבעתו בעל-פה.

בעת העיסוק בקריאה וכתובה נעשה שימוש נרחב **בשפה הדבורה** שמתעשרת **מיחסי הגומלין עם השפה הכתובה**, תומכת בה ונתמכת על ידה. בסיטואציות של האזנה ודיבור, כותבים וקוראים דנים בטקסטים, שוקלים שימושים לשוניים ורטוריים ומגיבים לדברי אחרים. התפתחות של דוברים אחראיים, יעילים וביקורתיים מחייבת התנסות במגוון רחב של שימושים בלשון הדבורה. בית הספר מאפשר התנסויות מגוונות בשפה הדבורה הן במסגרות של תקשורת בין-אישית והן במסגרות של תקשורת בהקשרים פורמליים המייחדת את העשייה הבית ספרית. בהתנסויות מגוונות אלה הדיבור משמש אמצעי להבעה ולביטוי עצמי, להתמודדות עם העולם, לפיתוח גישה ביקורתית כלפי המציאות, לרכישת ידע, להידברות ולניהול חיים בצוותא. התנסויות אלה מזמנות מפגש עם תרבויות וקהילות שיח שונות בחברה רב-תרבותית ורב-לשונית.

ג. ידע לשוני

(1) פונולוגיה

הפונולוגיה או תורת ההגה - ענף בבלשנות העוסק בחקר היחסים בין ההגאים, תפקודם וצירופם זה לזה בשפה נתונה.

(2) אוצר המילים והביטויים

אוצר המילים (**סמנטיקה** - ענף בבלשנות העוסק בחקר פירושי המילים וגלגולי משמעויותיהן) והביטויים בנוי מעגלים-מעגלים – החל במילים ושימושי לשון בסיסיים הרווחים בדיבור היום-יומי, דרך מילים וביטויים האופייניים יותר ללשון הכתובה, וכלה באוצר המילים והביטויים העבריים שאוב מן המקורות הספרותיים והנושא עמו את מרחב האסוציאציות של הספרות העברית לדורותיה.

אוצר המילים של העברית עשיר בצירופי מילים – ביטויים וניבים ושימושי לשון. בשל ההיסטוריה המיוחדת של העברית (תחייתה לאחר מאות שנים וקליטת מילים וצירופים מרבדיה השונים – ובעיקר מלשון המקרא ומלשון חכמים – המשמשים בעברית החדשה אלה לצד אלה), יש בה עושר בנרדפים שחלו ביניהם בידולי משמעות ובידולים משלביים, כגון: פנים (לשון מקרא) – פרצוף (לשון חכמים). בעברית החדשה למילה פרצוף גוון שלילי במקצת.

רכישת אוצר המילים והביטויים וההבחנות הדקות בין המשמעים נעשית בהדרגה ובהתאם לטקסטים הנלמדים וליכולתם של הלומדים.

(3) דקדוק

לימוד הדקדוק של שפה הנרכשת כשפה שנייה נועד בראש וראשונה לקדם את רכישת השפה ולשפר את השליטה בה.

הדקדוק כולל את המבנים הלשוניים – במישור התחבירי (תחביר) הוא החלק בתורת הלשון העוסק בכללי סדר המילים ובדרכי חיבורן למשפטים ובחיבור המשפטים לקטעים ספרותיים (בהתאם לחוקי הלשון) ובמישור המורפולוגי (המורפולוגיה) חוקרת את דרכי הצטרפות הצורנים למילים ואת חלוקת המילים למילים הראשוניות ולצורנים הנוספים אליהן). אלה נרכשים אגב העיסוק בטקסטים לסוגיהם בסיטואציות של קליטה והפקה: קריאה וכתבה, האזנה ודיבור. הדגש הוא על הפונקציונליות של מבנים אלו – תפקודם בטקסטים דבורים וכתובים – ועל השימוש בהם.

מכיוון שהפונקציונליות היא העיקר והיא העיקרון המנחה בתוכנית הלימודים, הידע הלשוני אמור להיבנות בהדרגה על פי שכיחות התופעה ועל פי נחיצות השליטה בה להבנת הטקסטים הנלמדים, ולא על פי המבנה התאורטי של הלשון.

לצד לימוד המבנים הלשוניים בתוך הקשרים טקסטואליים, נעשית הבניה שיטתית של הידע. בשלב מתקדם של רכישת השפה יש מקום לעסוק בדקדוק גם מנקודת מבט עיונית, למשל עיון משווה בין המבנים בלשון האם למבנים בשפה הנרכשת. במקרה שלנו מדובר בשתי לשונות אחיות, שיש להן הרבה מן המשותף והן יכולות ללמד הרבה זו על זו⁵.

הנושאים הלשוניים נבחרו על פי מידת שכיחותם ובסיסיותם. כך, למשל, ברכישת הפועל מומלץ להתחיל דווקא בפעלים בגזרת ע"ו (כגון גָּר, בָּא, קָם, שָׁר) היות והם שכיחים מאוד. ככל שהתלמידים מתקדמים בלימוד הם נחשפים למבנים שכיחים פחות, האופייניים לטקסטים ברמה גבוהה יותר. סביר להניח שטקסטים מסוימים שיובאו לכיתה יזמנו פרטי לשון שלא נזכרו בתוכנית ועם זאת הם נחוצים ללימוד הטקסטים, אך מומלץ לא לעסוק במונחי הדקדוק כשהם לעצמם ובעיקר לא בכיתות הנמוכות.

בחטיבה העליונה, פרק ידע הלשון מבנה את הידע הלשוני שנרכש עד כה, מרחיבו ומעמיק אותו באופן שיטתי ומסודר בשני מישורי השפה: המישור התוכני והמישור הצורני-מבני. במישור התוכני, הכוונה היא לאוצר המילים והביטויים: התלמידים יעסקו ביחסי המשמעות בין מילים, בהתגלגלות משמעים בתוך מילים, בביטויים ובניבים ובאופני הייצוג של המילים והמשמעים במילונים העבריים. במישור הצורני-מבני, הכוונה היא לתחומי הדקדוק השונים, ובעיקר למורפולוגיה ולתחביר. הלימוד השיטתי יהיה מכוון להיבטים הפונקציונליים של הצורות והמבנים. כמו כן יינתן מקום להיבט התקינות.

⁵ ראו להלן, נספחים עמ' 121-122.

ד. הישגים נדרשים

ההישגים הנדרשים המלווים את תוכנית הלימודים מחולקים לאופנויות השפה: קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור, ידע לשון וספרות עברית (רק לחטיבה העליונה).

למרות שתוכנית הלימודים ממליצה (עמ' 12) שארבע אופנויות השפה יפותחו במשולב בתוך תהליך ההוראה והלמידה, חשוב למקד את ההישג הנדרש בכל אופנויות השפה בנפרד ועל פי רמת הגיל. על המשתמש בתוכנית לימודים זו לצרף את ההישגים הנדרשים בכל אופנויות השפה וברכיבי הלשון כפי שהם מוצגים אחרי כל שכבת גיל. כך, למשל, אם נרצה לקבל תמונה של הידע המצופה מילד המסיים שנתיים של עברית בכיתות ג' ו-ד', נוכל לחבר את ההישגים הנדרשים מקבוצת גיל זו בכל התחומים. כך נקבל תמונה כללית של נתיב הלמידה המוביל להישגים הנדרשים.

בכל תחום ניתן להישג הנדרש הכללי, כלומר ההישג המצופה בסוף תהליך הלמידה (סוף כיתה י"ב), וזהו למעשה היעד המרכזי של תוכנית הלימודים בכל תחום. הרכיבים של כל הישג נדרש מפרטים את המיומנויות שעל התלמיד לרכוש לאורך הדרך בתחום הספציפי. כך, למשל, בתחום הקריאה קיימים ארבעה רכיבים: הבנת משמעות גלויה, הבנת משמעות סמויה, קישור רעיונות והערכת התוכן של הטקסט. ארבעה רכיבים אלה באים לידי ביטוי בהישגים הנדרשים על פי כל רמת ידע וכל קבוצת גיל. זה מאפשר למורים למקד את הוראתם בכל הרכיבים במידה הנדרשת. לצד תיאור ההישג הנדרש בכל תחום מובאת דוגמה מעשית בתהליך ההוראה, כדי להקל על המורה ליישם את הפעילויות לקראת הישגים נדרשים, כדי לעזור למורים למקד את ההוראה לקראת היעדים בכל שלב, ועל ידי כך לבנות מערכת המשכית של למידה לקראת הפיכתו של התלמיד דובר הערבית לאורייני בשפה העברית. הגדרת ההישגים הנדרשים וההתייחסות לאופנויות ולרכיבי השפה יכולים להוות בסיס יעיל לדיון פדגוגי בין המורים בתחומי הוראת השפות בבית הספר.

ההישגים הנדרשים באים לסמן את כיוון הלמידה והכישוריות המצופים מהלומדים, אך הם לא באים להחליף את הצורך בהתאמת ההוראה לצורכי התלמידים בכיתה מסוימת ובסביבה מסוימת. מעבר להישגים הנדרשים, חשובים השימוש הטבעי בשפה העברית והדגש על הבנה חברתית-פרגמטית ועל טיפוח כישורים תקשורתיים אישיים. גם רצוי לזכור שתלמיד שמצליח במשימות הניתנות לו יהיה בעל ניעה להמשיך ולהצליח.

להלן מפורטים ההישגים הנדרשים מהתלמיד בסוף לימודיו בחטיבה העליונה, בארבע אופנויות השפה ובידע הלשוני:

קריאה

הישג נדרש: - קריאה והבנה של טקסטים אותנטיים מסוגים שונים בתחומי דעת מוכרים בעזרת מילון חד-לשוני.
- קריאה והבנה של טקסטים סיפוריים (ספרותיים) עיוניים: אינפורמטיבי, שכנועי, תיאורי, מפעיל ועוד.

כתיבה

הישג נדרש: - כתיבה תקינה של טקסטים למטרות מגוונות ולנמענים רלוונטיים.
- כתיבת קטעים המאופיינים בקישוריות ובלכידות (מתשובה לשאלה ועד תיאור חוויות אישיות).

האזנה

הישג נדרש: - האזנה לדיבור שוטף מעולמות השיח השונים.
- האזנה לדיבור שוטף של שיחות, דיונים, הרצאות, כולל צפייה בפרסומות ושידורים באמצעי תקשורת שונים ומעולמות השיח המוכרים.

דיבור

הישג נדרש: - הבעה בדיבור קביל והולם את הנמען, המטרה והסיטואציה (קביל - מובן לדובר עברית; הולם - מתאים לסיטואציה).
- הבעה באופן קביל והולם בשיחות בין-אישיות ובדיונים מסוגים שונים.

ידע לשוני

הישג נדרש: - רכישת מושגי יסוד בלשון והכרת גילוייהם והתפתחותם בשפה העברית.
- רכישת מושגי יסוד (פונולוגיה, מורפולוגיה, תחביר וסמנטיקה), כך שהלומד יוכל להבין ולהפיק טקסטים ומבעים מסוגות שונות בכתב ובעל-פה.

ה. עולמות תוכן

עולמות התוכן משמשים מסגרת לעיסוק במיומנויות השפה, ובעזרתם רוכשים את הידע הלשוני. הנושאים שייבחרו יהיו מגוונים ומתאימים לעולמם של הלומדים ולסביבתם. את עולמות התוכן המפורטים בתוכנית יש לראות כהצעות והמלצות בלבד.

פרק רביעי: מפרט תכנים והישגים נדרשים

הקדמה

- רכיבי ההוראה והלמידה לשלוש השכבות - ג'ד', ה'ו', ז'ט' מאורגנים בטבלאות כדלקמן:
 - תרשים ראשון שנועד להציג במרוכז את **עולמות השיח וסוגי הטקסטים** בכל שכבת גיל.
 - הצעה ל**עולמות תוכן** המתאימים לשכבת הגיל ולסוגי הטקסטים.
 - טבלאות המפרטות את **סוגי הטקסטים**. בעמודה הראשונה מופיע סוג הטקסט ובעמודה השנייה - הדגשים באוצר המילים, בידע הלשוני ובשיח המתאימים לסוג הטקסט הנדון.
 - טבלאות המפרטות את **ההישגים הנדרשים** לפי ארבע **אופנויות השפה**. בטבלאות מובאות דוגמאות ופעילויות שהמורים והתלמידים שותפים להן: אלה הן התרחשויות בתהליך הלמידה שבאמצעותן נרכשת השפה. הפעילויות המוצעות הן דוגמה ורמז למה שיעשה בפועל בכיתה. הפעילויות יהיו משמעותיות ללומד ודומות ככל האפשר להתרחשויות במציאות התקשורתית.

כיצד מפרטי התכנים באים לידי ביטוי בהישגים הנדרשים?

שתי דוגמאות לשילוב פריטים 1, 2, 3 (עולמות שיח, עולמות תוכן וסוגי טקסטים) בתוך פריט 4 (הישגים נדרשים), לפי ארבע אופנויות השפה.

דוגמה 1

אופנויות שפה
(דיבור)

דיבור

עולמות שיח
(תקשורת בין-אישית) - שיחה

השתתפות פעילה בשיחה התואמת את עולם התוכן		ב.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- מתחלקים לזוגות, מספרים אחד לשני על חלום שרוצים להגשים, איך ולמה. - מספרים על מעשה התנדבות שעשו: איפה התקיים? מתי? מה עשו? ועוד.	השתתפות בשיחה עם חבר: שואלים שאלות ונותנים תשובות.	ג'ד'

דוגמה 2

אופנויות שפה
(האזנה)

האזנה

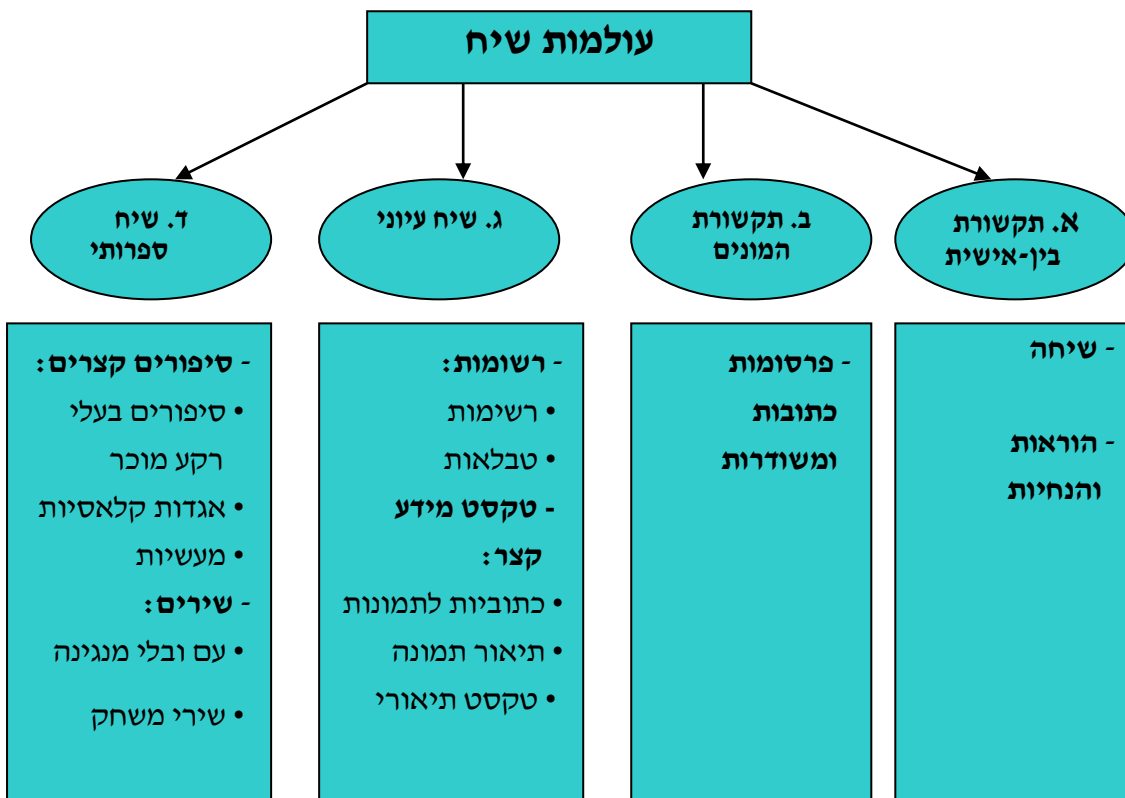
הבנת מילות מפתח בסוגי שיח שונים		א.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- עונים על שאלות שקשורות לטקסט מושמע או לנושא שהוצג לדיון, למשל: "איך ניזון הצב?" - מאזינים לתוכנית אירוח בטלוויזיה, מסכמים את עיקרי הדברים ומציגים בפני הכיתה.	הבנת מילות מפתח ומשפטים עיקריים בשיחות, בתשדירים אקטואליים, בדיווחים כיתתיים ובית ספריים ובהוראות הפעלה פשוטות.	ז'ט'

עולמות שיח
(תקשורת המונים) -
משדרי אקטואליה

מפרט תכנים לכיתות ג'-ד'

ראשית הקריאה: ראשית הקריאה בעברית כשפה שנייה תכלול היכרות עם צלילי השפה, פיתוח מודעות פונולוגית בעברית על סמך חשיפה לשפה דבורה ורכישת האותיות העבריות בקריאה ובכתיבה. הקניית ראשית הקריאה דומה לרכישת הקריאה בשפה ראשונה, אך התהליך מהיר יותר מאחר שהלומד כבר שולט בראשית הקריאה בשפת אמו. עם זאת, בתהליך הרכישה של שפה שנייה, השפה הדבורה נלמדת בד-בבד עם לימוד ראשית הקריאה. רצוי אפוא לפתח ולשלב פעילות רבה בתחום השפה הדבורה בעולמות שיח שונים לפני לימוד ראשית הקריאה ובמקביל לו.

1.

2.

עולמות תוכן:
 משפחה, ימי השבוע, עונות השנה, חגים, צבעים, מספרים, מזג האוויר, משחקים, בית ספר, מי אני?, רגשות, אני וחברי, אני וגופי, ביתי ושכונתי, בטיחות בדרכים ותמרורים, סדר יום, מאכלים, לבוש ומראה חיצוני, גן חיות ובעלי חיים.

3. פירוט לפי סוגי טקסטים

א. תקשורת בין-אישית	
דגשים	סוג הטקסט
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות ופעלים בתחום התוכן - מילות נימוס ופנייה - מילות שאלה <p>ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - פעלים פשוטים בהווה - משפטי שאלה פשוטים - בניית תשובה על פי השאלה 	<p>דו-שיח</p>
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות ופעלים בתחום התוכן - מילות נימוס ופנייה (בבקשה, תודה, סליחה, שים לב וכדומה) <p>ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - פעלים בציווי - משפטים סתמיים (פעלים בהווה רבים) 	<p>הוראות והנחיות</p>

ב. תקשורת המונים	
דגשים	סוג הטקסט
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות ופעלים בתחום התוכן - שמות תואר אופייניים ללשון הפרסומת - מאייכים של שמות תואר (מאוד, הכי) <p>ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - שם ותוארו: התאמה במין ובמספר - פעלים בציווי - משפטים קצרים פועלים ושמוניים - סימני קריאה ושאלה 	<p>פרסומת כתובה או משודרת</p>

ג. שיח עיוני	
דגשים	סוג הטקסט
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות ושמות פעולה בתחום התוכן - מספרים - ביטויים מכלילים <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - גזירת שמות פעולה מפעלים ולהפך (כתב-כתיבה, דיבר-דיבור) - נטיית שם העצם ביחיד וברבים, זכר-נקבה ויידוע - התאמת שם המספר - צירופי סמיכות 	<p style="text-align: center;">רשומות</p> <ul style="list-style-type: none"> • רשימות • טבלאות
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - פעלים, שמות ושמות תואר בתחום התוכן <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - משפטים שמניים : שם ושם תואר - מילות יחס ונטיותיהן (יחסים במרחב) - כינויי שייכות פרודים (שלי, שלך) - משפטים פועליים, בעיקר בהווה - מילות קישור : אבל, ו... - סימני פיסוק 	<p style="text-align: center;">טקסט מידע קצר</p> <ul style="list-style-type: none"> • כתוביות לתמונות • תיאור תמונה • טקסט תיאורי

ד. שיח ספרות	
דגשים	סוג טקסט
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות ופעלים בתחום התוכן - מילות רגש <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - פעלים בעבר, בהווה ובציווי - צירופי שם ושם תואר - תיאורי פועל באמצעות צירופי יחס (כגון: במהירות, בשקט) - מילות קישור של סיבה ותוצאה ושל זמן - מבני סיבה ותוצאה - סימני פיסוק 	<p style="text-align: center;">סיפור קצר</p> <ul style="list-style-type: none"> • סיפורים בעלי רקע מוכר • אגדות קלסיות • מעשיות
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות ופעלים מתחום התוכן - שמות תואר <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - משפטים סתמיים - סדר מילים במשפט 	<p style="text-align: center;">שירים</p> <ul style="list-style-type: none"> • עם ובלי מנגינה • שירי משחק

קריאה		
הבנה של המשמעות הגלויה/הפקת מידע		א.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- קוראים סיפור מתאים בבית. מספרים בכיתה את הסיפור שקראו בבית ומשוחחים עליו.	קריאה והבנה של טקסט פשוט מעולמות התוכן המוכרים ללומד, שמנוקד בניקוד מלא.	ג'-ד'
- עורכים משפטים נתונים לפי סדר האירועים בטקסט על ידי הוספת המילים "לפני" או "אחרי" אירוע מסוים.	איתור פרטי מידע מפורשים בטקסט קצר ופשוט (שמות של דמויות, זמן ומקום).	
- מביאים לכיתה סמלים מעולמות שיח שונים, כמו מדריך טלפון, תמרורי דרכים, תוויות על בגדים. מפענחים את הסמלים וממלילים אותם כהוראות. לדוגמה: לא למהץ!	קריאה והבנה של רצף משפטים פשוטים סביב רעיון מסוים.	
- מתוך מחסן מילים נתון, מתאימים תכונות מסוימות לדמויות השונות בסיפור.	הפקת מידע מטקסט נתון מעולמות התוכן המוכרים ללומד.	
- צופים בפרסומת בטלוויזיה או מאזינים לה ברדיו, ולאחר מכן מעריכים בפני הכיתה מהם הדברים שמציגים עובדה ומה מוצג כניסיון שכנוע. - מתוך טבלה של לוח שעות או רשימת מוצרים, מפיקים מידע באופן עצמאי ועונים על שאלות כמו: איזה שיעור מתקיים בשעה 10? איזה מוצר עולה יותר?	הפקת מידע מקריאת טבלאות או פרסומות מסוגים שונים.	

ב. הבנה של המשמעות הסמויה/הסקת מסקנות		ב.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- מביאים תמונה משפחתית שאוהבים ומספרים על המשפחה : כמה ילדים במשפחה? מי הבכור? מי הצעיר? כמה בנות?	קישור בין חלקי מידע בתוך הטקסט לבין חלקי טרום קריאה (כותרת/תמונה/איור/ציור).	ג'-ד'
ג. הסבר, קישור ויישום של רעיונות ומידע		ג.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- מה עשה האח הצעיר להציל את משפחתו מצרה? - מה ביקש האב מבניו לפני נסיעתו? - לפי הטקסט שלפניכם, מה קורה בחורף בישראל? - מתוך כמה משלים נתונים בוחרים אחד המתאים לסיפור ומנמקים את הבחירה.	מתן תשובות לשאלות פשוטות וממוקדות מטקסט נתון.	ג'-ד'
ד. הערכת התוכן והבנת המרכיבים/האמצעים הלשוניים והטקסטואליים		ד.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- עונים על שאלה כמו : "האם התנהגותו של הילד מוצאת חן בעיניכם? נמקו". - עונים על שאלות שקשורות לחושים : "איך הרגשתם כש....?", "מה שמעתם בזמן ש....?", "מה ראיתם כש....?" ומסבירים את התשובות.	הבעת דעה על טקסט נתון.	ג'-ד'

כתיבה		
כתיבת טקסט סיפורי		א.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- עונים על השאלה: "בטקסט יש אווירה של שמחה. כתבו מילים מתוך הטקסט שמשקפות אווירה זו".</p> <p>- משלימים את המשפטים הבאים במילים מתוך המחסן להלן:</p> <ul style="list-style-type: none"> • המורה נוסעת ב _____ . • אחותי אוכלת _____ . • _____ האהוב עלי הוא הכלב. • אנחנו לובשים מעיל ב _____ . <p><u>מחסן מילים</u>: חורף, בעל החיים, אוטובוס, ממתקים</p>	<p>זיהוי מילים בתוך הטקסט והעתקתן באופן תקין באותיות דפוס ובכתב יד.</p> <p>השלמת משפטים בעזרת מילים מוכרות.</p>	ג'-ד'
כתיבה של טקסט מפעיל		
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- מתאימים הוראות פשוטות ברצף לתמונות נתונות כמו: זהירות בדרכים: מסתכלים ימינה ושמאלה _____ שחוצים את הכביש.</p> <p>- משלימים את המשימה: כתבו מתחת לכל ציור/תמונה את ההוראה המתאימה להכנת עוגה:</p> <p><u>למשל</u>: מקציפים 3 ביצים, מוסיפים קקאו, מעבירים הכול לתבנית, מערבבים את הקצף של הביצים, מכניסים לתנור.</p>	<p>התאמת הוראות פשוטות ברצף לתמונות מעולמות התוכן של התלמידים תוך שימוש במילות קישור כמו: לפני, אחרי...</p>	ג'-ד'

	כתיבת מכתב ברכה/הזמנה שכוללים : משפט ברכה וחתימה (על ידי השלמת מילים במשפטים נתונים).	- ממלאים פתק הזמנה למסיבת יום ההולדת (נעזרים במחסן מילים וביטויים למטרה זו) ותולים על לוח המודעות בכיתה.
ג.	כתיבת טקסט תיאורי	
כיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות/פעילויות
ג'-ד'	השלמת משפטים בכתיבת מילים מוכרות.	- ממלאים מילים חסרות במשפט תיאורי לנושא מסוים כמו : יום הספורט התקיים ביום _____ בשעה _____ בבית ספר _____. - כותבים כמה משפטים שמתארים משהו מפתיע , למשל : נסענו לים עם המשפחה, כשהגענו הופתענו ש..... - מחלקים לתלמידים דף עם דמויות של אנשים/חיות שפֶּלוּנים יוצאים מפיהם. התלמידים כותבים בבלונים שיחה בין הדמויות.
ד.	כתיבה של טקסט טיעוני	
כיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות/פעילויות
ג'-ד'	השלמת משפטים המבטאים דעה אישית.	- ממשיכים משפטים שמביעים את דעתם בנושא מסוים או לגבי אישיות מסוימת, כמו : "אני אוהבת את סבתא שלי כי...", "מוצא חן בעיני... כי...".

האזנה

האזנה		
הבנת מילות מפתח בסוגי שיח שונים		א.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- ממליצים בפני הכיתה על סרט שצפו בו ומציינים למה בחרו בו.	הבנת מילות מפתח בדברי המורה או בדברי תלמידים אחרים, בכרזות במקומות ציבוריים מוכרים.	ג'-ד'
- מאזינים לשיחה מוקלטת פשוטה, מתחלקים לזוגות כשאחד מראיין והשני מרואיין. מנסים להמשיך את השיחה בפני הכיתה על ידי שאלות ותשובות.	הבנת מילות מפתח בשיחה מוקלטת או בצפייה בשיח בווידאו.	
הבנת רצף רעיוני בסוגי שיח שונים		ב.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- מסדרים תמונות לפי רצף אירועים של סיפור מושמע/כתוב. - מאזינים לשירי משחק ומבצעים את הפעולות בהתאם לרצף השיר.	הבנת רצף אירועים בקטע תיאורי פשוט או בקטע סיפורי פשוט.	ג'-ד'
- לאחר צפייה בקטע קצר על משבר המים, מציינים מהן הפעולות המוזכרות בקטע שכל אחד צריך לבצע כדי לחסוך מים.	הבנת רצף אירועים לאחר האזנה לסיפורים, לאגדות ולמעשיות.	
יישום מידע מסוגי שיח שונים		ג.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- מבצעים בכיתה הוראות פשוטות מושמעות, למשל בנושאים: "איך עושים עוגה", "איך שומרים על ספר". - מאזינים למטלה וכותבים הוראות התנהגות: "תארו לעצמכם שנתקלתם בשיטפון במהלך נסיעה. עליכם לנהוג על פי כללי הזהירות שפרסמה החברה להגנת הטבע".	האזנה להוראות ולמטלות פשוטות ומוגדרות וביצוען.	ג'-ד'

דיבור

הצגה עצמית		א.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- עונים על שאלות פשוטות כמו: "איך קוראים לך?", "באיזו כיתה אתה?", "כמה אחים יש לך?".	הצגה עצמית ברמה בסיסית בצורת תשובות לשאלות.	ג'-ד'
השתתפות פעילה בשיחה התואמת את עולם התוכן		ב.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- מחלקים בכיתה תמונות שקשורות לנושא השיחה, למשל מזג האוויר ועונות השנה. דרך התמונות מתפתחת שיחה עם התלמידים וביניהם, למשל: "איזו עונה אתם רואים בתמונה?", "איך ידעתם?", "איך מזג האוויר בחוץ?", "מה מאפיין כל עונה?", "איזו עונה אתה הכי אוהב?".	מתן תשובות לשאלות בסיסיות.	ג'-ד'
- המורה מביאה כדור לכיתה. היא מספרת על התחביב שלה ואז זורקת את הכדור לאחד התלמידים ומבקשת ממנו לספר, למשל, על המאכל האהוב עליו.	השתתפות בשיחה בהנחיית המורה על נושאים מחיי היום-יום.	
- מתחלקים לזוגות, מספרים אחד לשני על חלום שרוצים להגשים, איך ולמה. - מספרים על מעשה התנדבות שעשו: איפה התקיים? מתי? מה עשו? ועוד.	השתתפות בשיחה עם חבר: שואלים שאלות ונותנים תשובות.	

דיווח על חוויות ועל אירועים אישיים או על חוויות שנצפו/נקראו		ג.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- עונים על שאלות שקשורות לסביבה הקרובה, כמו: "איפה אתה גר?", "באיזו שכונה?", "מה אתה אוהב לעשות בזמנך הפנוי?".</p> <p>- מספרים מה עשתה הדמות המרכזית בסיפור ומסבירים האם התנהגותה מצאה חן.</p> <p>- מנסים לשחזר את האירועים המרכזיים בסיפור.</p> <p>- מחברים סוף אחר לסיפור.</p> <p>- קובעים את היחס בין הדמויות: קשר קרבה, חברות או אחר, ומציינים תכונה מאפיינת לכל דמות בהתאם להתנהגותה בסיפור.</p>	<p>יכולת לתת תשובות לשאלות הקשורות בחוויות אישיות ובחוויות מהסביבה הקרובה.</p> <p>שיחה על דמויות בסיפור נתון: אפיוני הדמות, תפקיד הדמות, קשרים בין הדמויות והתרחשויות מרכזיות.</p>	ג'-ד'

ידע לשוני

ידע לשוני		א.
פונולוגיה (תורת ההגה)		כיתה
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	ג'-ד'
<p>- מציינים את שמות האותיות שמופיעות במילה אוּפְּנִים.</p> <p>- קוראים בקול את המילים הבאות ומקשיבים לצליליהן: חֶלֶן, אָגוּזִים, גָּר, אֶלֶן, הָר, עֶלְיָזִים, שָׁר.</p> <p>- ממיינים את המילים לעיל לפי קבוצת חרוזים מתאימה: בָּלוֹן _____</p> <p>_____, תְּפוּזִים _____, מָר _____.</p> <p>- קוראים בקול את זוגות המילים הבאות בהטעמה שונה ומציינים את המשמעות של כל מילה: חיים- חיים / מזל- מזל ועוד.</p> <p>- מוסיפים נקודה או סימן שאלה בסופו של כל משפט, בהתאם למשמעות: כמה יפה מזג האוויר בחוץ ___ / כמה עולה קילו מלפפונים _____</p>	<p>הכרת העיצורים והתנועות - צליליהם, שמותיהם וסדרם.</p> <p>זיהוי הצלילים המיוצגים על ידי צירופים של עיצורים ותנועות.</p> <p>הדגשת ההברה המתאימה במילים מוכרות בעברית.</p> <p>הכרת תפקידם של סימני הפיסוק נקודה וסימן שאלה, ודרכי השימוש בהם.</p>	

מורפולוגיה (תורת הצורות)		ב.
דוגמאות/פעילויות		כיתה
<p>- מקיפים בעיגול את המילים שאליהן הצטרפה ה' היידוע (רק בחלק מהמילים האות ה' היא אות היידוע): הוא, הספר, הפתה, הפסקה, הם, התלמידים, הלכתה.</p>	שימוש במילות הקישור הבאות: ו, אבל, או, כי, לכן, לפני כן, אחרי כן, ובה' היידוע.	ג'-ד'
<p>- משלימים את המשפט במילת השאלה המתאימה: _____ (כמה/איפה) עולה כרטיס למשחק? _____ (מה/מי) עמד בכיתה בזמן השיעור? _____ (לאן/מתי) אנחנו נוסעים מחר?</p>	שימוש במילות שאלה בסיסיות, כינויי גוף וכינויי רמז.	
<p>- משלימים את החסר בהתאם: קוראים לי _____, וזאת המשפחה שלי: ל _____ שלי קוראים _____, ל _____ שלי קוראים _____ וכן הלאה. - מסמנים בצבע ירוק שמות של בני משפחה ובצבע צהוב שמות של בנות במשפחה.</p>	הכרת הסימונות האופייניות למילים מוכרות בלשון זכר ובלשון נקבה, ביחיד, ברבים ובזוגי (כולל איברי גוף).	
<p>- במשפחת המילים ט.ע.מ יש מילים מתארות: טעים, טעימה, טעימים, טעימות. משלימים את החסר: גלידה _____, עוגיות _____, מסטיקים _____, סוכר _____.</p>	זיהוי מילים המסתעפות משורש מוכר ומשתייכות לאותה "משפחת מילים".	
<p>בחרים את התשובה הנכונה מבין שתי האפשרויות המוצעות: - הילדים (מכינים/מכינות) _____ עוגה. - יסמין ודנה (מוסיפות/מוסיפים) _____ סוכר. - מלח (הוא/היא) _____ תבלין.</p>	שימוש בפועל מגזרת השלמים, בניין קל, בגופים שונים בזמן עבר והווה.	
<p>בחרים את התשובה הנכונה מבין שתי האפשרויות המוצעות: - המורה _____ (מעביר/מעבירה) שיעור חשבון. - אתן _____ (מדברות/מדברים) בטלפון.</p>	הכרת דגמי הנטייה של הבניינים פיעל, הפעיל ונפעל למספר פעלים שכיחים מעולמות התוכן הקרובים.	
<p>- צובעים באדום מספרים בנקבה ובירוק מספרים בזכר, במשפטים נתונים.</p>	הכרת שם המספר בזכר ובנקבה, במספר יסודי מ 1-100, סודר מ 1-10 (כולל ימי שבוע).	

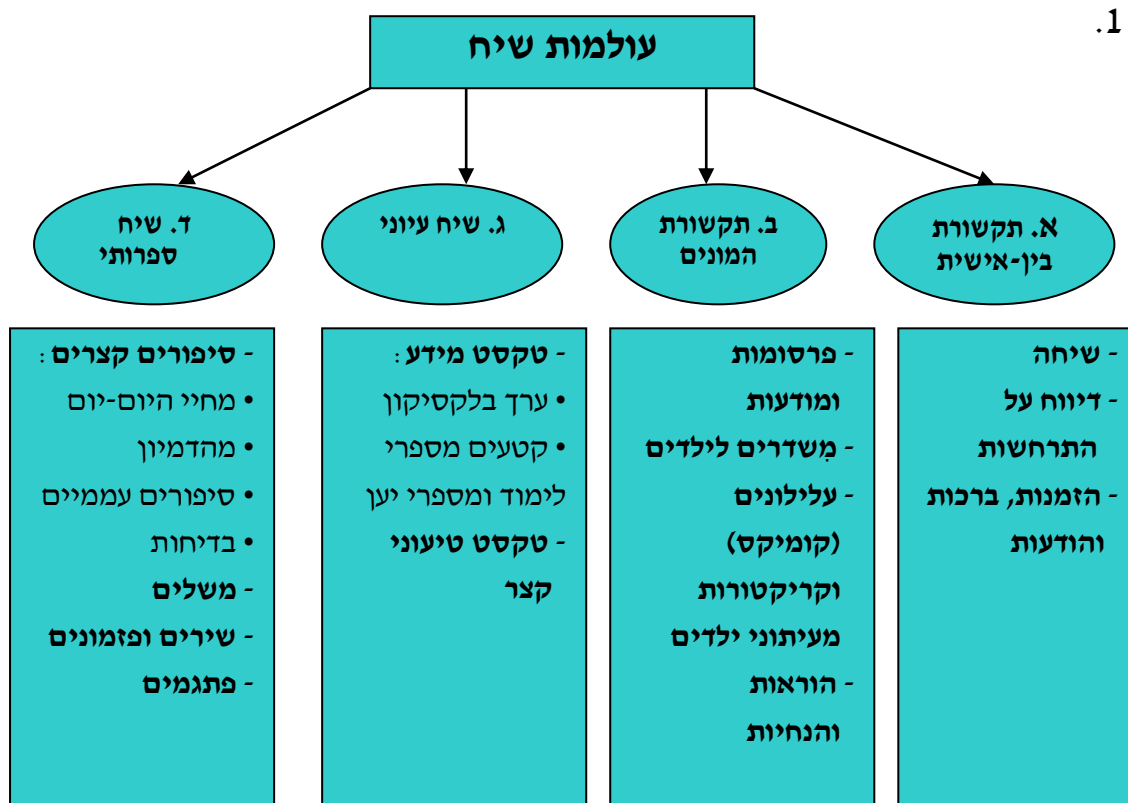
תחביר		ג.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- צובעים באדום את השמות ובכחול את הפעלים בתוך המשפטים הנתונים :</p> <ul style="list-style-type: none"> • אנחנו גרים בכפר קטן. • השמש זורחת ממזרח. • טיילנו בים. <p>- בוחרים את התשובה הנכונה :</p> <p>דני הלך _____ (אל/ על / ב) בבית הספר.</p>	<p>הבחנה בין שם, פועל ומילית בתור חלקים הבונים את המשפט השלם.</p>	ג'-ד'
<p>- מקיפים את המשפטים השמניים בעיגול ואת המשפטים הפועליים בריבוע.</p> <p>- ממיינים בטבלה משפטים פועליים בעמודה אחת ומשפטים שמניים בעמודה אחרת.</p>	<p>הבנת דגמי המשפטים : שמני ופועלי (בעבר ובהווה) ושימוש בהם.</p>	
<p>משלימים את המשפטים :</p> <p>- הסְפָרָה חמוצה, הטעם _____.</p> <p>- הסְפָרָה _____, הטעם מתוק.</p>	<p>הכרת שם התואר ודרך השתלבותו עם השם.</p>	

סמנטיקה		ד.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>בוחרים את התשובה הנכונה מבין האפשרויות המוצעות:</p> <p>- מה יש בסלט? מלפפון/כוכבים/סוכריות</p> <p>- מי זה סבא? בן של אימא/אח של אבא/אבא של אבא</p>	<p>רכישת אוצר מילים בסיסי מעולמות התוכן הקרובים לתלמידים:</p> <p>משפחה, ימי שבוע, חגים, עונות השנה...</p>	ג'-ד'
<p>בוחרים את התשובה הנכונה מבין האפשרויות המוצעות:</p> <p>- מהו מזג האוויר בחורף? חם/קר/מר</p> <p>- פיל _____ (חלש/חזק) מעכבר.</p>	<p>הכרת אוצר מילים של מילות יסוד (כולל הפכים ונרדפים) מעולמות התוכן הקרובים לתלמידים.</p>	

2. מפרט תכנים לכיתות ה'-ו'

בשלב זה מסתמכים על הידע השפתי שנרכש בשלב הקודם, מבססים ומעמיקים אותו; מרחיבים את אוצר המילים והביטויים ואת הידע הלשוני באמצעות טקסטים דבורים וכתובים מורכבים יותר ומעולמות תוכן חדשים. בבחירת הטקסטים יובא בחשבון - נוסף על הידע השפתי הנדרש - גיל התלמידים ומידת העניין שלהם בנושאי התוכן.

1.

2.

עולמות תוכן:

השעון ולוח השנה, מקצועות לימוד, תחביבים, מקצועות שונים, חיי היום-יום בבית הספר ומחוצה לו, שעות הפנאי, ספורט, קניות, מועדים וחגים, צמחים, מוסדות ציבור (בנק, דואר), משטרה, בריאות וטיפול רפואי, העיר והכפר, שושנת הרוחות, ברכות.

א. תקשורת בין-אישית	
דגשים	סוג הטקסט
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילות נימוק, מחלוקת והזמנה - מילות רגש - שמות תואר - תוארי פועל - הסגרים (לדעתי, לטעמי) <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - הסגר - מילות סיבה - מבני סיבה - מבני השוואה: כמו, יותר, הכי - כינויים חבורים של שייכות (קניין) - כינויי רמז 	<p style="text-align: center;">שיחה</p>
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - פועלי התרחשות - מילים הפונות לרגש - פועלי חשיבה - מילות זמן ותיאורי פועל <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - משפטים בעלי פסוקית מושא, כגון: ראיתי ש..., חשבתי ש.... - משפטים בעלי פסוקיות זמן - נטיית הפועל: פעלים בעבר - משפטים מאוחים - משפטי יש/אין - נטיית הפועל "היה" - ה"א המגמה 	<p style="text-align: center;">דיווח על התרחשות</p>
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - ביטויי ברכה - שמות מועדים וחגים יהודיים ולא-יהודיים ומונחים הקשורים בהם <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - שם המספר, ציון תאריך - משפטים סתמיים - משפטים מודליים (לא צריך, כדאי) - משפטי שלילה 	<p style="text-align: center;">הזמנות, ברכות והודעות</p>

<ul style="list-style-type: none"> - משפטים סבילים - מבני ציווי - צורות נסמך ומבני סמיכות 	
--	--

ב. תקשורת המונים	
דגשים	סוג הטקסט
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות ופעלים בתחום התוכן - מילות סלנג - מילים הפונות לרגש - מילים וביטויים דו-משמעיים (כגון: פקיד הבנק החשוב, נהג מדליק) <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - משפטים מודליים - משפטי ציווי - שמות תואר במבני השוואה - מבני סמיכות - פנייה - משפטי תנאי - סימני פיסוק: סימן שאלה, סימן קריאה, שלוש נקודות 	<p style="text-align: center;">פרסומות ומודעות</p>
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים בתחום התוכן <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - משפטי שאלה ותשובה - תבניות של תוארי פועל (כגון: במהירות, במיוחד) - פעלים בעבר, בהווה ובציווי - שמות תואר - מיליות קישור (סיבה ותוצאה, תכלית וזמן) - מבני סיבה ותוצאה - דיבור ישיר ועקיף 	<p style="text-align: center;">משדרים לילדים</p>
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים מתחום התוכן <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - דיבור ישיר ועקיף - משפטי שאלה - משפטי יש/אין - משפטי ציווי ושליחה - נטיית הפועל 	<p style="text-align: center;">עלילונים וקריקטורות מעיתוני ילדים</p>

<ul style="list-style-type: none"> - נטיית מילות היחס - פניות והסגרים - כינויי רמז 	
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - פעלים בתחום ההתנהגות - מילות נימוס <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - פעלים בציווי, ביחיד וברבים - משפטים סתמיים - משפטי זמן - משפטי שלילה - מבנים מודליים (חובה ל..., כדאי ל...) - דרכי פנייה 	<p style="text-align: center;">הוראות והנחיות לציבור</p>

ג. שיח עיוני	
דגשים	סוג הטקסט
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים מתחום התוכן - שמות מופשטים, כגון תופעה, תהליך, נושא, תחום <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות עצם מופשטים לציון פעולות, גורמים, חוקים ותהליכים - כינויי גוף: כינויים חבורים - משפטים סבילים 	<p style="text-align: center;">טקסט מידע</p> <ul style="list-style-type: none"> • ערך בלקסיקון • קטעים מספרי לימוד ומספרי יען
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילות נימוק, הוכחה, ביסוס, תירוץ - מילים מתחום התוכן - מילים טעונות - פועלי הבעה: התנגד, הסכים, טען, ציין, קבע, שלל <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - הסגרים - משפטי סיבה - מילות קישור (של הוספה) - משפטים בעלי פסוקיות שונות - משפטים מאוחדים לסוגיהם 	<p style="text-align: center;">טקסט טיעוני</p>

ד. ספרות	
דגשים	סוג הטקסט
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - ביטויים וניבים - מילים נרדפות והפכים - שמות, פעלים ומילות רגש <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - מבני סיבה ותוצאה - דיבור ישיר ודיבור עקיף - מיליות קישור (סיבה ותוצאה, תכלית וזמן) - תבניות של תוארי הפועל (כגון במהירות, במיוחד) - נטיית הפועל: פעלים בעבר, בהווה ובציווי - שמות תואר - נטיית מילות יחס - סימני פיסוק 	<p style="text-align: center;">סיפורים קצרים</p> <ul style="list-style-type: none"> • מחיי היום-יום • מהדמיון • סיפורים עממיים • בדיחות
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - ביטויים וניבים - מילים נרדפות והפכים <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - מבני סיבה ותוצאה - מיליות קישור מזדמנות - תבניות של תוארי פועל (כגון: בעצבנות, בעצלתיים) - נטיית הפועל: פעלים בעבר, בהווה, בעתיד ובציווי - שמות תואר - נטיית מילות יחס - סימני פיסוק מזדמנים 	<p style="text-align: center;">משלים</p>
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות ופעלים מתחום התוכן - מילים נרדפות - הפכים - מילים המופנות לרגש <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות עצם ושמות תואר - תבניות של תוארי פועל - סימני פיסוק 	<p style="text-align: center;">שירים ופזמונים</p>

פתגמים	אוצר מילים
	- מילים המופנות לרגש
	- מילים המופנות אל ההיגיון
	- נרדפים והפכים
	ידע לשוני
	- פעלים בציווי ובעתיד "עשה" ו"אל תעשה"
	- משפטים שמניים
	- משפטי יש/אין
	- משפטי שלילה
	- משפטי תנאי
	- משפטים מחוברים (מאוחים)
	- חלקים כוללים
	- כינויים חבורים
	- סימני פיסוק: נקודתיים, קו מפריד, נקודה ופסיק

קריאה		
הבנה של המשמעות הגלויה/הפקת מידע		א.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<ul style="list-style-type: none"> - מארגנים מידע בטבלה בהסתמך על הטקסט הנתון. - בוחרים את התשובה הנכונה מבין כמה אפשרויות, ומנמקים. - מסדרים משפטים לפי רצף האירועים בטקסט. 	זיהוי וארגון ידע נתון בתוך טקסטים קצרים ופשוטים מעולמות השיח המוכרים.	ה'-ו'
<ul style="list-style-type: none"> - מספרים על אירועים מסוימים, כמו תקופת החגים, בעזרת שאלות ותשובות: "איך אתה חוגג?", "עם מי?", "מה אתם אוכלים בחג?", "את מי אתם מבקרים?" - מכינים כרטיס ברכה לחג ומקריאים את הברכה בפני הכיתה. 	קריאת הזמנות (למסיבת יום הולדת, למסיבת כיתה); ברכות (לבני משפחה ולחברים לרגל חג, ליום הולדת, להחלמה ממחלה); הודעות (הודעה על אבדה), פרסומות ומודעות.	
הבנה של המשמעות הסמויה/הסקת מסקנות		ב.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<ul style="list-style-type: none"> - עונים על שאלות כמו: "מהו הרעיון המרכזי בטקסט?", "מיהי הדמות המרכזית?", "ציינו את תכונותיה של הדמות הראשית". 	הבנת רעיונות המשתמעים מהטקסט.	ה'-ו'
הסבר, קישור ויישום של רעיונות ומידע		ג.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<ul style="list-style-type: none"> - עונים על השאלות: • "המלך מזכיר לעצמו כל הזמן כי חייו בסכנה. מדוע הוא חושש לחייו? הסבירו!" • "מה אפשר ללמוד על דמותה של הגיבורה ממחשבותיה ורגשותיה מדי ערב בשדה? נמקו!" 	אפיון הדמויות על סמך הכתוב בטקסט.	ה'-ו'

הערכת התוכן והבנת המרכיבים/האמצעים הלשוניים והטקסטואליים		ד.
ההישג הנדרש	דוגמאות/פעילויות	כיתה
הבעת דעה אישית ומנומקת על טקסט תוך התייחסות לתוכן.	- עונים על שאלות כמו: • "אילו היית במקום המלך, איך היית מתנהג? הסבירו!". • "מה ניתן ללמוד על האחים מהדרך שבה פעלו ביער? נמקו"	ה'-ו'
כתיבה		א.
כתיבת טקסט סיפורי		
ההישג הנדרש	דוגמאות/פעילויות	כיתה
חיבור משפטים קצרים ופשוטים על סמך מילים מעולמות התוכן של התלמידים.	- מציגים בפני התלמידים תמונות שקשורות לנושא מסוים. התלמידים כותבים מתחת לכל תמונה משפט שמתאר את המתרחש. בסוף, התלמידים מחברים את המשפטים יחד לסיפור.	ה'-ו'
חיבור קטע קצר על סמך סיפור נתון.	- אחרי קריאת הטקסט, כותבים קטע קצר שמתאר איך אתם שומרים על סביבה נקייה בשכונתכם.	
כתיבה של טקסט מפעיל		ב.
ההישג הנדרש	דוגמאות/פעילויות	כיתה
כתיבת הוראות ברצף בנושאים מעולמות התוכן של התלמידים בעזרת מילות קישור מתאימות לרצף ועל דרך הציווי.	- כותבים הוראות ברצף סביב נושא מסוים, למשל: איך להתנהג בטיול השנתי.	ה'-ו'
מילוי שאלון עם טכניקות תשאול שונות: כן/לא, השלמת משפטים חסרים במילים מסוימות ושאלות רבות-בררה.	- ממלאים טופס פרטים אישיים לקראת השתתפות באירוע בית ספרי.	

	חיבור הוראות והנחיות הקשורות לחיי בית הספר (כגון : הוראות ניקיון, תקנון בית הספר, הנחיות לבחירת ועד הכיתה).	- לרגל "שבוע איכות הסביבה" בבית הספר, מחברים הוראות והנחיות לשמירה על סביבה נקייה בין כותלי בית הספר.
	כתיבת מכתב ברכה אישי קצר למטרות שונות.	- כותבים מכתב ברכה אישי לחבר ליום הולדתו, או מכתב לחולה לאחל לו החלמה מהירה.
כתיבת טקסט תיאורי		
כיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות/פעילויות
ה'-ו'	חיבור משפטים קצרים ופשוטים על סמך מילים מעולמות התוכן המוכרים ללומדים.	- כותבים תיאור קצר של ליל חורף : מה רואים? מה שומעים? מה מרגישים?
	כתיבת תיאור קצר של תמונה נתונה.	- כותבים תיאור קצר על תופעת טבע מתוך תמונה, למשל : שיטפונות, כולל זמן, מקום והרגשה. - כותבים תיאור קצר של אירוע מתוך תמונה נתונה, למשל : יום הולדת, חג, מסיבה.
	חיבור מודעות בנושאים מעולמם של התלמידים, כגון : מודעות על אירועים בבית הספר ובקהילה, הצגות וחוגים.	- בוחרים נושא למודעה, כמו הצגה לכבוד החג שתתקיים בבית הספר. במודעה מציינים את מקום האירוע, באיזו שעה ומה כולל האירוע.
	כתיבת עלילונים קצרים והמרתם לסיפור בכתב או בעל-פה.	- מביאים תמונות של אנשים שמדברים ומבקשים מהתלמידים לכתוב מה כל אחד אומר לשני בנושא מסוים למשל : כדורגל לבנות. בשלב השני התלמידים ממירים את הדברים שנאמרו לסיפור בכתב או בעל-פה שיוצג בפני הכיתה.

כתיבת טקסט טיעוני		ד.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- מתחלקים לזוגות. כל אחד מספר לבן זוגו אירוע/חוויה/מקרה שלא ישכח לעולם. אחר כך כל מאזין יספר את הסיפור של חברו בפני הכיתה.</p> <p>- ממשיכים את הפתיחה הבאה לסיפור : "בכפר שלנו נערך טקס לרגל מסיק הזיתים. הטקס ממש יפה, אני אוהב להשתתף בו כי..."</p>	כתיבת משפטים שמביעים דעה.	ה'-ו'

האזנה

האזנה		
הבנת מילות מפתח בסוגי שיח שונים		א.
ההישג הנדרש	דוגמאות/פעילויות	כיתה
הבנת מילות מפתח בשיחות יומיומיות, בפרסומות, בשירים פשוטים, בפזמונים ובתשדירי ספורט.	- משחזרים בשפה פשוטה ומובנת הוראות ששמעו. - מספרים מחדש בשפה פשוטה סיפור או שיר ששמעו.	ה' - ו'
הבנת רצף רעיוני בסוגי שיח שונים		ב.
ההישג הנדרש	דוגמאות/פעילויות	כיתה
הבנת רצף אירועים בשיחות יומיומיות, בפרסומות, בשירים פשוטים, בתשדירי ספורט.	- צופים בפרסומת בטלוויזיה או מאזינים לה ברדיו ומספרים מה משך בפרסומת ומה החיסרון שלה; מפתחים את הפרסומת לטקסט רציף ומקושר שאליו יוסיפו מידע משלהם על הנושא.	ה' - ו'
יישום מידע מסוגי שיח שונים		ג.
ההישג הנדרש	דוגמאות/פעילויות	כיתה
שימוש במידע מכּוּן לביצוע מטלות מעולם התוכן של התלמידים.	- מציירים צורות לפי הוראות מושמעות, כמו: "ציירו עיגול סביב הפועל בכל משפט ומתחו קו מתחת לשם העצם".	ה' - ו'

דיבור

הצגה עצמית		א.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- עונים על שאלות כמו: "איפה אתה גר?", "מאיזה משפחה אתה?", "מה התחביבים שלך?".</p> <p>- מחברים תעודת זהות לכל תלמיד, שכוללת שם פרטי ושם משפחה, כתובת ותחביבים.</p>	הצגה עצמית, כולל הצגת המשפחה ותיאור הסביבה הקרובה.	ה'-ו'
השתתפות פעילה בשיחה התואמת את עולם התוכן		ב.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- משתתפים בשיחה על מידע ששמעו ממקור מסוים (המורה, ההורים, הטלוויזיה, התלמידים), למשל "האם נכון שאנחנו לא משתתפים בתחרות הכתיבה הארצית?".</p>	השתתפות בשיחה בנושאים יומיומיים, הקשורים למשפחה, לשכונה ולבית הספר.	ה'-ו'
דיווח על חוויות ועל אירועים אישיים או על חוויות שנצפו/נקראו		ג.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- מדווחים על חוויה או על התנדבות שהיו שותפים לה (למשל: עזרה לנוזקים).</p> <p>- מתחלקים לזוגות. כל אחד מספר לבן זוגו על אירוע/ חוויה/ מקרה שלא ישכח לעולם. אחר כך, המאזין מספר את הסיפור של חברו בפני הכיתה.</p> <p>- המורה מכינה כרטיסיות עם הבעות פנים שונות. כל תלמיד מתבקש לבחור הבעת פנים מסוימת ולנמק את בחירתו.</p>	<p>דיווח על חוויות, על אירועים אישיים ועל הסביבה הקרובה.</p> <p>תגובה על עמדות ועל העדפות של אחרים, הבעת התרשמות ותיאור רגשות.</p>	ה'-ו'

ידע לשוני

פונולוגיה (תורת ההגה)		א.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- קוראים את המשפט הבא ומציינים בעל-פה את שם התנועה ואת הקול/הצליל שלה בכל אחת מהמילים : הִתְּה לִי קָפְסֶת צְבָעִים זֹהָרִים.</p> <p>- במשפט שלהלן מופיעות האותיות א/ה/ו/י פעם כאות עיצורית ופעם כאות נחה. צובעים את האות העיצורית באדום, ואת האות הנחה בכחול : "אין האדם יודע מה בלבו של חברו".</p> <p>- משתמשים בסימני הפיסוק : נקודה, סימן שאלה, סימן קריאה, נקודתיים ומירכאות כדי לפסק את המשפטים הבאים :</p> <ul style="list-style-type: none"> • מי מכם יודע את התשובה • שבו בשקט • חברי הודיע : בשבוע שעבר ביקרתי בירושלים 	<p>זיהוי הצלילים המיוצגים על ידי צירופים של עיצורים ותנועות.</p> <p>ביטוי מילים ומשפטים קצרים ושלמים עם הגייה תקינה על סמך היכרות עם סימני תורת ההגה הבסיסיים : אם-קריאה, שווא, דגש, טעם ומפיק.</p> <p>הכרת תפקידם של סימני פיסוק נוספים : פסיק, מירכאות, סימן קריאה, נקודתיים וסוגריים.</p>	<p>ה'-ו'</p>

מורפולוגיה (תורת הצורות)		ב.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- כותבים את הפועל לפי הבניין והזמן הנכונים :</p> <ul style="list-style-type: none"> • יסמין _____ (ר-ד-מ) מול הטלוויזיה, כל ערב. • דינה, _____ (ז-ה-ר) כשאת חוצה את הכביש! • החברים _____ (ה-ל-ד) לחפש את יוסף, ברגע זה. • אמיר _____ (נ-ס-ע) אתמול לטיול בגליל. 	שימוש תקין בפועל מגזרת השלמים בבניין קל ונפעל בגופים השונים בשלושת הזמנים ובציווי, בפעלים מוכרים.	ה'ו'
<p>- כותבים את הפועל לפי הזמן הנתון :</p> <ul style="list-style-type: none"> • רמי _____ (ק-ר-א, הווה) עיתוני ספורט. • רנין _____ (י-ד-ע, הווה) איך להתנהג בכיתה. 	הכרת דגמי הנטייה של הבניין התפעל (גזרות פ"י, ל"א, פ"ג) לפעלים מעולמות התוכן הקרובים.	
<p>- כותבים במספרים סודרים לפי מערכת השעות :</p> <p>השיעור ה (3) - חשבון, השיעור ה (7) - עברית,</p> <p>השיעור ה (1) - ספורט.</p> <p>- יש לי (10 דוד) ו(5 דודה) _____ .</p> <p>- היום הוא 28 _____ ב _____ שנת _____ .</p>	שימוש בשם המספר בזכר ובנקבה, במספר יסודי מ 1-100, במספר סודר מ 1-100 ; שימוש נכון בתאריך וגיל למטרות שונות.	

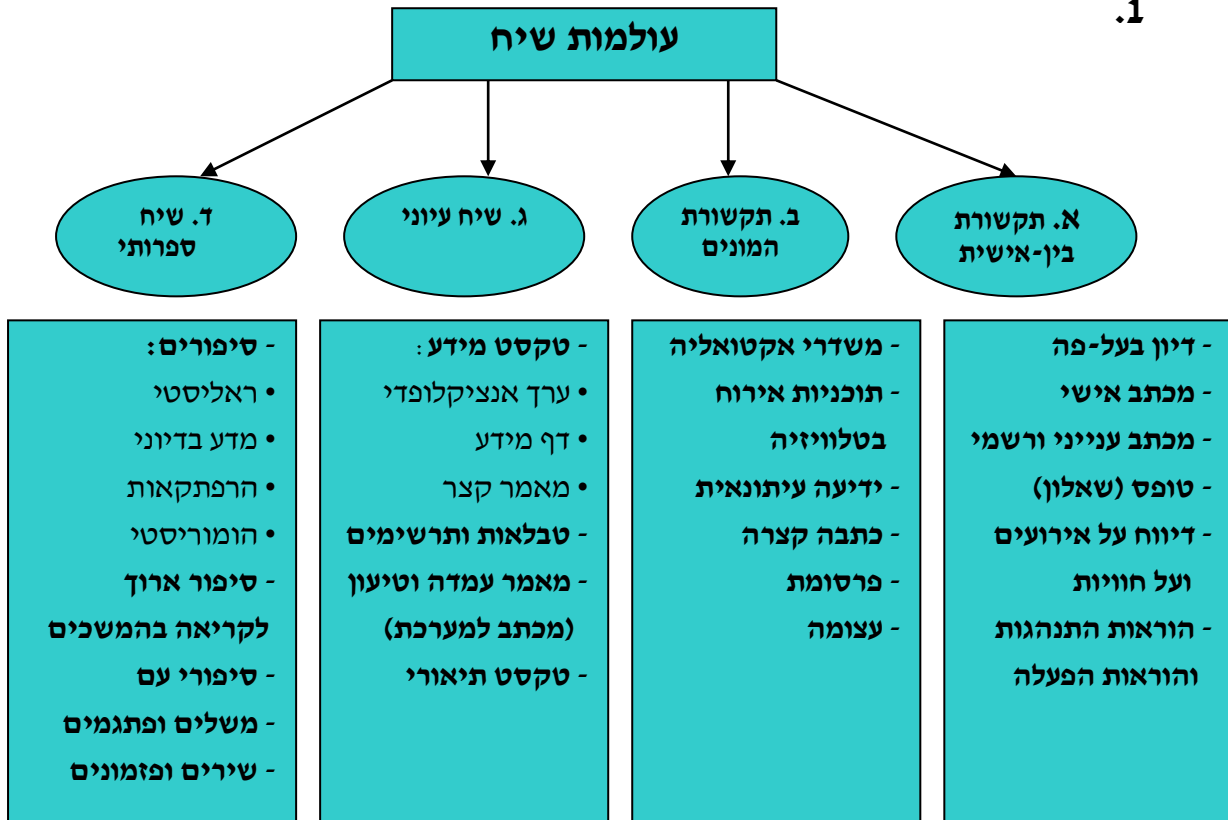
ג.	תחביר
כיתה	ההישג הנדרש
ה'-ו'	זיהוי חלקי המשפט (פנייה והסגר) ושימוש תקין בהם. <ul style="list-style-type: none"> - מציינים אם המילים המסומנות בקו הן פנייה או הסגר: • סבי, זיכרונו לברכה, היה איש טוב. • לינא, גשי לחדר המנהל, בבקשה!
	הכרת תפקידיהן של מילות הקישור ודרכי השימוש בהן להבנה ולכתיבה של טקסטים. <ul style="list-style-type: none"> - משלימים את המשפטים בעזרת מילות קישור: • רינא הלכה, ____ רמי נסע. (תוספת) • רולא הלכה, ____ פאדי נסע. (תוצאה)
	חיבור משפט שאלה פשוט בעזרת מילות שאלה. <ul style="list-style-type: none"> - בוחרים את המילה הנכונה מבין השתיים המוצעות: • (כמה/איפה) ____ עולים שני כדורי גלידה? • (לאן/מתו) ____ מתחיל החופש הגדול? - מחברים שאלה על מבצע הפעולה במשפט שלהלן: • דינה הולכת בכביש עם חברותיה.
	זיהוי משפטים הכתובים בדיבור ישיר או עקיף. <ul style="list-style-type: none"> - מדגישים בצבע אדום את המשפטים בדיבור ישיר, ובצבע צהוב את המשפטים בדיבור עקיף.
	שלילת משפט פועלי ומשפט שמני. <ul style="list-style-type: none"> - כותבים את ההפך לכל משפט במשפטי יש/אין כמו בדוגמה: יש לי חתול אין לי חתול יש לה כדור _____ . אין לך זמן _____ .
	התאמה במין ובמספר בין הנושא והנשוא ובין השם והתואר. <ul style="list-style-type: none"> - קובעים היכן מקומה של המילה בסוגריים ומעתיקים את המשפט מחדש: האמן הראה את הציור למלך (הצבעוני). הילדה נפלה מהעץ (החמודה).

סמנטיקה		ד.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- מציירים במחברת מאכל אהוב וכותבים מאלו חומרים הוא נוצר.	הרחבת אוצר המילים (כולל הפכים ונרדפים) על פי עולמות התוכן הקרובים (מקצועות לימוד, לוח שנה ועוד).	ה'-ו'
- מחפשים במילון את הביטויים "עיניו בראשו" ו "בגובה העיניים" ומשלבים אותם במשפט.	הכרת מבנה המילון ואיך מתארים מילה במילון דו-לשוני עברי-ערבי.	
- קובעים איזה פתגם מתאים יותר לסיפור: "ואהבת לרעך כמוך", או "טובים השניים מן האחד". מנמקים את התשובה.	הכרת ניבים, ביטויים ופתגמים שכיחים ויכולת להשתמש בהם.	

3. מפרט תכנים לכיתות ז'-ט'

בשלב זה מבססים ומעמיקים את הידע השפתי שנרכש בשלבים הקודמים; מרחיבים את אוצר המילים והביטויים ומציבים בפני התלמידים אתגרים בהבנה ובהבעה בכתב ובעל-פה של טקסטים מורכבים וארוכים יותר, אותנטיים במידת האפשר, המקרבים אותם לעולם דובר העברית שסביבם. בשכבת גיל זו יתחיל לימוד מובנה של חלק מהידע הלשוני לצד המשך הלימוד המשולב בטקסטים.

1.

2.

עולמות התוכן:
 טלוויזיה, תאטרון, קולנוע, מוזיקה, ציור ופיסול, טבע, כלכלה, היסטוריה, מוסדות השלטון – המקומי והמרכזי, אקטואליה, עיתונות, ערכים, תיירות.

3. פירוט לפי סוגי טקסטים

דגשים	סוג הטקסט
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים בתחום התוכן - פעלים וביטויים להבעת דעה, הסכמה ומחלוקת, כגון: אני מסכים, אני חולק על, בניגוד לדעתך, לדעתי, לפי הבנתי וכדומה <p>ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - נטיית הפועל לפי גופים - הסגר <p>השיח</p> <ul style="list-style-type: none"> - שיתוף פעולה בין המשתתפים בדיון - השתלבות בדיבור - הקשבה ותגובה הולמת לדברי אחרים - טענות ענייניות (רלוונטיות) ומבוססות - התאמת נימת הדיבור ועצמת הקול - בחירת משלב מתאים ודיבור מנומס 	<p>דיון בעל-פה</p>
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - ביטויי פנייה (שלום רב לך, ... יקר) - ביטויי סיום (שלך, באהבה, להתראות בקרוב וכדומה) - מילים המביעות רגשות - שמות תואר מועצמים (סופרלטיבים), גם מלשון הדיבור <p>ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - פעלים בגוף ראשון ושני - משפטים מורכבים מסוגים שונים - משפטי שאלה מסוגים שונים <p>השיח</p> <ul style="list-style-type: none"> - מבנה: תאריך, פנייה, גוף המכתב, סיום, חתימה - נוסחאות לשאלה על שלום הנמען 	<p>מכתב אישי</p>
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים בתחום התוכן - מילות בקשה, תלונה, תודה <p>ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - משפטים מורכבים בעלי פסוקיות סיבה, תנאי, ויתור וכדומה - משפטי איחוי ביחס של סיבה ותוצאה, ויתור, ניגוד וכדומה - סימני פיסוק 	<p>מכתב ענייני ורשמי</p>

<p>השיח</p> <ul style="list-style-type: none"> - נסיבות : יחס מוען ונמען ומטרת המכתב - מבנה : תאריך, פרטי המוען, פרטי הנמען, פנייה (הנידון), גוף המכתב, משפט סוגר (סיום), חתימה - ניסוח תמציתי וברור - לשון עניינית : הימנעות ממילים המביעות רגשות עזים, לשון אדיבה ומאופקת - נוסחאות של משפטי סיום לפי מטרת המכתב 	
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילות הוראה ידע לשוני - פעלים בציווי השיח - צמצום ודיוק 	<p>טופס (שאלון)</p>
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילות רגש - מילים מעצימות (סופרלטיבים) - מילים בתחום התוכן ידע לשוני - תיאורי מקום ותיאורי זמן - משפטי זמן - מילות קישור של מקום ושל זמן כגון : בזמן ש..., כש..., אחרי ש..., ברגע ש... השיח - סדר כרונולוגי או סיבתי - הבחנה בין עובדות לרגשות 	<p>דיווח על אירועים ועל חוויות</p>
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> מילים בתחום התוכן ידע לשוני - פעלים בציווי - פעלים בעתיד - צורות פועל סתמיות - משפטים פועליים קצרים - מבנים מודליים כגון : יש לעשות, צריך לשים לב - מילות זמן כגון : אחר כך, לפני כן - תיאורי אופן כגון : בזהירות, בעדינות - שם המספר 	<p>הוראות הפעלה והוראות התנהגות</p>

השיח	
<ul style="list-style-type: none"> - מבנה : כותרת, פנייה לנמען, חלוקה לסעיפים, כותרות משנה - ניסוח בהיר ותמציתי - שימוש באמצעים חזותיים 	

דגשים	סוג הטקסט
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים בתחום התוכן - פועלי הבעה : העריך, האמין, הסביר וכדומה <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - פעלים בגוף שני - משפטי שאלה מורכבים - הסגרים <p style="text-align: center;">השיח</p> <ul style="list-style-type: none"> - תסריט המשדר : רשימת הנושאים, המשתתפים, הזמן המוקצב לכל נושא, שאלות מתאימות לנושא - מבנה : הצגת הנושא (כותרת), עיקרי הדברים, ריאיון עם דמות רלוונטית, פרשנות 	<p style="text-align: center;">משדרי אקטואליה, תוכניות אירוח בטלוויזיה</p>
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים בתחום התוכן - מילות זמן ומילות מקום - קיצורים וראשי תיבות נפוצים כגון : בי"ח, בי"ס, ארה"ב, מס', טל' - פועלי הבעה : קבע, טען, ציין, העריך וכדומה <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - פעלים בצורת הסביל - שמות פעולה - צורות פועל סתמיות - דיבור ישיר ודיבור עקיף - מילות קישור לציון יחסי זמן <p style="text-align: center;">השיח</p> <ul style="list-style-type: none"> - מבנה הידיעה : כותרת, כותרת-משנה, פתיח, גוף הידיעה - סימני פיסוק : נקודתיים לפני ציטוט ללא שימוש במירכאות וכדומה - עובדות מול פרשנות - אמצעים חזותיים : תמונות, איורים, טבלאות 	<p style="text-align: center;">ידיעה עיתונאית</p>

<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <p>- מילים בתחום התוכן - פועלי הבעה: טוען, מסכים עם, חולק על, מתנגד וכדומה - פעלים המציינים מצב ושינוי מצב - מילים טעונות</p> <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <p>- שמות פעולה - דיבור ישיר ודיבור עקיף - מילות קישור לציון הוספה והסתייגות</p> <p style="text-align: center;">השיח</p> <p>- מבנה הכתבה: פתיחה, הצגת הנושא, פיתוח הנושא על ידי תיאורים והבאת מידע, הצגת דעות שונות על הנושא, סיום - הבחנה בין עובדות לדעות</p>	<p style="text-align: center;">כתבה קצרה</p>
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <p>- מילים בעלות קונוטציה חיובית - מילים מעצימות (סופרלטיבים)</p> <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <p>- פעלים בציווי - צורות פועל סתמיות - צירופי סמיכות - משפטי תנאי מקושרים ולא מקושרים (אסינדיטים) כגון: "קנית זכית" - משפטי נושא: מי ש..., מה ש... - שאלות, תשובות המנוסחות כמשפט חסר</p> <p style="text-align: center;">השיח</p> <p>- דרכי שכנוע: פיתוי, איום, מוטיב העדר וכדומה - פנייה לרגש - אמצעים רטוריים:</p> <ul style="list-style-type: none"> • משחקי לשון וצליליו, כגון: "במקום להמר כדאי למהר" • ססמאות • מילים וביטויים דו-משמעיים כגון: "אתם מוזמנים להתמזג" • תיאורים מוגזמים • סימני פיסוק כאמצעי רטורי - אמצעים גרפיים-חזותיים 	<p style="text-align: center;">פרסומת</p>

עצומה	<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים טעונות ידע לשוני - פעלים בציווי - פעלים בעתיד - צורות פועל סבילות - מבנים מודליים (חייב ל..., צריך ל..., אסור ל...) - משפטי תנאי השיח - מבנה: כותרת, פנייה לנמען, תיאור המצב, תביעה, דרישה, נימוקים וטיעונים, אזהרות, מסקנות והמלצות, חתימה - נסיבות - שימוש בגוף ראשון ובגוף שני, כגון "אנו פונים אליכם..." - סימני פיסוק: סימן קריאה, סימן שאלה, שלוש נקודות
--------------	--

דגשים	סוג הטקסט
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים בתחום התוכן ידע לשוני - משפטים שמניים - משפטים פועליים - משפטים כוללים - תמורה ותמורה מפרטת השיח - עקרונות מארגנים של טקסט מידע - הכללה ופירוט - יחסים לוגיים בין חלקי הטקסט - הבחנה בין עיקר לטפל - קישור לידע-עולם כללי ולידע תחומי - שלבי הכתיבה: איסוף מידע, תכנון וארגון, כתיבת טיוטה, שכתוב ועריכה 	<p>טקסט מידע</p> <ul style="list-style-type: none"> • מאמר קצר • ערך אנציקלופדי • דף מידע • טבלאות ותרשימים
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים המציינות צבע, צורה, מרקם - מילים המביעות התרשמות - מילים טעונות ידע לשוני - משפטים שמניים לסוגיהם 	<p>טקסט תיאור</p>

<p>- שמות תואר - צירוף שם תואר ושם עצם (כגון : יפה תואר, דקת גזרה) השיח - מטרת המוען בתיאור - תיאור אובייקטיבי ותיאור סובייקטיבי - העיקרון המארגן של התיאור - דימויים</p>	
<p>אוצר מילים - מילים להבעת עמדה : פעלים, הסגרים - מילות השוואה וניגוד - מילים טעונות ידע לשוני - משפטים מורכבים בעלי פסוקית מושא - מבנים של סיבה ותוצאה - משפטי איחוי ביחס של ניגוד - מבני השוואה השיח - מבנה של כתיבת טיעון : טענה, ביסוס ומסקנה - קישוריות ולכידות - קשרים לוגיים - הדגמה - פירוט והכללה - הבחנה בין דעות ועובדות - אמצעים רטוריים, כגון שאלות רטוריות, חזרות, מילים טעונות</p>	<p>מאמר עמדה וטיעון (למשל מכתב למערכת)</p>

דגשים	סוג הטקסט
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים בתחום התוכן - מילים נרדפות - הפכים וניגודים - מילים המביעות רגש - מילות תיאור <p>השיח</p> <ul style="list-style-type: none"> - דמויות ועלילה - סדר אירועים – כרונולוגי וסיבתי - פתיחה, סיום, נקודות מפנה - המספר וקולו - דיאלוגים, דיבור ישיר ודיבור עקיף - מסרים רעיוניים - הומור 	<p>סיפורים</p> <ul style="list-style-type: none"> • ראליסטי • פנטזיה ומדע בדיוני • הרפתקאות • הומוריסטי <p>סיפורי עם</p>
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - ביטויים וניבים - נרדפים והפכים <p>ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - מבני סיבה ותוצאה - מיליות קישור מזדמנות - תבניות של תוארי פועל (כגון: בעצבנות, בעצלתיים) - נטיית הפועל: פעלים בעבר, בהווה, בעתיד ובציווי - שמות תואר - נטיית מילות יחס - סימני פיסוק מזדמנים 	<p>משלים</p>
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים המופנות לרגש - מילים המופנות אל ההיגיון - נרדפים והפכים <p>ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - פעלים בציווי ובעתיד "עשה" ו "אל תעשה" - משפטים שמניים - משפטי יש/אין - משפטי שלילה - משפטי תנאי - משפטים מחוברים (מאוחים) - חלקים כוללים 	<p>פתגמים</p>

<p>- כינויים חבורים - סימני פיסוק: נקודתיים, קו מפריד, נקודה ופסיק</p>	
<p>אוצר מילים - מילים בתחום התוכן - נרדפים - ניגודים - מילות רגש - סופרלטיבים השיח עיצוב: - שורות ובתים - כותרת מצלול: - חריזה וחזרות - לשון ציורית - דימויים ומטאפורות</p>	<p>שירים ופזמונים</p>

נושאים לשוניים ללימוד בכיתות ז'-ט'

בצד הקניית הידע הלשוני במסגרת עולמות השיח, יש להקצות בשלב זה זמן ללימוד שיטתי של נושאים לשוניים אחדים. נושאים אלו מפורטים להלן.
 גם בנושאים אלה חשוב לצאת מתוך טקסטים, לתרגל וליישם בתוך הקשרים של משפטים וטקסטים קצרים.

הפועל
- נטיית הפועל בגזרת השלמים: הבניינים, הזמנים, הגופים - פעלים בעלי אותיות גרוניות - קשרי משמעות בין פעלים מאותו שורש, כגון סידר, הסדיר והסתדר; ספר, סיפר והסתפר - שמות פעולה שכיחים לפי בניינים

השם

הנטייה			
מילות יחס	כינויים	צורות נסמך	יחיד ורבים
נטיית מילות היחס על דרך היחיד ועל דרך הרבים (אצלי, אצלך, אצלו; עלי, עליך, עליו)	כינויי שייכות ביחיד וברבים (ספרי, ספרך, ספרו; ספרי, ספריך, ספריו)	צורות נסמך השונות מצורות הנפרד - ביחיד וברבים, בזכר ובנקבה: דָּבַר - דְּבָר - יָלַד - יֵלֶדֶת - תִּיקַם - תִּיקָה - סָפַר - סְפָרָה - מִמְשָׁלָה - מִמְשָׁלָת - שָׁנָה - שָׁנָת - שָׁמְלוּת - שְׁמָלוֹת - מִילִים - מִילוֹת -	- יחיד ורבים בתבניות שונות (תוכנית - תוכניות; תרבות - תרבויות; ספרייה - ספריות; אם - אמהות; ארוך - ארפים) - ריבוי זוגי (נעליים, ידיים). - שמות ללא צורת יחיד (מים, שמים, נעורים) - שמות ללא צורת רבים (עבדות, ילדות) - שמות בריבוי -ין (נישואין) - לשון חז"ל
דרכי התצורה			
הֶלְחָמִים	צורנים סופיים ומשמעיהם	משקלים ומשמעיהם	
- הרכבי בסיסים: קולנוע, אופנוע, חיידק, רמזור, רכבל, מדרחוב... - מילים מסחריות שהן הלחמים (כגון כספומט) - ראשי תיבות ודרכי קיצור כגון: בי"ס, מס'	- הכרת צורני גזירה סופיים, כגון סן, -ון, סית, -ות - עמידה על משמעות משותפת של שמות בעלי צורן סופי משותף (כגון -ון לציון הקטנה: ילדון, דובון; -ון לציון אוספים: מילון, מחירון)	- זיהוי שורש משותף (בגזרת השלמים) למילים במשקלים שונים, כגון: ספר, תספורת, מספר... - זיהוי משקל משותף ומשמעות משותפת לשמות מאותו המשקל, כגון: נָגַר, סָפַר; אֶדְמַת, דְּלָקַת; קָצִיר, קָטִיף; שָׁחַקוּ, רָקְדוּ	

שם המספר : כל השימושים, כולל מספרים גדולים (מאות ואלפים), תאריך, מספר סתמי, מספר סודר, פי, מספר חלקי ומספר מעורב (שלם וחלקי)

המילון הדו-לשוני

עיון ושימוש במילון עברי-ערבי, ערבי-עברי :

איתור ערך של מילה נוטה (פועל או שם) לפי שיטת המילון, כגון: פעלים לפי שורש, או לפי עבר נסתר, או לפי שם פועל, או לפי צורת ההווה

מילים נרדפות

הבחנה בדרך השימוש בהן בעזרת המילון, כגון: חמה-שמש, איך-כיצד, שרף-הבעיר, נתן-העניק, סליחה-מחילה, עזר-סייע

משמעויות שונות לאותה מילה והבחנה במשמעות המתאימה לפי ההקשר, כגון: קומה, תואר, שתייה, עורף

צירופים וביטויים

הבחנה בין עברית לערבית, כגון: ערך ביקור – ערך שיחה – ערך ישיבה = קאם בזיאהרה – אג'רא מוחאדתי'ה - עקד ג'לסה ; המשיל - הכפיל - היכה את = דרב מת'יל - דרב ארקאם - דרב אל....

תרגום לא מילולי של ניבים וצירופים כבולים, כגון: בית ספר = מדרסה; לא עליכם! = בעיד אלשר; בעניין זה = בהאדי'א אלח'יוצוץ; מה שלומך? = כייף חאלק?; אכל = תנאוול אל-טעאם; מצא את = עתיר עלא; חיפש את = בחתי ען

קריאה		
הבנה של המשמעות הגלויה/הפקת מידע		א.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<ul style="list-style-type: none"> - קוראים פסקה מסוימת בטקסט הנלמד וכותבים מהו הרעיון המרכזי בה. - קוראים את הפסקה השנייה בטקסט הנלמד ואומרים את פרטי המידע המשתקפים בתמונה המצורפת. 	קריאת טקסט מנוקד בניקוד חלקי והבנתו.	ז'-ט'
<ul style="list-style-type: none"> - נותנים דוגמאות מהטקסט להוכחת רעיון מסוים. - עונים על שאלות שדורשות ידע כמו: הדמות הראשית/מקום וזמן/ מסר/מוען, נמען. 	קריאת טקסטים מגוונים (מידעי, שכנועי, תיאורי ועוד) הקרובים לעולמות השיח של התלמידים.	
<ul style="list-style-type: none"> - ממלאים משפטים בקשרים לוגיים חסרים כמו: הכלב ניסה לעלות לקרון, _____ מנהל התחנה הוריד אותו. העשיר התעלם מן העני, _____ נפגשו איש עם רעהו. 	זיהוי הקשרים הלוגיים הבסיסיים המופיעים בטקסט והבנתם.	
<ul style="list-style-type: none"> - קוראים את הטקסט הנלמד וכותבים מהו הרעיון המרכזי בכל פסקה. 	קריאת טקסט כתוב בכתב מלא והבנתו.	
<ul style="list-style-type: none"> - מזהים אמצעים אמנותיים שונים כמו: חזרה, חריזה, דימוי, האנשה. - מתארים את הדמות המרכזית בעל-פה ובכתב. 	קריאת טקסטים אותנטיים, מעובדים ומגוונים מעולם השיח של הספרות והשירה, והבנתם.	
<ul style="list-style-type: none"> - מזהים את הקשר בין הפסקאות השונות בעזרת מילות קישור כמו: סיבה ותוצאה, הוספה, ניגוד. 	זיהוי הקשרים הלוגיים בין הפסקאות, הכתובים בצורה גלויה, והבנתם.	

ב. הבנה של המשמעות הסמויה/הסקת מסקנות		כיתה
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	ז'-ט'
- מסבירים ניבים וביטויים שמופיעים בטקסט, למשל: "אתה חכם פי כמה וכמה מאחיד" במשמעות: שווה/פחות/יותר מאחיד.	הבנת מילים וביטויים מתוך ההקשר.	
- עונים על שאלות שקשורות לסיבה ותוצאה. - מסיקים מסקנות: " מהן תכונותיו של עץ האלון ואלו בני אדם הוא יכול לייצג? נמקו דעתכם".	הסקת מסקנות לגבי רעיונות מרכזיים המובעים בטקסט או המשתמעים ממנו.	
- מציינים את מוסר ההשכל בטקסט.	הבנת מסרים המשתמעים מהטקסט.	
ג. הסבר, קישור ויישום רעיונות ומידע		כיתה
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	ז'-ט'
- עורכים השוואה בין שתי הדמויות הראשיות המופיעות בטקסט ומציינים במה הן שונות ובמה הן דומות.	השוואה ועימות של מידע בטקסט נתון.	
- מביאים מהטקסט משפטים שמצביעים על המסר הגלוי של הסיפור או על המסר המשתמע ממנו. - עונים על שאלה: "מהי המסקנה שהגיע אליה האב מהסיפור שסיפר לבנו? נמקו!". - עונים על שאלה: "מהו המסר שניסה המלך להעביר לעני? הסבירו!".	זיהוי מסרים מרכזיים/עיקריים מתוך הטקסט הנתון.	
- ממלאים טבלה שבה מפרקים את המשפטים לעובדה ודעה. - רושמים אמונות או דעות על צבעים ואיך הם משפיעים על החיים.	הבחנה בין דעה לעובדה.	

הערכת התוכן והבנת המרכיבים/האמצעים הלשוניים והטקסטואליים		ד.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- עונים על השאלה: "הטקסט שלפניכם הוא משל. נמקו!".</p> <p>- מביעים דעתכם על היחסים בין הנכד לזקן החולה.</p>	הבעת עמדה אישית מנומקת כלפי טקסט נתון.	ז'-ט'
<p>- עונים על השאלה: "מה אפשר ללמוד מהתנהגותה של הדמות בפרט, על היחסים בין אנשים בחברה בכלל? נמקו!".</p> <p>- כותבים על הקשר של האמירה "יצא וידיו על ראשו" לסיפור ומהו המסר של הסיפור.</p>	הערכת המסרים העולים מהטקסט.	

כתיבה

כתיבת טקסט סיפורי		א.
דוגמאות/ פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<ul style="list-style-type: none"> - משחזרים סיפור שקראו/ששמעו. - כותבים פסקה בנושא "מהו אושר בעיניך". 	<ul style="list-style-type: none"> שחזור סיפור לאחר קריאה או האזנה. 	ז'-ט'
<ul style="list-style-type: none"> - כותבים סיפור על סמך משפטים בודדים וחיבור ביניהם בעזרת מילות קישור. 	<ul style="list-style-type: none"> כתיבת סיפור קצרצר על סמך רצף של תמונות. 	
<ul style="list-style-type: none"> - כותבים סיום אחר לסיפור. - מוסיפים אירוע מסוים לסיפור ובעקבות כך סיום אחר. 	<ul style="list-style-type: none"> השלמה של סיפור קצר. 	

כתיבת טקסט מפעיל		ב.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<ul style="list-style-type: none"> - כותבים הוראות להכנת עוגה או להכנת עפיפון. - כותבים הוראות איך להגיע הביתה, כולל מפה. 	<ul style="list-style-type: none"> כתיבת הוראות ברצף בנושאים מעולמות התוכן של התלמידים ושימוש במילות קישור מתאימות ובצורת ציווי. 	ז'-ט'
<ul style="list-style-type: none"> - כותבים מכתב למנהל בית הספר ובו מציעים לערוך יום ספורט בבית הספר. - כותבים מכתב למחנך הכיתה ובו מציעים לבקר במקום מסוים. 	<ul style="list-style-type: none"> חיבור מכתב אישי ורשמי לנמענים שונים ולמטרות שונות (ברכה/ תלונה/הצעה/תודה). 	
<ul style="list-style-type: none"> - ממלאים טופס הנוגע לתופעה מסוימת כמו: האלימות בבית הספר; התלבשות האחידה. 	<ul style="list-style-type: none"> מילוי טפסים כגון: טופס השתתפות בכנס, בחוג, במתנ"ס. 	
<ul style="list-style-type: none"> - מחברים הוראות הפעלה למכשיר חשמלי. 	<ul style="list-style-type: none"> ניסוח הוראות הפעלה והוראות התנהגות באירועים שונים. 	

ג. כתיבת טקסט תיאורי		כיתה
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	ז' - ט'
- מתארים בכתב אירוע או חג. - מתארים בכתב את יום השפה העברית שנערך בבית הספר.	כתיבת תיאור קצר/פסקה על תופעה מהסביבה הקרובה.	
- מתארים טיול בחיק הטבע שמתחיל ב: "בוקר בהיר אחד יצאנו ל...".	כתיבת תיאור קצר על פי עולמות תוכן מוכרים.	
ד. כתיבת טקסט טיעוני		כיתה
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	ז' - ט'
- כותבים המלצה לסיפור מסוים, לצפייה בסרט או להצגה. - כותבים תעמולת בחירות למועצת התלמידים בזכות בחירתו של מועמד מסוים.	הבעת דעה אישית בנושא מסוים, כולל נימוק, טיעונים ודוגמאות.	
- כותבים התרשמות ממופע שהוצג בבית הספר, כולל דעה אישית מנומקת.	כתיבת התרשמות מאירוע.	
- עורכים בית משפט מדומה בכיתה, מציגים את התביעה וכל תלמיד ותלמידה מתבקשים לחבר טענת נגד מטעם ההגנה. - כותבים טענה בעד או נגד תוכניות ראליטי, מנמקים אותה בעזרת דוגמאות או נתונים.	כתיבת טענה בנושא מסוים.	

האזנה

הבנת מילות מפתח בסוגי שיח שונים		א.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<ul style="list-style-type: none"> - מציינים את השמות, המקומות והאירועים שהופיעו בטקסט המושמע. - עונים על שאלות שדורשות מידע מסוים: מי? מה? איפה? 	<p>הבנת מילות מפתח בשיחות ובהודעות מוקלטות, בתשדירי שירות של גופי מנהל וגופי שלטון, בסרטים, בפרסומות, בסיפורים בעל-פה.</p>	ז'-ט'
<ul style="list-style-type: none"> - עונים על שאלות שקשורות לטקסט מושמע או לנושא שהוצג לדיון, למשל: "איך ניזון הצב?". - מאזינים לתוכנית אירוח בטלוויזיה, מסכמים את עיקרי הדברים ומציגים בפני הכיתה. 	<p>הבנת מילות מפתח ומשפטים עיקריים בשיחות, בתשדירים אקטואליים, בדיווחים כיתתיים ובית ספריים ובהוראות הפעלה פשוטות.</p>	

הבנת רצף רעיוני בסוגי שיח שונים		ב.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<ul style="list-style-type: none"> - מתארים את הרעיון המרכזי בטקסט מידעי מושמע. 	<p>הבנת רצף רעיוני בטקסט מידעי, עיוני וסיפורי.</p>	ז'-ט'
<ul style="list-style-type: none"> - מסמנים סדר אירועים לפי רצף הופעתם בטקסט מושמע. 	<p>זיהוי דוגמאות ונימוקים רלוונטיים להבנת הרצף הרעיוני.</p>	

- מאתרים רצף של אירועים על סמך הקשרים הלוגיים ותפקידיהם		
יישום מידע מסוגי שיח שונים		ג.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- מאזינים להוראות מושמעות וכותבים הנחיות הגעה למקום מסוים, שאליו מתכננים להגיע בטיול השנתי.	שימוש במידע מושמע בהקשר לסיטואציה בית ספרית והעברתו לנמענים אחרים או להקשרים אחרים.	ז'-ט'
- עונים על שאלות בהתבסס על טקסט מושמע. - ממלאים טבלה עם נתונים מושמעים.	שימוש במידע מושמע למטרות יישומיות שונות.	

דיבור

הצגה עצמית		א.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- המורה מכינה שעון, כשבמקום מספרים מסומנים רגשות. כל תלמיד ותלמידה מתבקשים לבחור תכונה שמתאימה לרגשותיהם ברגע הנתון ולנמקה. למשל: "אני מרגישה שמח/ה, מפני ש..."</p>	<p>הצגה עצמית, כולל תחביבים והעדפות אישיות.</p>	ז'-ט'
<p>- מתחלקים לזוגות ועורכים שיחה בין שני אנשים שונים, למשל: מראיין ומרואיין, תלמיד יהודי ותלמיד ערבי, תייר ותושב המקום ועוד.</p>	<p>הצגה עצמית, כולל הזהות החברתית ומקום המגורים.</p>	
השתתפות פעילה בשיחה התואמת את עולם התוכן		ב.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- דנים עם המורה בנושא מסוים, כמו יציאת האישה לעבודה, תוך כדי הבעת דעות אישיות ומתן נימוקים משכנעים.</p>	<p>השתתפות בשיחה והבעת דעות בנושאים בעלי אופי חברתי.</p>	ז'-ט'
<p>- משחקי תפקידים: עורכים שיחה עם נציג שירות, שאלו הופניתם על ידי בעל החנות שקניתם אצלו את האופניים שהתקלקלו.</p>	<p>השתתפות בשיחה והבעת דעות ועמדות בנושאים כלליים שונים.</p>	

דיווח על חוויות ועל אירועים אישיים או על חוויות שנצפו/נקראו		ג.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- בכל שבוע המורה ממנה "כתב כיתה" שיביא כתבה חשובה ומעניינת ויספר עליה בפני הכיתה במשך 5 דקות. הכתבה הכי מעניינת תזכה בפרס.	דיווח על אירועים שנקראו/נשמעו או נצפו.	ז'-ט'
- צופים בסרט ואחר כך מתבקשים לדווח ולנמק על אהדתם לדמות מסוימת.	דיווח על התרשמות מסרט, ספר וכדומה.	

השתתפות בדיון		ד.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- משתתפים בדיון על התנהגותה של הדמות המרכזית, מנמקים ומדגימים מהטקסט.	השתתפות בדיון בקבוצה קטנה בכיתה בנושאים הקשורים לטקסט הנלמד : מסר, דמויות וסיום סיפור.	ז'-ט'
- משתתפים בדיון על נושא מסוים, למשל שינוי במעמד האישה, ומביעים דעה מנומקת.	השתתפות בדיון בקבוצה קטנה בנושאים מהסביבה הקרובה והבעת דעה ועמדה בנושא.	

ידע לשוני

פונולוגיה (תורת ההגה)		א.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p style="text-align: right;">מפסקים את המשפטים הבאים :</p> <ul style="list-style-type: none"> • שירה סיפורת וביקורת ספרותית הכול ידעה מרים • נסעתי בקו חיפה ירושלים 	<p>הכרת תפקידם של סימני פיסוק נוספים : מקף, קו מפריד, רצף נקודות, ואת דרכי השימוש בהם בטקסט הכתוב. הכרת המאפיינים של אותיות הגרון והאות רי"ש.</p>	ז'-ט'
<p style="text-align: right;">- מפסקים את דברי המלך כך שיובנו בשתי צורות מנוגדות :</p> <ul style="list-style-type: none"> • המלך אמר למשרתיו להרוג את הפושע לא לשחרר אותו - מפסקים את המשפטים הבאים : • קראתי בעיון את הספר דון קישוט • למדנו היטב לבחינה בעל-פה 	<p>הכרת תפקידם של סימני פיסוק נוספים : נקודה ופסיק, גרש וגרשיים ודרך השימוש בהם בטקסט הכתוב.</p>	
<p style="text-align: right;">- באיזו מילה יש שני שוואים נעים? א. שְׁמֵרְתֶם ב. נִשְׁבְּעוּ ג. תִּשְׁלְּמֵי ד. נִשְׁבְּעֶתֶם</p>	<p>שימוש בסימני תורת ההגה ויישום כלליהם, נוסף לפתח גנוב.</p>	

מורפולוגיה (תורת הצורות)	ב.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש
<p>בוחרים את התשובה הנכונה מבין האפשרויות המוצעות :</p> <p>- אחיה נְשָׂאוּ / הַשִּׂיאָ / נושָׂא / לה עצה להינְשֵׂא / לְשֵׂאתָ / להִשִּׂיאָ לאיש עשיר.</p>	<p>שימוש תקין בפועל מגזרת השלמים בכל הבניינים ובכל צורות הנטייה.</p>
<p>- משלימים את המשפטים בעזרת שמות הפועל שבמחסן המילים (לדבר, לשחק, להיזהר, לשמוע):</p> <ul style="list-style-type: none"> • אסור _____ בזמן השיעור. • כדאי _____ מילדים רעים • אני אוהב _____ כדורגל. 	<p>הכרת דרכי השימוש בשם הפועל ובשם הפעולה להבנה והפקה של טקסטים מסוגים שונים.</p>
<p>- בוחרים את התשובה הנכונה מבין שתי האפשרויות המוצעות:</p> <p>קראתי את שִׁירָם / שִׁירָהם שיצא לאור אתמול.</p>	<p>הכרת דרכי השימוש בצורות חבורות ופרודות של כינויי קניין לשם הבנה והפקה של טקסטים מסוגים שונים.</p>
<p>- כותבים את התשובה הנכונה:</p> <p>עכברים חיו בבית, ורק חתול אחד הטריד (את-הם) _____.</p> <p>- בוחרים את התשובה הנכונה מבין שתי האפשרויות:</p> <p>התארחנו אָצְלָם / אֶצְלָהֶם בשבוע שעבר.</p>	<p>נטיית מילות היחס: אצל, על, ..., ושימוש תקין בהן.</p>
<p>- בוחרים את התשובה הנכונה מבין שתי האפשרויות:</p> <p>שאלתי מהספרייה שְׂמוֹנָה / שְׂמוֹנֶה ספרים.</p> <p>- הופכים את המספרים למילים:</p> <p>(31)תרנגולת _____ מטילות (1696) ביצה _____.</p>	<p>שימוש בצורה תקינה בשם המספר: מספרים גדולים (מאות ואלפים), תאריך, מספר סידורי ומספר סתמי.</p>
<p>- ממיינים את השמות הבאים לשתי קבוצות על פי דרך התצורה ומציינים את המשותף לכל קבוצה:</p> <p>סוּסוֹן פְּתָרוֹן דְּמִיוֹן סְפָרוֹן</p>	<p>שימוש תקין במשקלי השם.</p>

ג.	תחביר	
כיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות/פעילויות
ז'-ט'	ניתוח משפטים על פי הרכיבים העיקריים: נושא, נושא, מושא ישיר ומושא עקיף.	- מוסיפים מושא ישיר או מושא עקיף למשפטים הבאים: הסלים נתמלאו/ילדה נשאה.
	שימוש במשפטים בעלי נושא מורחב.	- מוסיפים נושא מורחב לכל אחד מהמשפטים הבאים: התלמיד _____ על תוצאות מעשיו. הסוחר _____ לאחר החגים. (פשט את הרגל/צריך לחשוב/הלך וגבר)
	הבחנה ביחס בין מרכיביו של המשפט המחובר לפי תפקידן של מילות הקישור שבו.	- מחברים בין המשפטים על ידי הוספת מילות קישור מתאימה: • יוסף נסע לאילת. אחיו הצטרף אלינו אחרי יומיים. • אמש ירדו גשמי זעף. שובשה התנועה בדרכים רבות.
	ניתוח משפט על פי חלקיו: הסגר, תיאור פועל (זמן, מקום, אופן), נושא סתמי ותמורה לסוגיה.	- מציינים את משלימי השם ואת משלימי הפועל במשפטים הבאים: • באחד הימים בא אסון על העיר. • מפלצת איומה גרמה לסערות הנוראות.
	התאמה במין ובמספר בין הנושא והנשוא, בין השם והתואר.	- כותבים מחדש את המשפטים הבאים ומוסיפים תיאור למילה המודגשת: <u>חומה</u> מקיפה את העיר. <u>ידידים</u> ניכרים בעת צרה. <u>אחותי</u> ירשה את הפנים מאמא.

סמנטיקה		ד.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- צופים במחזה, מביעים דעה וממליצים לשאר הכיתה.	הרחבת אוצר המילים לפי עולמות התוכן: תרבות, טלוויזיה, מוזיקה, עיתונות, אקטואליה.	ז'-ט'
- מפרטים למילים את ראשי התיבות והקיצורים: מו"מ / אחה"צ / מוצ"ש / מד"א / מו"מ / רמטכ"ל.	למידה של ראשי תיבות נפוצים.	
- משלימים את המשפטים בהתאם לנתון: • משה הלך ימינה, ואמיר הלך _____. • הכוון ההפוך לצפון הוא _____.	העשרת אוצר המילים בעזרת השימוש בנרדפים, בהפכים ובניגודים.	
- מחפשים במילון את הפירוש של כל אחד מהניבים הבאים: "עתיק יומין" / "שילם לו כגמולו" / "הולך אותו שולל".	הבחנה במשמעותם של צירופי מילים בעזרת מילון דו-לשוני.	
- משלימים את המשפטים במילה מתוך המחסן: • התנהגותו המוזרה עוררה את _____ של איש הביטחון. • המצב הכלכלי הקשה מעורר _____ אצל כל האזרחים. • המתת חסד מעוררת _____ לוחט בין התומכים והמתנגדים. (ויכוח / החשד / דאגה / אמון / ספק)	הכרת ניבים, ביטויים ופתגמים שונים ושימוש בהם.	

תוכנית מותאמת במקצוע: שפה וספרות עברית במגזר הערבי והבדואי

התוכנית תקפה לתלמידים שהתחילו את לימודיהם בכיתה י' בשנה"ל תשע"ה (2014-2015), ואמורים להיבחן בבחינות הבגרות החל במועד קיץ תשע"ו (2015-2016) (רק לתלמידים המרחיבים ל- 5 יח"ל), והאחרים החל במועד חורף תשע"ז (2016-2017).

שם המפמ"ר: ד"ר האני מוסא

תוכנית מותאמת במקצוע עברית בבתי ספר ערביים מבוססת על תוכנית הלימודים "עברית כשפה שנייה – תוכנית לימודים בבתי הספר הערביים לכיתות ג'-י"ב", תשע"ב.

הסילבוסים בתוכנית מבוססים על החלוקה שנעשתה בתוכנית ההלימה (ראו מסמך הלימה מ-11 ביוני 2013 שהתפרסם באתר "אצטבא" במדור "תוכניות לימודים". המקצוע עברית לביה"ס הערבי יזכה לשני אירועים חיצוניים (3 יח"ל – בסיס הכוללות 3 יח"ל הבנה הבעה בכתב וידע לשון בסיסי [אירוע חיצוני ראשון] + [חלק בחירה פנימי 30%] – שאלון ראשי 014380. בנוסף 2 יח"ל – הרחבה לרמת 5 יח"ל ספרות ב' וידע לשון מורחב [אירוע חיצוני שני], בנוסף לחלק הבחירה הפנימי (30%) שמשלים את היקף היחידות – שאלון ראשי 014580.

הערכה חיצונית בשני האירועים תיעשה באמצעות בחינות חיצוניות, והערכה פנימית הינה מגוונת ולפי בחירתו של כל ביי"ס. בכל זאת הצענו מספר חלופות בהערכה, שהמורים יכולים לבחור מביניהן או לחלופין לבחור בחלופה אחרת. **תלמידים שהחלו ללמוד בכיתות י' בשנה"ל תשע"ה ימשיכו ללמוד לפי התוכנית המותאמת שמוצגת במסמך זה, ותלמידי י"ב בשנה"ל תשע"ו ימשיכו ללמוד לפי תוכנית ההלימה הקודמת וייבחנו בבחינות בגרות עם אותם סמלי שאלון שהיו נהוגים.**

בלמידה משמעותית אנו מצפים לבניית חווית למידה מעצימה ומניעה, והשימוש בטכנולוגיה יהיה חלק בלתי נפרד מלמידה זו. מורים יהיו חייבים לבנות יחידות לימוד סביב נושאים נלמדים בדרכי הוראה המטפחות למידה משמעותית. מערך הפיקוח וההדרכה יסייע בידם.

בתוכנית המותאמת נשמרו עקרונות בסיסיים בלימוד שפה שנייה כגון: טיפוח אוריינות שפתית, דגש מיוחד על הבעה בעל-פה, מפגש תרבויות, ספרות מקורית שמשקפת הווי תרבותי של דורות ולימוד ידע לשון בהקשר הטקסט.

נושאי לימוד ודרכי היבחנות בעברית לבתי ספר ערביים [אינטרנים]

כ 30% (חלק הבחירה)						כ 70% (חלק החובה)			מס' יח"ל / סמל ראשי	סמל שאלון	משך הבחינה
מועד ההערכה והדיווח הפנימי	חלופות בהערכה	דרך הערכה פנימית	נושאים נלמדים מתוך תוכנית ההלימה	משך הבחינה	סמל שאלון	מועד היבחנות	דרך הערכה חיצונית	נושאים נלמדים מתוך תוכנית ההלימה			
צמוד למועד בחינת הבגרות בכתב	תלקיט לפי המרכיבים : (1) פרזנטציה (2) קריאה בקול (3) ראיון (4) ארגון התלקיט ורפלקציה	100% ציון בית ספרי בלבד ודיווח על טופס 9588	10 נושאים לתקופה קצובה, חלק מהנושאים קשורים ליצירות מספרות א' בחלק הבחירה של 3 יח"ל, יש אפשרות לבחירת יצירה ספרותית אחת מתוך הרשימה לחלק הפרזנטציה.	חצי שעה	014385	- החל במועד חורף י"א רק לאוכלוסיות מיוחדות (מב"ר ואתגר)	- שקלול של 70% בחינת בגרות חיצונית + 30% ציון בית ספרי (ציון מגן)	- הבנה הבעה בכתב (חיבור מ-15-20 שורות) - סיכום - ידע לשון בסיסי (בהקשר הטקסט או אחרת)	שלוש שעות	014381	3 יח"ל סמל שאלון ראשי 014380
			-ספרות א' : סיפורת (4 סיפורים) ושירה (4 שירים)	שעה וחצי	014382 <small>(רק לנבחי משנה ואקסטרא)</small>	- החל במועד חורף י"ב לשתי הרמות (3 יח"ל, 5 יח"ל)					
- החל במועד קיץ י"ב	- מבחן בית ספרי - מיזם - כתיבה - תלקיט - מטלת ביצוע - עבודת חקר	- הערכה מגוונת - 100% ציון בית ספרי בלבד	חלק מספרות ב' : 2 מאמרי הגות 2 סיפורים 2 שירים חלק מידע לשון : המילון העברי ואוצר המילים והביטויים.	שעה וחצי	014283 <small>(חלופת הערכה פנימית או 014282 לנבחי משנה ואקסטרא)</small>	- מועד קיץ י"ב	שקלול של 70% בחינת בגרות חיצונית + 30% ציון בית ספרי (ציון מגן)	- חלק מספרות ב' : טקסטים מן המקורות, אגדה אחת, 2 סיפורים, 4 שירים. - חלק מידע לשון מורחב	שעתיים וחצי	014281	2 יח"ל (הרחבה) ל-5 יח"ל סמל שאלון ראשי 014580

הערות:

- (1) הנושאים הנלמדים בכל יחידות הלימוד נלקחו ונגזרו מתוכנית ההלימה שהתפרסמה ב- 11 ביוני 2013 (ראו "תוכניות לימודים", סרגל עליון מאוזן ב"אצטבא").
- (2) הנושאים יילמדו בשתי רמות: 3 יח"ל בסיס + 2 יח"ל הרחבה ל- 5 יח"ל.
- (3) בשאלון 014381 (הבנה, הבעה בכתב וידע לשון בסיסי) במבחן יינתנו 2 טקסטים. הנבחנים יצטרכו לענות על שאלות שיופנו לשני הטקסטים בנפרד, וכן תינתן שאלה משותפת לשני הטקסטים.
- (4) לבחינת ההבעה בעל-פה יפורסמו כ- 10 נושאים לתקופה קצובה, שימשו להבעה בעל-פה וגם להבעה בכתב. חלק מהנושאים קשורים ליצירות הספרותיות, שבחלק הבחירה (30%) [המיועדים אך ורק לנבחני משנה ואקסטרניים]. מספר הנושאים שהתלמיד נדרש להכין לבחינה בעל-פה הוא שני נושאים מתוך הרשימה המוצעת.
- (5) חשוב להמשיך וללמוד את היצירות הספרותיות בחלק הבחירה (30% שאלון 014382) בשל העובדה שנושאי הבחינה בעל-פה ונושאי החיבור נגזרים מסילבוס זה. יתר על כן חלק מבחינה בעל פה יהיה קריאה בקול שמבוסס על הטקסטים הספרותיים שלמד התלמיד. בנוסף יש אפשרות, שהתלמיד יבחר יצירה ספרותית מהרשימה ויצג אותה בפני הבוחן בבחינה בעל-פה.
- (6) הבוחנים ביחידת ההבעה בע"פ ייבחרו ממאגר הבוחנים ב"שילובית", לאחר קבלת אישור המפמ"ר וכתב מינוי ממנהל אגף בכיר בחינות.
- (7) דיווח ציונים של בחינה בעל פה על טופס 9588 באחריות בית הספר לפי ארבעת המרכיבים שמופיעים במסמך הקריטריונים לא יאוחר מיום הבחינה בכתב.
- (8) הערכה ודיווח ציונים בחלק הבחירה (30% בשאלון 014283) יתקיימו סמוך למועד ההיבחנות החיצונית.
- (9) מבנה שאלון 2 יח"ל **014281** (הרחבה ל- 5 יח"ל) בחלקו תואם מבנה שאלון ידע לשון וספרות א', מתכונת ישנה (014204):
- ✓ **חלק א'-** ידע לשון מורחב (במשקל 40%) יכלול:
1. הפועל 2. שם העצם 3. תקינות לשונית, מילות יחס 4. תחביר ושחבור (לפי שאלון הדמה המופיע במדור "בחינות בגרות" באתר "אצטבא").
- ✓ **חלק ב'-** ספרות ב' (במשקל 60%) יכלול:
- (1) טקסטים מן המקורות במשקל 10% (בחירה בין שתי קבוצות):
- א. ספר בראשית פרקים ל"ז, מ"ה ומגילת רות פרקים א-ד.
- ב. משלים נבחרים ומשניות נבחרות.
- הנבחן יידרש לענות על שתי שאלות מתוך 4: שאלות 1-2 על בראשית ועל רות או שאלות 3-4 על משלי ועל מסכת אבות.
- (2) פרוזה הכוללת אגדה אחת ושני סיפורים קצרים במשקל 25% או בחירה ברומן אחד כתחליף לאגדה ולסיפורים הקצרים.
- (3) שירה הכוללת ארבעה שירים במשקל 25%.

חלוקה מפורטת לתכנים בתוכנית הלימודים המותאמת עפ"י מבנה היחידות החדש

מבנה היחידות

- ✓ 3 יח"ל – בסיס הכוללות:
- 3 יח"ל הבנה, הבעה בכתב וידע לשון בסיסי (שאלון חיצוני) 014381 + החלק הפנימי של הבעה בעל-פה (בוחר פנימי) 014385.
- ✓ 2 יח"ל – הרחבה לרמת 5 יח"ל הכוללת:
- חלק מספרות ב' וחלק מידע לשון (שאלון חיצוני) 014281
- חלק מספרות ב' וידע לשון מורחב (החלק הפנימי) בשאלון 014283
- ✓ הערה: סה"כ שני אירועים חיצוניים.

3 יח"ל בסיס

הבנה, הבעה בכתב וידע לשון בסיסי (שאלון חיצוני – 70%) 014381

חובה	שעות	יח"ל	נושא	תחום	כיתה
הבנה והבעה בכתב					
הכול	40	3	<ul style="list-style-type: none"> - טקסטים עיוניים - טקסטים שימושיים - טקסטים של תקשורת ההמונים 	סוגי טקסטים	י'-י"ב
הכול	70	3	<ul style="list-style-type: none"> - הטקסט והקשרו - התוכן - המבנה - העיצוב - הרטוריקה - המסר - ייחודו של הכותב - שלבים בתהליך הטקסט - ממדי הפענוח - רמות ההבנה - סוגי משימות 	הבנת הנקרא	י'-י"ב
הכול	40	3	<ul style="list-style-type: none"> - כתיבה עיונית מדעית - כתיבה שימושית מעשית - כתיבה אישית - סיכום - כתיבה בעקבות טקסט - כתיבת טיעון - כתיבה על סמך מקורות שונים - כתיבת ביקורת - המרה מסוגה לסוגה 	הבעה בכתב	י'-י"ב

חובה	שעות	יחידה	נושא	תחום	כיתה
(2) ידע לשון (בסיסי)					
הכול	5-3	3	<ul style="list-style-type: none"> - גזירה מסורגת: שורש ותבנית (בניין, משקל). - גזירה קווית: בסיס וצורן סופי (מוספיות), בסיס ובסיס (הלחם בסיסים). - מילים שאולות מלועזית (דוגמה: מודל). 	דרכי גזירה	י'-י"ב
הכול	5-3	3	<ul style="list-style-type: none"> - צורני גזירה (מוספיות היוצרות ערך מילוני חדש). - צורני נטייה (גופים, זמנים, ריבוי, כינויי קניין חבורים). - מקומו המרכזי של השורש בתצורת המילים בעברית. 	צורנים	י'-י"ב
הכול	30-25	3	<ul style="list-style-type: none"> - בניין, זמן, גוף. - הצורות השונות של בניין קל בהווה: פִּעַל, פְּעַל, פִּעֹל, פְּעֹל. - הפועל בגזרות הבאות: שלמים (כולל גרוניות). 	נטיית הפועל	י'-י"ב
הכול	4-3	3	<ul style="list-style-type: none"> - המין הדקדוקי של שם העצם; שמות עצם שהם גם זכר וגם נקבה ברובדי לשון שונים ובמשלבים שונים. - צורות נסמך ביחיד וברבים, בזכר ובנקבה. 	נטיית השם	י'-י"ב
הכול	8-5	3	<ul style="list-style-type: none"> - מספר מונה (יסודי), כולל מספרים גדולים (מאות ואלפים), תאריך, מספר סתמי, מספר סודר, פי, מספר חלקי ומספר מעורב (שלם וחלקי). 	שם המספר	י'-י"ב
הכול	15-10	3	<ul style="list-style-type: none"> - הלימוד ייעשה במסגרת לימוד תורת הצורות (מורפולוגיה). - מפיק בה"א. - דגש קל. - דגש חזק: תבנית, משלים (הידמות מלאה, התלכדות עיצורים זהים). - שיכול אותיות והידמות חלקית. - שוואים: נח ונע (חיטוף). - השפעת העיצורים הגרוניים: תשלום דגש, חטפים, הנמכת תנועה (פּוֹתַחַת), פתח גנובה. - אותיות השימוש מ, ה, בכ"ל: מילת היחס מ(ו), ה' היידוע; ניקוד אותיות בכ"ל (כולל בכ"ל + ה' היידוע). 	מושגים ותופעות בתורת ההגה	י'-י"ב

הבעה בעל-פה (בוחר פנימי – 30%) 014385

חובה	שעות	יח"ל	נושא	תחום	כיתה
הכול	90	החלק הפנימי 30%	<ul style="list-style-type: none"> - הרצאת דברים (פרזנטציה) - קריאה בקול - ראיון - ארגון תלמיט ורפלקציה - שיחת חולין - משחקי תפקידים - דיון בציור, בתצלום, במשדר רדיו או טלוויזיה 	הבעה בעל-פה	י'-י"ב

[רק לנבחני משנה ואקסטרני]

על הנבחן ללמוד ארבעה סיפורים וארבעה שירים (אין בחירה).

תחום	נושא
ספרות עממית וסיפור קצר	1. "איך להבין צוואת אב?" (פרס, אסעי"ט), מתוך: עליזה שנהר, חיה בר-יחזק (עורכות), סיפורי-עם מבית שאן, אוניברסיטת חיפה, תשמ"א.
	2. יוסל ברשטיין, "האיש במלבן השמש", מתוך: סיפורים רוקדים ברחובות ירושלים, הספרייה החדשה, הוצאת הקיבוץ המאוחד/ספרי סימן קריאה, 2000.
	3. אתגר קרת, "לשבור את החזיר", מתוך: געגועי לקיסנג'ר, עמודים לספרות עברית, 1998.
	4. יגאל לב, "כפר החלומות רחוק מן הירח", מתוך: תקווה שריג (ליקטה וערכה), כולם בסנדלים - סיפורי סף עשרה, הקיבוץ המאוחד, תש"ג.
שירה	1. ר' משה אבן עזרא, "השושן" (כתנות פסים), מתוך: חיים שירמן (עורך), השירה העברית בספרד ובפרובאנס, מוסד ביאליק/דביר, 1960.
	2. רוני סומק, "קו העוני", מתוך: גן עדן לאורז, זמורה ביתן, 1996.
	3. יהודה עמיחי, "אבי", מתוך: שירים 1948-1962, שוקן, תשל"ב.
	4. אמנון שמוש, "וידוי הגדול", מתוך: דיוואן ספרדי, מסדה, 1981.

2 יח"ל הרחבה ל- 5 יח"ל

חלק מספרות ב' וחלק מידע לשון (שאלון חיצוני – 70%) 014281

כיתה ב'	תחום	נושא	יח"ל	שעות	תחום
י"א-י"ב	טקסטים מן המקורות	<p>- פרקים מן המקרא: ספר בראשית פרק לז, פרק מה מגילת רות פרקים: א-ד</p> <p>- משלים: ספר משלי: פרק א, משלים: 8, 9; פרק י, משל 1, פרק יא, משל 8; פרק יב, משלים: 3, 15; פרק יח, משל 13; פרק כא, משל 13, פרק כב, משלים: 9, 22; פרק כד, משלים: 30-34; פרק כט, משל 2; פרק ל, משלים: 24-28</p> <p>מסכת אבות (משניות): פרק א: משניות: ז, טו; פרק ב: משנה: ה; פרק ד: משניות: א, כ</p>	2	10-8	על הנבחן ללמוד את כל הפרקים בכל צבע: ספר בראשית או מגילת רות או ספר משלי או מסכת אבות (צבע אחד מארבעת הצבעים)
י"א-י"ב	אגדות (קבוצה א')	<p>- חיים נחמן ביאליק, "שלמה המלך והדבורה", מתוך: כתבי ח"י ביאליק, דביר, תשמ"ג.</p> <p>- חיים נחמן ביאליק, "אגדת שלושה וארבעה", שם.</p> <p>- חיים נחמן ביאליק, "שלמה ושלושת האחים", שם.</p>	2	5-3	אגדה אחת משלוש
י"א-י"ב	סיפורים קצרים (קבוצה ב') מיזוג בין שתי קבוצות	<p>- בנימין תמוז, "תחרות שחייה", מתוך: סיפורים, כתר, 1987.</p> <p>- אמנון שמוש, "אופטוביוגרפיה", מתוך: קנה וקנמון – סיפורים, מסדה, 1979.</p> <p>- בנימין תמוז, "אופק", מתוך: סיפורים, כתר, 1987.</p>	2	8-6	סיפור אחד משלושה (חל מיזוג קבוצות)
י"א-י"ב	סיפורים קצרים (קבוצה ג')	<p>- אידה פינק, "משחק עם מפתח", מתוך: סוף העולם הראשון שלי, עם עובד, 1997.</p> <p>- סביון ליברכט, "כריתה", מתוך: סוסים על כביש גהה, ספרית פועלים, תשמ"ח.</p> <p>- יהודית הנדל, "נמוך, קרוב לרצפה", מתוך: כסף קטן, הקיבוץ המאוחד/כתר, 1988.</p>	2	5-3	סיפור אחד משלושה

כיתה	תחום	נושא	יח"ל	שעות	תחום
י"א-י"ב	שירה (קבוצה א')	<ul style="list-style-type: none"> - ר' למה אבן גבירול, "כתב סתיו", מתוך: חיים שירמן (עורך), השירה העברית בספרד ובפרובאנס, מוסד ביאליק/דביר, 1960. - ר' שמואל הנגיד, "כתיבתך מהודרת", מתוך: חיים שירמן (עורך), השירה העברית בספרד ובפרובאנס, מוסד ביאליק/דביר, תשכ"א. - ר' שמואל הנגיד, "התקבצו, כי הזמן תמים", מתוך: חיים שירמן (עורך), השירה העברית בספרד ובפרובאנס, מוסד ביאליק/דביר, 1960. 	2	4-3	שיר אחד מתוך שלושה
י"א-י"ב	שירה (קבוצה ב') מיזוג בין שתי קבוצות	<ul style="list-style-type: none"> - נתן יונתן, "חופים הם לפעמים", מתוך: שירים, ספרית פועלים, 1974. - נתן אלתרמן, "ניגון עתיק", מתוך: מגש הכסף, משרד הביטחון, תשל"ד. - נתן זך, "כי האדם עץ השדה", מתוך: כי האדם עץ השדה – שירים ופזמונים שהולחנו, תמוז, 1999. 	2	4-3	שיר אחד מתוך שלושה
י"א-י"ב	שירה (קבוצה ג') מיזוג בין שתי קבוצות	<ul style="list-style-type: none"> - לאה גולדברג, "שירי סוף הדרך", מתוך: ט' ריבנר (עורך), שירים ב', ספרית פועלים, 1973. - נעים עריידי, "מה נאמר למי", מתוך: אולי זו אהבה, ספרית מעריב, 1989. - לאה גולדברג, "לתמונת אימא", מתוך: שירים א', ספרית פועלים, 1973. 	2	4-3	שיר אחד מתוך שלושה
י"א-י"ב	שירה (קבוצה ד')	<ul style="list-style-type: none"> - אבנר טריינין, "כתונת איש־המחנות", מתוך: הר וזיתים, אגודת שלם, 1969. - דוד אבידן, "הכתם נשאר על הקיר", מתוך: משהו בשביל מישהו, ספרית פועלים, 1987. - דן פגיס, "הוראות לגנבת הגבול", מתוך: כל השירים, הקיבוץ המאוחד/מוסד ביאליק, 1991. 	2	4-3	שיר אחד מתוך שלושה

כיתה	תחום	נושא	יח"ל	שעות	תחום
י"א-י"ב	רומן (במקום סיפורת)	- עודה בשאראת, חוצות ז'תוניא , עם עובד, 2009. - דוד גרוסמן, מישהו לרוץ איתו , הקיבוץ המאוחד, 2000. - ג'רייס טנוס, בצל השיזף , אלנהדה, 2007. הערה : הוראת רומן היא תחליף למסה ולשלושת הסיפורים הקצרים.	2	30-25	רומן אחד מתוך שלושה
ידע לשון					
י'-י"ב	נטיית הפועל	- הפועל בגזרות הבאות: מרובעים, חסרים: פ"נ, פ"יצ, נחים: פ"א, פי"ו, ע"ו (ע"י), ל"א, ל"י(ה).	2	30-25	הכול
י'-י"ב	משמעויות מבנים	- משקלים ומשמעיהם: זיהוי שורש משותף (מכל הגזרות) למילים במשקלים שונים; זיהוי משקל משותף; עמידה על משמעות משותפת של שמות מאותו משקל ומשמעות משותפת לשמות משורשים שונים. - צורנים סופיים ומשמעיהם.	2	4-3	הכול
י'-י"ב	תחביר	סוגי המשפטים: א. משפט פשוט: - משפט פועלי 1. עיקרי המשפט: נושא נשוא. 2. טפלי המשפט: משלימי פועל (מושא, תיאור), משלימי שם (לוואי, תמורה). 3. החלקים שאינם שייכים לגוף המשפט: הסגר (המציין נקודת מבט מסוימת על האמור במשפט, כגון "לפי דעתי", "לדבריו", "כנראה", ועוד). 4. משפט שנושאו סתמי: מבנים שונים של סתמיות, כמו פועל בגוף שלישי רבים. 5. המבנה הסביל: המרות מפעיל לסביל ולהפך.	2	15-10	הכול

תחום	שעות	יח"ל	נושא	תחום	כיתה
			<p>- משפט שמני</p> <p>1. חלקי המשפט השמני: נושא, נושא, אוגד, לוואי, תמורה.</p> <p>2. דגמי המשפט השמני: נושא שהוא שם, נושא שהוא שם תואר, נושא שהוא צירוף יחס, שלילת המשפט השמני, משפט שמני בעבר ובעתיד</p> <p>ב. משפט מחובר (מאוחה / איחוי)</p> <p>ג. משפט מורכב</p> <p>ד. משפט קיום (משפטי יש / אין)</p>		
הכול	10-8	2	<ul style="list-style-type: none"> - התאם במין ובמספר בין הנושא לנשוא ובין הנושא לאוגד. - התאם במין ובמספר בין השם לתוארו (לדוגמה: מכנסיים ארוכים). - שימוש תקין בצירופי סמיכות. - שימוש תקין בהצרכה (מילות יחס מוצרכות לפעלים). - שימוש תקין במילות קישור. - שיבושי לשון הקשורים באותיות בג"ד-כפ"ת. - שיבושי לשון בפועל (כמו מְצִיג-מְצִיג; אני יבוא-אבוא). 	תקינות תחבירית ומורפולוגית	י'-י"ב

2 יח"ל הרחבה ל- 5 יח"ל

חלק מספרות ב' וחלק מידע לשון (שאלון פנימי – 30% 014283)

כיתה	תחום	נושא	יח"ל	שעות	תחום
ספרות ב'					
י"א-י"ב	מאמרי הגות (קבוצה א')	<ul style="list-style-type: none"> - עמוס עוז, "איך להיות סוציאליסט", מתוך: באור התכלת העזה, כתר, 1990. - סאלם ג'ובראן, "לסבא שלי היה כרם", מתוך: פנים, גיליון 21, 2002. - שולמית הראבן, "מנהיגות וסטראוטיפים", מתוך: תסמונת דולסינאה, כתר, 1981. 	2	5-3	מאמר אחד משלושה
י"א-י"ב	מאמרי הגות (קבוצה ב')	<ul style="list-style-type: none"> - עמוס עוז, "על צל ואור ואהבה", מתוך: פה ושם בארץ ישראל, עם עובד, 1983. - דוד גרוסמן, (ללא כותרת), מתוך: נוכחים נפקדים (שעת בוקר מוקדמת בכפר פרדיס), הקיבוץ המאוחד, 1992. - אריאל הירשפלד, "אחמד בק", מתוך: רשימות על מקום, עלמא/עם עובד, 2002. 	2	5-3	מאמר אחד משלושה
י"א-י"ב	סיפורים קצרים מיזוג בין שתי קבוצות (קבוצה א')	<ul style="list-style-type: none"> - ש"י עגנון, "שלוש אחיות", מתוך: אלו ואלו, שוקן, תשכ"ד. - סביון ליברכט, "תפוחים מן המדבר", מתוך: תפוחים מן המדבר, ספריית פועלים, 1986. - יעקב שטיינברג, "העיוורת", מתוך: ילקוט סיפורים, יחדיו, 1966. 	2	6-4	סיפור אחד משלושה (חל מיזוג קבוצות)
י"א-י"ב	סיפורים קצרים מיזוג בין שתי קבוצות (קבוצה ב')	<ul style="list-style-type: none"> - משה סמילנסקי, "חסן, חמד וח'לד", מתוך: כתבי משה סמילנסקי (חוג'ה מוסה), כרך שביעי, בנ'ערב, דפוס שושני, תרצ"ד. - משה סמילנסקי, "מוחמד", שם, כרך חמישי. - ש"י עגנון, "מדירה לדירה", מתוך: סמוך ונראה, שוקן, 1979. 	2	6-4	סיפור אחד משלושה (חל מיזוג קבוצות)
י"א-י"ב	שירה	<ul style="list-style-type: none"> - נתן אלתרמן, "העלמה", מתוך: עיר היונה, הקיבוץ המאוחד, תשל"ח. - נתן אלתרמן, "הסיכום", מתוך: מגש הכסף, משרד הביטחון, תשל"ד. - נתן זך, "אני רוצה תמיד עיניים", מתוך: כל החלב והדבש, עם עובד, תשל"ד. 	2	4-3	שיר אחד מתוך שלושה

כיתה	תחום	נושא	יח"ל	שעות	תחום
י"א-י"ב	שירה	<ul style="list-style-type: none"> - דליה רביקוביץ, "גאוה", מתוך: כל השירים עד כה, הקיבוץ המאוחד, תשנ"ה. - דליה רביקוביץ, "הצהרה לעתיד", מתוך: אהבה אמיתית, הקיבוץ המאוחד, 1987. - זלדה, "לכל איש יש שם", מתוך: שירי זלדה, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ה. 	2	4-3	שיר אחד מתוך שלושה
ידע לשון: המילון העברי ואוצר המילים והביטויים					
י"ג-י"ב	מילונאות	<p>לימוד מכוון ומסודר של התחום הזה נועד להרחיב את ההיכרות עם אוצר המילים העברי ועם יחסי המשמעות בין מילים ובתוך מילים. המילים והביטויים ייבחרו מתוך הטקסטים הנלמדים ועל פי חשיבותם ומרכזיותם בלשון העברית ובתרבות העברית.</p> <p>העיסוק באוצר המילים והביטויים ייעשה דרך טקסטים ומתוך מודעות להקשר הטקסטואלי והחברתי-תרבותי שבו המילים מופיעות.</p> <p>השימוש במילון הוא בעל חשיבות רבה בלימוד השפה ובוודאי בתהליך של רכישת שפה שנייה. בשלב הקודם (כיתות ז'-ט') נעשה שימוש במילון דו-לשוני, וכך שימשה שפת-האם הערבית כלי עזר להבנת שפת היעד העברית ולהכרת אוצר מיליה. בשלב זה, המטרה היא להביא את התלמידים לשימוש במילון העברי החד-לשוני. באמצעותו יעמדו הלומדים על מובניה של המילה מתוך העברית וייעזרו בדוגמאות השימוש המובאות במילון במטרה לחדד את ההבחנה בהבדלי המשמעות בין מילים ולהגיע ככל האפשר לשימוש מדויק בהן.</p> <p style="text-align: center;">תוכני הלימוד</p> <p style="text-align: center;">השימוש במילון</p> <ul style="list-style-type: none"> - שיטות סידור הערכים. - דרכי ההגדרה המילונית. - סימני עזר וקיצורים; המידע הדקדוקי; מידע על שימוש המילה (תקופה, רמת לשון, תחומי חיים); תפקיד המובאות; מקומם של הניבים במילון. - קיצורים וראשי תיבות רווחים. - הבדלים בין מילונים. - המילים הלועזיות במילון. - עגה/סלנג. 	2	15-10	הכול

2 יח"ל 30% הרחבה ל- 5 יח"ל - ספרות ב' וידע לשון (שאלון 014282)

[רק לנבחני משנה ואקסטרני]

על הנבחן ללמוד מאמר אחד, שני סיפורים, שלושה שירים ושימוש במילון העברי (אין בחירה).

תחום	נושא
מאמרי הגות	- דוד גרוסמן, (ללא כותרת), מתוך: נוכחים נפקדים (שעת בוקר מוקדמת בכפר פרדיס). הקיבוץ המאוחד, 1992.
סיפורים קצרים	- סביון ליברכט, "תפוחים מן המדבר", מתוך: תפוחים מן המדבר, ספריית פועלים, 1986. - לאה אינני, "חרסינה", מתוך: גיבורי קיץ, הספרייה החדשה, הקיבוץ המאוחד – ספרי סימן קריאה, 1991.
שירה	- זלדה, "לכל איש יש שם", מתוך: שירי זלדה, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ה. - אבנר טריינין, "כתונת איש המחנות", מתוך: הר וזיתים, אגודת שלם, 1969. - דוד אבידן, "הכתם נשאר על הקיר", מתוך: משהו בשביל מישהו, ספרית פועלים, 1987.
המילון העברי	- עפ"י תוכנית הלימודים "עברית כשפה שנייה – בבתי הספר הערביים לכיתות ג'-י"ב", תשע"ב, עמ' 99.

א. הבנה והבעה בכתב ובעל-פה

בלימוד פרק זה התלמיד מתמודד עם טקסטים בעברית ומתאמן בכתיבת טקסטים בעברית ובהבעה בעל-פה בעברית.

הדגש כאן הוא על הטקסט העיוני בלי להזניח את הטקסטים מעולמות השיח האחרים. התלמיד מתמודד יותר ויותר עם טקסטים אותנטיים ולא מעובדים ברמת מורכבות גבוהה יחסית. עליו גם לגלות עצמאות בהתמודדות עם הטקסט בין כקורא ובין כמפיק - בכתב ובעל-פה.

ברכישת שפה שנייה נודעת חשיבות רבה למעבר התכוף בין ארבע אופנויות השפה: האזנה, דיבור, קריאה וכתיבה. הטקסטים הנקראים ישמשו נקודת מוצא לכתיבה: כתיבת סיכום, כתיבת תגובה על הטקסט, כתיבה על פי הדגם של הטקסט. הטקסטים הנקראים עשויים לשמש נקודת מוצא גם להבעה בעל-פה – החל בקריאה בקול של הטקסט, דרך דיווח על הטקסטים שנקראו, ועד לדיון בנושא שעלה בעקבות קריאת הטקסט.

המטרה שאליה יש לחתור היא שהתלמיד יבצע משימות לימודיות מורכבות בעברית, הכוללות מעבר בין אופנויות השפה, יתבסס על כמה טקסטים ממקורות שונים ומסוגים שונים, יעבד טקסטים ויפיק טקסטים המבוססים על עיבוד זה. אפשר להציע לתלמידים להכין עבודות בנושאים המעניינים אותם - עבודות המבוססות על טקסטים בעברית, ולהציג את עבודותיהם בכתב ובעל-פה.

חשוב שהלומדים ישתמשו בידע הלשוני הנלמד ויסייעו בו הן בקריאה, הן בכתיבה, הן בהבעה בעל-פה. הלימוד יהיה כרוך כל העת בהרחבת אוצר המילים והביטויים. חשוב לעודד את השימוש במילון ואף את השימוש באגרון (תזאורוס)⁶ ככלי עזר בהבעה. **התקינות** הלשונית והמודעות למשלבי הלשון יטופחו במסגרת ההבעה בכתב ובעל-פה.

ראוי לתת ייצוג בטקסטים **לעולמות תוכן** מגוונים, למקצועות הלימוד ולעולם התרבותי של הלומדים. כך, למשל, יש לעסוק בעולמות התוכן של מקצועות הלימוד – מדעי הטבע, מדעי החברה, גאוגרפיה, כלכלה, היסטוריה ואזרחות, מתמטיקה, פיזיקה; תחומים נוספים: תקשורת, ספורט ופנאי, בריאות ורפואה, קולנוע, תאטרון ומוזיקה, חינוך ופסיכולוגיה, אקטואליה. לימוד הפרק ילווה ב**רפלקציה** על תהליך רכישת השפה וההתקדמות בו. במהלך הלמידה התלמיד יפתח מודעות לשיקולי הדעת שלו, לקשייו ולבחירותיו.

להלן יפורטו סוגי הטקסטים שיש לעסוק בהם בחלק זה, ואחר כך ההדגשים בהבנת הנקרא, בהבעה בכתב ובהבעה בעל-פה.

⁶ על האגרון בהרחבה, ראו מאמרו של רפאל ניר (תשס"ד). "תמורות במילונאות העברית", **איגרת מידע נ"א**, ירושלים: משרד החינוך, עמ' 6-14 (המאמר מופיע גם באתר האינטרנט: <http://cms.education.gov.il>).

סוגי טקסטים

בהמשך לנלמד עד כה, ייבחרו טקסטים מעולמות השיח השונים תוך הדגשת השיח העיוני:

טקסטים עיוניים

- ערך אנציקלופדי
- מאמר מידע
- מאמר טיעון
- מאמר פרשנות וביקורת
- תרשימים וטבלאות

טקסטים שימושיים

- דפי מידע, הוראות והדרכה
- המכתב הרשמי
- קורות חיים
- שאלון

טקסטים של תקשורת ההמונים

- ידיעה עיתונאית
- כתבה
- תעמולה ופרסומת

1. הבנת הנקרא

בשלב הגבוה של לימוד העברית בבית הספר ולקראת בחינת הבגרות, המטרה היא שהתלמידים ישאפו לרמת הקריאה של דובר ילידי.

הקורא האסטרטגי

המטרה החשובה ביותר של התמחות בהבנת הנקרא היא שהלומד יהפוך לקורא עצמאי. בעת פיתוח מיומנות הבנת הנקרא יש להדגיש אסטרטגיות אשר יאפשרו ללומד להתמודד בעתיד עם טקסטים חדשים ולא מוכרים לשם קידום אישי, מקצועי ואקדמי. מיומנותו של הקורא "האסטרטגי" מתבססת על ידע לשון שהוא רכש לאורך שנות הלימוד בבית הספר, על ידע של עולמות השיח והתרבות ועל ידע תוכן המהווה רקע לקריאת טקסט כלשהו. הקורא האסטרטגי ידע לשלב את סוגי הידע הללו כדי לתהלך את הטקסט בצורה יעילה ולהבין את המסרים הכלולים בו.

להלן יפורטו כמה היבטים ותכונות של הטקסט שיש לתת עליהם את הדעת בהוראת הקריאה, ולאחר מכן אסטרטגיות וכיוונים בתהליך הטקסט, בפענוחו ובניתוחו.

א. היבטים ותכונות של הטקסט

הטקסט מורכב מתוכן וצורה, ממה שבתוכו וממה שסביבו. נפרט כאן את ההיבטים השונים והתכונות השונות המצטרפים יחד לטקסט. העיסוק בהיבטים ובתכונות הללו יהיה שונה מטקסט לטקסט בהתאם לטיב הטקסט ולצורכי הלמידה וההוראה. כך או אחרת, מומלץ לא לעסוק בכל ההיבטים ובכל התכונות בטקסט אחד.

הטקסט והקשרו

- סוג הטקסט : המאפיינים של סוג הטקסט ומטרת הכותב.
- ההקשר הנסיבתי וההקשר החברתי-תרבותי : יחסי מוען-נמען, הבמה שהטקסט התפרסם בה, ערוץ התקשורת שהטקסט מועבר בו, הזמן והמקום של הכתיבה, הסביבה החברתית והתרבותית שהטקסט נוצר בתוכה או שבתוכה הוא נקרא.
- מידע הרקע : במהלך הקריאה הקוראים מנהלים דיאלוג עם הטקסט אגב שימוש במידע שהם מביאים עמם. שימוש הולם במידע הרקע והכרת דרכים להשלמת פערי מידע יתרמו להשבחת הקריאה.

התוכן

- עולם התוכן שהטקסט עוסק בו.
- הנושא הנדון וכיצד הוא בא לידי ביטוי בכותרת.
- היגד-העל או הטענה המרכזית והרעיונות המרכזיים בטקסט.
- השתלשלות האירועים או רצף הטיעונים.
- מילות מפתח בטקסט (מילים ומושגים מרכזיים).
- כותרת-משנה, כותרות לחלקי הטקסט.

המבנה

- חלקי הטקסט : הפתיחה, הגוף והסיום והיחסים שביניהם.
- המבנה הלוגי של הטקסט השלם והקשרים הלוגיים בין חלקיו היוצרים את יחידות התוכן ; דוגמאות לעקרונות מארגנים ולקשרים לוגיים : בעיה ופתרון, סיבה ותוצאה, הכללה ופירוט, טענה והוכחה, השוואה, רצף כרונולוגי.
- הקישוריות בטקסט בעזרת אמצעי הקישור : מילות קישור, אזכורים, מקדמי ארגון (למשל חלוקה לסעיפים, לכותרות-משנה).

העיצוב

- חלוקה לפסקות וכדומה.
- שילוב רכיבים חזותיים וגרפיים.

הרטוריקה

- האמצעים הרטוריים ותרומתם להבלטת המסר של הטקסט - לשון ציורית ומטאפוריקה, שדות סמנטיים, אירוניה, רימוזים, חריגה משלבת, נימה ומבנים תחביריים מיוחדים, שיקולים סמנטיים ורטוריים בבחירת אוצר המילים.

המסר

- המסר הגלוי של הטקסט.
- מסרים סמויים בטקסט.

ייחודו של הכותב

- ההשכלה והמטען התרבותי של הכותב.
- נקודת התצפית של הכותב: השקפת עולמו והשתייכותו החברתית-תרבותית.

ב. תהלוך וניתוח

טכניקות או אסטרטגיות של קריאה

יש אפשרויות שונות של קריאה: קריאה מרפרפת, אקסטנסיבית, מעמיקה, אינטנסיבית, סלקטיבית. הבחירה בטכניקה נעשית לפי מטרת הקורא ולפי סוג הטקסט. התלמידים יתאמנו באפשרויות השונות של הקריאה.

שלבם בתהלוך

- פעילויות התהלוך יתבצעו בשלושת השלבים האלה: לקראת הקריאה, במהלך הקריאה, בעקבות הקריאה.
- לקראת הקריאה: מאחר שמדובר בשפה שנייה, חשוב להכין את התלמידים לאוצר המילים ולמאפיינים הלשוניים שעשויים להקשות עליהם את הבנת הטקסט.
- במהלך הקריאה: יש לפתח אסטרטגיות של ניבוי ושל דיאלוג עם הטקסט.
- בעקבות הקריאה: התלמידים יגיבו על הטקסט השלם או על חלקים ממנו או על היבטים שלו מבחינה תוכנית ורעיונית, מבחינת העיצוב וכדומה. התגובה תובע בדיון בכיתה או בהרצאה קצרה או בכתיבה קצרה.

ממדי הפענוח

- התלמידים יתמודדו עם ממדים שונים של פענוח הטקסט:
- איתור מידע: מפורש ושאינו מפורש, יחסים בין פריטי מידע שונים, השוואה ושילוב מידע ממקורות שונים.
- פרשנות והיסק: ברמה לוקלית וגלובלית.
- הערכה וביקורת של התוכן: התלמידים יגיבו תגובה ביקורתית ומנומקת על הנאמר בטקסט.
- הערכה של המבנה והסגנון: התלמידים יתייחסו למבנה של הטקסט השלם ושל חלקיו ולהתאמתו לתוכן הטקסט, וכן יבחנו את האמצעים הרטוריים ואת סגנון הכתיבה ויעמדו על התאמתם למטרת הטקסט ועל מידת האפקטיביות שלו.

רמות ההבנה

- התלמידים יתמודדו עם רמות ההבנה השונות של הטקסט:
- הבנה גלובלית: הבנה כללית של המסר והתוכן.
- הבנה לוקלית: של חלקי הטקסט והיחסים ביניהם.
- הבנה נקודתית: מילים וביטויים, ניבים ויחסים ברמת המשפט.

ג. סוגי משימות

התלמידים יתבקשו להתמודד עם משימות מגוונות:

- תשובות על שאלות מסוגים שונים: שאלות בררה (שאלות סגורות), שאלות השלמה, שאלות פתוחות.
- פירושי מילים בתוך הקשר.
- בניית טבלה על פי טקסט או טקסטים.
- השוואה בין טקסטים מבחינות שונות.
- סיכום טקסט על פי המבנה הלוגי שלו או על פי מבנה אחר.
- כתיבת ראשי פרקים של הטקסט.
- סיכום ממוג של טקסטים שונים בנושא אחד.
- הרצאה על טקסט או על טקסטים העוסקים בנושא אחד.
- תרגילי מילוי (קלוז): תרגילים מסוג זה יכולים להיות ברמות שונות, בין היתר לפי רמת הטקסט, עם ובלי "מחסן" של מילים להשלמה, מכוונים לנושא לימודי מסוים (השמטת אזכורים, השמטת מילות קישור) או אקראיים (השמטת כל מילה שביעית או כדומה).
- כרזה בעקבות טקסט.

2. הבעה בכתב

בצד קריאת טקסטים והבנתם, התלמיד רוכש את מיומנויות הכתיבה לסוגיה. הכתיבה נחלקת לשלושה סוגים:

- הכתיבה העיונית-מדעית, כגון מאמר טיעון, מאמר מידע, סיכום.
 - הכתיבה השימושית-מעשית, כגון מכתב בקשה, דף מידע.
 - הכתיבה האישית, כגון מכתב אישי, יומן אישי.
- יש לפתח את מודעות התלמידים להקשר הנסיבתי שבו מתרחשת הכתיבה, ובעיקר למטרת הכתיבה, למוען ולנמען, לבמה – וכל אלה קשורים לסוג הטקסט. לפי אלו אף יש לבחור את רמת הלשון ואת המשלב המתאים.
- בניסוח מטלות הכתיבה יש להביא בחשבון את אוצר המילים ואת ידע העולם העומדים לרשות התלמידים. בהוראה יש מקום לדיון מקדים בנושא שמטלת הכתיבה עוסקת בו, בהעלאת רעיונות משותפת ובהכנה משותפת של רשימת מילים וביטויים.
- תהליך הכתיבה** מתבצע בכמה שלבים: תכנון הכתיבה הכרוך בהעלאת רעיונות מתוך ידיעותיו של הכותב או מחומר שהכותב אוסף; יצירת הטקסט ופיתוחו במבנה מסוים ובצורה לכידה ומקושרת; עריכת הכתוב ושיפורו מבחינה תוכנית, מבנית ולשונית. נוסף על הביקורת העצמית, הכותב מקבל משוב הן מהמורה כמנחה ומְכוּוֹן והן מעמיתיו לכיתה כנמענים אפשריים.

פעילויות כתיבה

התלמידים יתנסו בכתיבה של סוגי טקסט שונים:

סיכום: עיבוד וקיצור של טקסט נתון. פעולה זו מצריכה הבנה טובה של הטקסט הנתון, הבחנה בין עיקר וטפל, ניסוח מחדש של האמור בטקסט המקור. הסיכום יכול להיות רציף – טקסט לכיד ומקושר; הסיכום יכול להיות בנקודות או בסעיפים; הסיכום אף יכול להיעשות לעתים באמצעות טבלה. צורת הסיכום תלויה במטרות הכותב.

כתיבה בעקבות טקסט: תגובה על דעה המובעת בטקסט, כתיבה על בעיה דומה בזיקה לטקסט. כתיבה זו נשענת על הבנה טובה של הטקסט הנתון, ועל כן יש בה לעתים מקום לציטוט מן הטקסט. זו הזדמנות חשובה ללמד את המוסכמות של שילוב מובאה בטקסט: העתקה מדויקת, שימוש במירכאות, מראה המקום. אם מדובר בתגובה, עליה להיות מנומקת. רצוי שהכותב ישתמש בפועל הבעה המתאים לרוח עמדתו ביחס לאמור בטקסט שעליו הוא מגיב.

כתיבת טיעון: מטרת הכותב היא לשכנע את הקוראים בצדקת טענתו ולפעמים אף להניע אותם לפעולה. כתיבה זו מכילה טענה מרכזית (לעתים התייחסות לטענת-הנגד), ביסוס לטענה בנימוקים, בהוכחות ובנתונים, בהסברים, בהדגמות ובהשוואות. הכותב יכול מסקנה שיש בה חזרה על הטענה המרכזית.

כתיבה על סמך מקורות שונים: כתיבה מסוג זה נשענת על מידע השאוב מכמה טקסטים. נדרש אפוא מיזוג של המידע וארגונו מחדש, ניסוח עצמאי הנמנע מלשון הטקסטים המקוריים, השונים בסגנונם זה מזה, והימנעות מחזרות וכפילויות.

כתיבה אישית: התרשמות מתופעה, תיאור של חוויה אישית וכדומה. כתיבה זו מתבססת על ניסיון אישי ועל ידע-עולם אישי. היא אינה קשורה לטקסט נתון. אף כי קשה לקבוע מסגרות בסוג כזה של כתיבה, יש לדרוש מבנה ברור – פתיחה, הצגת הנושא ולעתים הסיבה שבגללה הוא נבחר, פיתוח הנושא מבחינה עובדתית ומבחינת ההתרשמות, סיום הולם.

כתיבת מכתב: מכתב רשמי, מכתב אישי, מכתב למערכת. המשותף לכל המכתבים הוא מסגרת הכתיבה הכוללת תמיד פנייה לנמען, תאריך וחתימה. גוף המכתב יכול להשתנות הן מבחינת תוכנו, הן מבחינת מבנהו והן מבחינת לשונו, והוא מותאם למטרת הכותב, ליחס בין המוען לנמען וכדומה.

כתיבת ביקורת (כגון על ספר או סרט): כתיבה זו נשענת על טקסט או מקור, ומצופה שהיא תכיל תקציר או רמזים לעלילה, הערכה של היצירה מנקודת ראותו של הכותב והמלצה. **המרה מסוגה לסוגה:** כותבים על סמך טקסט נתון טקסט חדש מסוג אחר. למשל, ממירים טקסט סיפורי לדיווח, מאמר מידע - לדף מידע.

3. הבעה בעל-פה

הוראת העברית כשפה שנייה לתלמיד הערבי מצריכה התייחסות ספציפית למיומנויות של הבעה בעל-פה. ההבעה בעל-פה בבתי הספר הערביים נועדה להכין את התלמידים לתקשר בעברית במגוון מצבים חברתיים – רשמיים ולא רשמיים, וכן בהקשרים אקדמיים ומקצועיים. במהלך שיעורי העברית, התלמידים חשופים לשפה העברית, הם שומעים עברית ומגיבים בעל-פה בעברית. אך נוסף על כך ראוי ליחד זמן להבעה בעל-פה מכוונת, ואז על התלמיד להתאמן בהצגת מידע ועמדות בצורה רהוטה, בהירה ומאורגנת.

הבעה בעל-פה מכוונת כוללת: **דיון, הרצאת דברים (פרזנטציה), קריאה בקול.**

דיון: התלמידים דנים בנושא שנוי במחלוקת, מביעים את דעתם, מנמקים אותה, מאזינים לדברי חבריהם ומתייחסים אליהם.

הרצאת דברים: תלמידים מציגים לפני הכיתה נושא שיש להם עניין בו, מסבירים את הנושא, מביאים מידע, מסתמכים על מקורות, מציגים סיכום של מידע או מסקנות, מביעים דעתם.

קריאה בקול: תלמידים קוראים טקסטים מנוקדים ולא מנוקדים, כגון פסוקים מן התנ"ך, שיר, דיאלוג, פסקה מסיפור, פסקה ממאמר.

פעילויות נוספות שיש בהן הבעה בעל-פה

- התלמידים משתתפים בשיחות שבהן הם שואלים ומשיבים בנושאים מגוונים: אקטואליים, חברתיים, כלכליים, ספרותיים וכדומה.
- התלמידים מדווחים על חוויות או על אירועים שבהם השתתפו.
- התלמידים מציגים בעל-פה השוואה בין טקסטים מסוגים שונים תוך הבלטת מאפייניהם.
- התלמידים דנים בטקסט (ידיעה בעיתון, טקסט עיוני, יצירת ספרות), בציור, בתצלום, במשדר רדיו או טלוויזיה.
- התלמידים משתתפים במשחקי תפקיד ובהדמיות של מצבים ובתגובות עליהם.

ב. ספרות

לימודי הספרות העברית מזמנים ללומד הערבי היכרות עם היצירה התרבותית – העברית והישראלית כאחד – עם יוצרים ויצירות מתקופות שונות ועד ימינו ועם רבדים שונים של השפה. לימוד הספרות העברית גם מאפשר היכרות עם המציאות שבה חיו יהודים בתקופות שונות. כל אלה עשויים לקדם דיאלוג עם דוברי העברית ולאפשר השתלבות בשיח התרבותי הישראלי. נוסף על כך, קריאת יצירות ספרות בעברית, הדיון בהן והערכתן מהיבטים שונים עשויים לתרום לטיפוח מיומנויות ההבנה וההבעה בעל-פה ובכתב של הלומדים.

פרק הספרות בנוי משתי יחידות המיועדות לתלמידים הנבחרים בהיקף מורחב. הרכבן של שתי יחידות לימוד אלו דומה פחות או יותר, וההבדל מתבטא ברמת הקושי והמורכבות של היצירות. יחידה א' כוללת את הסעיפים האלה: סיפורי עם, סיפורים קצרים, שירה. יחידה ב' כוללת את הסעיפים האלה: טקסטים מן המקורות; פרוזה – מאמרי הגות, אגדות וסיפורים קצרים, שירה.

בכל סעיף יש אפשרויות בחירה. הבחירה מאפשרת למורים להפעיל את שיקול דעתם בהתאם לעניינם של התלמידים וטעמם האישי.

האוטונומיה של המורה בבניית תוכנית ההוראה תתבטא לא רק בבחירת היצירות מכל סעיף, אלא גם בסדר הוראתן ובעקרונות המארגנים של רצפי ההוראה: סדר כרונולוגי, קישורים תמטיים, קישור על פי יוצר ואחרים.

בבחירת היצירות עמדו בפני ועדת התוכנית השיקולים האלה:

- הפגשת הלומדים עם יצירות מתקופות שונות – מן התנ"ך, מן המשנה, מימי הביניים ומימינו.
- היכרות עם מגוון סוגות – הסיפור המקראי, סיפורי עם ואגדות, מאמרי הגות, שירים, סיפורים קצרים ורומנים.
- התחשבות ברמת הידע והשליטה של התלמידים בשפה העברית. נעשה מאמץ לבחור יצירות שאינן מעמידות קשיים לשוניים גדולים.
- בחירת נושאים הרלוונטיים לגיל הלומדים (מתבגרים).
- היענות להטרונות של התלמידים ולטעמים אישיים של מורים.
- הימנעות מטקסטים המבטאים עמדות קיצוניות או שעלולים לעורר תגובות קיצוניות.
- הבאת מגוון רחב של טקסטים המציגים עמדות שונות במטרה לטפח קריאה ביקורתית, מאוזנת, מבוססת ומנומקת.
- ייצוג יוצרים ישראלים-ערבים הכותבים בעברית כאספקלריה למציאות הרב-תרבותית בישראל.
- ייצוג היצירה העברית העכשווית כדי לעודד את הבוגרים הערבים להשתתף בשיח התרבותי הישראלי.

1. סוגים וסוגות

הטקסטים שנבחרו הם מכמה סוגים: סיפורת, שירה, מאמרי הגות, טקסטים מן המקורות.

סיפורת

סוגת-על זו כוללת סוגות אחדות: סיפורי עם ואגדות, סיפורים קצרים ורומנים. **סיפורי עם ואגדות:** סיפורי העם לוקטו בעיקר ממקורות שונים של יוצאי עדות ישראל, כגון פרס, אפגניסטן, טוניסיה. חלק מהסיפורים מובאים בעיבוד לשוני קל ואילו אחרים מובאים בגרסתם הספרותית, כגון הסיפור "המקום שבו אין מתים לעולם", שעובד על ידי הסופר האיטלקי איטאלו קלווינו, או "המסמר" בעיבודו הספרותי של אליהו נאווי. הסיפורים מייצגים נושאים שונים: יחסים בין אב לבן, חשיבותה של המלאכה, יחסים בין מלך לנתיניו ועוד. קבוצה נפרדת מוקדשת לאגדות של ח"נ ביאליק⁷. בעוד סיפורי העם אינם מעמידים בדרך כלל קשיים לשוניים מיוחדים, האגדות של ביאליק הכתובות בלשון מקראית, מעמידות אתגר לשוני מסוים. אך עם זאת, ערכן הספרותי וכוחן לרתק את הקוראים יסייעו בהתמודדות עם אתגר זה. **סיפורים קצרים:** סוגה זו מיוצגת בתוכנית על שתי רמותיה ובהרחבה ניכרת. נכללו בה סיפורים שנכתבו במהלך למעלה מ-100 שנה – החל מסיפוריהם של י"ל פרץ, גרשום שופמן ומשה סמילנסקי (המוכרים למורים מהתוכנית הקודמת) וכלה בסיפורים פרי עטם של יוצרים ישראלים עכשוויים, דוגמת סביון ליברכט, אתגר קרת ולאה איני, וכן אידה פינק, שסיפוריה על השואה תורגמו מפולנית והוחלט לשלבם בתוכנית בשל ערכם הספרותי ומסריהם. חלוקת הסיפורים לקבוצות והנחיות הבחירה שלצדן מבטיחות מבחר מגוון, שיעניק לתלמידים מושג-מה על שלבים בהתפתחות הספרות העברית ולשונה במהלך כמה וכמה דורות ספרותיים. **רומנים:** סוגה זו נכללת זו הפעם הראשונה בלימודי העברית בבתי הספר הערביים. סוגת רשות זו מיועדת לתלמידים בעלי מוטיבציה מיוחדת ויכולת התמודדות עם יצירה ספרותית ארוכה. אחדים מהרומנים המוצעים כאן גם עוסקים ביחסי יהודים וערבים בארץ. בהקשר זה יוזכר ספרו של הסופר והעיתונאי הערבי-ישראלי סייד קשוע **ערבים וקודים**.

שירה

סעיף השירה כולל יצירות משירת ספרד בימי הביניים - שירה היונקת את צורתה הפיוטית ממסורת השירה הערבית בת הזמן - ולצדן יצירות מהשירה העברית המודרנית. בקבוצות השירה השונות מיוצגים משוררים מרכזיים, המייצגים טווח היסטורי-ספרותי רחב: ח"נ ביאליק, נתן אלתרמן, לאה גולדברג, נתן זך, יהודה עמיחי ומשוררים נוספים. גם במסגרת זו נכללו יצירות שנכתבו בעברית בידי יוצרים ערבים, בהם נעים עריידי, סלמאן מצאלחה ואנטון שמאס – זאת, כדי לייצג את הקול הערבי העשוי לעורר קשב והזדהות מיוחדים אצל התלמידים. במסגרת זו נכללו גם פזמונים אחדים מאת נעמי שמר וחיים חפר, ואותם ניתן ללמד בליווי לחניהם. כמו בסוגות האחרות, גם כאן החלוקה לקבוצות והנחיות הבחירה מכוונות לייצג קשת מגוונת של יוצרים ויצירות.

⁷ יש לציין שהמחקר המודרני אינו מתייחס לטקסטים אלה כאל אגדות, אלא כספרות יפה.

מאמרי הגות

סעיף זה, המופיע רק ביחידת הלימוד השנייה (בספרות) של ההיקף המורחב, מצומצם יחסית היות ומאמרי עיון בנושאים שונים אפשר ללמד גם בפרק ההבנה וההבעה שבתוכנית (עמ' 80). המאפיין את שלושת המאמרים העומדים לבחירה בסעיף זה הוא שלשון כתיבתם מצטיינת באיכויות ספרותיות.

טקסטים מן המקורות

ההיכרות עם טקסטים מן התנ"ך ומן המשנה מצריכה מתן רקע מכמה היבטים : התנ"ך – רקע היסטורי קצר ; מבנה ; המאפיינים הבולטים של לשון המקרא, כגון זמני הפועל, צורות הפועל המקוצרות והמוארכות ; מקומו של התנ"ך בתרבות היהודית. המשנה – רקע היסטורי ; מהותה של המשנה ; מאפיינים מיוחדים של לשון המשנה ; מקומה של המשנה בכלל ושל מסכת אבות בפרט בתרבות היהודית. בתוכנית נבחרו משלי חכמה ומשניות המכילים מסרים ערכיים-חינוכיים אוניברסליים, וכן נבחרו סיפורים מקראיים בעלי תכנים אוניברסליים, כגון קונפליקטים בין אחים (יוסף ואחיו).

2. היעדים הדידקטיים

תנאי לדיון הפרשני המעמיק ביצירות הספרות הוא הבנת התכנים עצמם. היות והעברית היא שפה שנייה עבור התלמידים, חשוב להתעכב על אוצר המילים והביטויים ועל המבנים הלשוניים ולוודא את ההבנה הבסיסית של הנאמר בטקסטים כתשתית לדיון. להלן יפורטו ההיבטים שיש לעסוק בהם בכל אחת מקבוצות הטקסטים.

סיפורת

- הכותרת ותפקידה, כגון כותרת מסקרנת, יוצרת ציפיות ומכוונת את הקריאה.
- מבנה העלילה בסיפור : פתיחה, נקודת מפנה וסיום.
- דרכי האפיון של הדמות : ישירות ועקיפות, כגון תיאור חיצוני ותיאור התכונות בצד תיאור הפעולות והמחשבות של הדמות.
- הבחנה בין הדמויות על פי חשיבותן ונוכחותן בסיפור : דמות ראשית, משנית או שולית.
- הבחנה בין הדמויות על פי מהותן : ייחודית לעומת טיפוסית ומשתנה לעומת קבועה.
- היחס בין הדמויות.
- מקומו של המספר ביחס ליצירה : מספר גיבור, צופה או עד ; מספר מהימן או בלתי מהימן.
- לשון היצירה : שפה עכשווית או ארכאית (עתיקה).
- המשלב שבו כתובים היצירה או חלקים בה.
- הנימה שבה הסיפור כתוב : הומוריסטית, ביקורתית, אירונית או צינית.
- הסוגה של הסיפור : אגדה, סיפור עם, רשימה, סיפור קצר או רומן.
- עמדתו של הקורא מן ההיבט הרגשי או הערכי כלפי העלילה, כלפי הדמויות וכלפי עמדתו של המספר.

שירה

- התוכן הגלוי של השיר.
- השיר כמבע מורכב המזמן פרשנויות שונות.
- החוויה והלך הרוח המובעים בשיר.
- אמצעי העיצוב (כגון דימוי) בשיר ותפקידם בעיצוב משמעות השיר, והחוויה בשיר.
- מבנה השיר מן ההיבט האמנותי ומן ההיבט התוכני.
- סיווג השיר מבחינת תקופתו: שירה חדשה או שירת ימי הביניים.
- סיווג השיר מבחינת תוכנו: ליריקה, טבע, אהבה וכיוצא באלה.
- עמדתו של הקורא מן ההיבט הרגשי או הערכי כלפי המובע בשיר.

מאמרי הגות

- התוכן הגלוי והתוכן הסמוי של המאמר.
- הנימה שבה המאמר כתוב: הומוריסטית, ביקורתית, אירונית או צינית.
- עמדת הכותב.
- לשון המאמר: שפה עכשווית או ארכאית (עתיקה).
- עמדתו של הקורא מן ההיבט הרגשי או הערכי כלפי המובע במאמר.

טקסטים מן המקורות

הסיפור המקראי:

- התוכן הגלוי של הטקסט ומסריו.
- היבטים ספרותיים: מבנה העלילה והדמויות.
- ההיבט התרבותי, ובמידת האפשר השוואה לטקסטים מתרבויות אחרות, כגון אסלאם ונצרות.

ספר משלי:

- התוכן הגלוי והמסר.
- המבנה האמנותי.
- לשון החכמה, לשון הפתגם.
- שילוב המשלים ומסריהם בכתובתם של התלמידים.

משניות ממסכת אבות:

- התוכן הגלוי והמסרים.
- לשון החכמה.
- שילוב המשלים ומסריהם בכתובתם של התלמידים.

פעילויות הבעה בעל-פה בעקבות קריאת יצירות ספרות

- התלמידים נותנים פירוש ליצירת הספרות ומביעים את דעתם על פירושים שמציעים חבריהם.
- התלמידים מציגים בעל-פה השוואה בין יצירות ספרות ומביעים את דעתם האישית.
- התלמידים דנים בנושאים ובקונפליקטים העולים מתוך היצירות.

ג. ידע הלשון

בכל התהליך של רכישת השפה וביתר שאת בשלביו המתקדמים – הכרת הכללים שעל פיהם השפה בנויה ופועלת עשויה לשכלל ולשפר את הבנתם של הטקסטים ואת יכולת ההתבטאות בה בעל-פה ובכתב.

הלימוד בפרק זה מתבסס על הידע הלשוני שרכשו התלמידים בשנים הקודמות (ג'-ט'), ואולם צורת הלימוד שונה: לימוד שיטתי ומובנה המארגן את הידע הלשוני לענפיו. גם בשלב זה מודגש ההיבט הפונקציונלי – תפקודם של מבני הלשון בשפה. העיסוק בתופעות הלשון ובכלליה נעשה בתוך הקשר ובלוויית דוגמאות רבות. ההקשר עשוי לתרום להבנת תופעות הלשון כפי שהבנת תופעות הלשון עשויה לתרום להבנת הטקסט.

בהוראת העברית כשפה שנייה, יש לעסוק בעיקר בצורות הלשון השגורות ורק במידת הצורך לעסוק בצורות נדירות.

בשלב זה יש גם מקום לעריכת השוואות בין העברית לבין הערבית (ראו להלן נספח).

משלבי הלשון והתקינות: אוריינות בשפה ניכרת, בין היתר, ביכולת ההבחנה בין נסיבות שונות של שימוש בלשון וביכולת הדובר להתאים את לשונו למצבים שונים ולבחור במשלב וברמת הלשון ההולמים את הנסיבות. לשם כך חשוב לעמוד על שימושי לשון אופייניים לרמות הלשון השונות, כגון השימוש בכינויים חבורים ובכינויים פרודים, שלילת פועל בהווה ב"אין" או ב"לא" ועוד ועוד. מטרה חשובה היא השימוש בעברית תקינה בתחום התחביר והמורפולוגיה. שימוש לא תקין בעברית הוא גם נחלתם של דוברים ילידיים של העברית. הלומד צריך אפוא להבחין בין צורות תקינות וצורות לא תקינות ולשאוף לביצוע תקין של צורות הלשון בעל-פה ובכתב, בעיקר בנסיבות פורמליות. בהוראת ידע הלשון תינתן אפוא תשומת לב להיבט התקינות.

תחומי הלשון

בפרק שלושה תחומי לשון: מערכת ההגה והצורות; התחביר; המילון העברי ואוצר המילים והביטויים.

סדר הלימוד ייקבע על ידי המורה. רצוי ללמד את התחומים השונים במקביל ואף לשלב ביניהם. כמו כן רצוי ומומלץ לשלב את לימוד הידע הלשוני בלימוד ההבנה וההבעה. מכל מקום, התרגול ייעשה בתוך הקשרים טקסטואליים – משפטים, טקסטים קצרים וכדומה.

א. מערכת ההגה והצורות

במרכז תחום זה עומדת המילה מבחינת המבנה שלה. המושגים המרכזיים במערכת הצורות הם **הגזירה** – הצורנים המרכיבים את צורת היסוד של המילה, **והנטייה** – הצורנים היוצרים את הצורות הנוטות.

בצורני הגזירה כלול השורש, שהוא רכיב מרכזי בעברית (כמו גם בערבית). נוסף על השורש משמשים צורני הגזירה הבניין (בפועל) והמשקל (בשם) וכן צורני הגזירה הסופיים כגון X ות, X ן ו X ן. בהוראת צורני הגזירה יודגש הקשר בין הצורן למשמעות.

מבחינת הנטייה, מערכת הפועל היא המערכת הסדירה והמפותחת ביותר, והיא תילמד כסדרה.

בשמות העצם תילמד נטיית השמות: יחיד, רבים וצורת הנסמך, ובמידה מסוימת גם הנטייה עם הכינויים החבורים. נוסף על נטיית הפועל ונטיית השם, יילמדו כסדרם שם המספר ונטיית מילות היחס.

תורת ההגה בשירות מערכת הצורות

השליטה במערכת הצורות מחייבת התמצאות בתופעות מתחום תורת ההגה. יסודן של התופעות הפונולוגיות הוא בעברית העתיקה, ועם זאת יש להן השפעה וקיום בעברית בת ימינו. הדגש בהוראה יהיה על התופעות המרכזיות המשפיעות על מבנה המילה העברית כיום. התופעות יילמדו, ככל האפשר, אגב לימוד מערכת הצורות, ורק במידת הצורך כשהן לעצמן. כך, למשל, לימוד התופעה של תשלום דגש ושאר השפעות העיצורים הגרוניים ייעשה במשולב עם לימוד נטיית הפועל וצורות השם. המושגים והתופעות העיקריים בתחום הפונולוגיה יפורטו להלן.

תוכני הלימוד

דרכי גזירה

- גזירה מסורגת: שורש ותבנית (בניין, משקל).
- גזירה קווית: בסיס וצורן סופי (מוספיות), בסיס ובסיס (הלחם בסיסים).
- מילים שאולות מלועזית (דוגמה: מודל).
- נוטריקון (ראשי תיבות) (דוגמה: מנכ"ל = מנהל כללי).

צורנים

- צורני גזירה (מוספיות היוצרות ערך מילוני חדש).
- צורני נטייה (גופים, זמנים, ריבוי, כינויי קניין חבורים).
- מקומו המרכזי של השורש בתצורת המילים בעברית.

נטיית הפועל

- בניין, זמן, גוף.
- הצורות השונות של בניין קל בהווה: פועל, פועל, פועל, פועל.
- הפועל בגזרות הבאות: **שלמים** (כולל גרוניות), **מרובעים**, **חסרים**: פ"נ, פ"צ, **נחים**: פ"א, פ"ו, ע"ו (ע"י), ל"א, ל"י(ה).

נטיית השם

- נטיית השם ביחיד וברבים בתבניות שונות; צורת הזוגי; שמות שאין להם צורת יחיד; שמות שאין להם רבים; שמות בריבוי "ין".
- המין הדקדוקי של שם העצם; שמות עצם שהם גם זכר וגם נקבה ברובדי לשון שונים ובמשלבים שונים.
- צורות נסמך ביחיד וברבים, בזכר ובנקבה.
- נטיית השם בכינויי שייכות.

משמעויות מבנים

- משקלים ומשמעיהם : זיהוי שורש משותף (בגזרת השלמים) למילים במשקלים שונים ; זיהוי משקל משותף ; עמידה על משמעות משותפת של שמות מאותו משקל ומשמעות משותפת לשמות משורשים שונים.
- צורנים סופיים ומשמעיהם.

שם המספר

- מספר מונה (יסודי), כולל מספרים גדולים (מאות ואלפים), תאריך, מספר סתמי, מספר סודר, פי, מספר חלקי ומספר מעורב (שלם וחלקי).

נטיית מילות היחס

- נטייה על דרך היחיד (לי, לָכֶם).
- נטייה על דרך הרבים (אליי, אליכם).
- נטייה חריגה (ביני, ביניכם ; אתכם וכדומה).

מושגים ותופעות בתורת ההגה

- הלימוד ייעשה במסגרת לימוד תורת הצורות (מורפולוגיה).
- אמות הקריאה, מפיק בה"א.
- דגש קל.
- דגש חזק : תבנית, משלים (הידמות מלאה, התלכדות עיצורים זהים).
- שיכול אותיות והידמות חלקית.
- שוואים : נח ונע (חיטוף).
- הברות והטעמה.
- השפעת העיצורים הגרוניים : תשלום דגש, חטפים, הנמכת תנועה (פֻתַחַת), פתח גנובה.
- אותיות השימוש מ, ה, בכ"ל : מילת היחס מ(ן), ה' היידוע ; ניקוד אותיות בכ"ל (כולל בכ"ל + ה' היידוע).

ב. תחביר

- בלימוד התחביר, הדגש הוא על תפקודם של מבני משפטים וצירופים שונים בשיח, על אפשרות חלופות והמרת מבנים (שחבור) ועל תקינות תחבירית.
- מקומו של הניתוח התחבירי בלימוד העברית כשפה שנייה והעיסוק בו מצטמצם בניסוח תקין ובהמרות תחביריות.
- הכרת המבנים החלופיים מאפשרת גמישות לשונית והתאמה לצורכי שיח שונים. ההמרות ייעשו במידת האפשר תוך התייחסות להקשר ואגב הפעלת שיקול דעת באשר למבנה הרצוי.
- לצורך הוראת התחביר יש להכיר את שמות חלקי הדיבור ואת השתייכותן של המילים השונות בעברית לחלקי הדיבור השונים.

חלקי הדיבור: שם עצם, שם תואר, פועל, תואר הפועל, מילות.

הצירופים: צירופי הסמיכות, שם ותוארו; דרכי היידוע והריבוי.

סוגי המשפטים:

א. משפט פשוט

1. משפט פועלי:

- עיקרי המשפט: נושא, נושא.
- טפלי המשפט: משלימי פועל (מושא, תיאור), משלימי שם (לוואי, תמורה).
- החלקים שאינם שייכים לגוף המשפט: הסגר (המצייין נקודת מבט מסוימת על האמור במשפט, כגון: לפי דעתי, לדבריו, כנראה).
- משפט שנושא סתמי: מבנים שונים של סתמיות, כמו פועל בגוף שלישי רבים.
- המבנה הסביל: המרות מפעיל לסביל ומסביל לפעיל.

2. משפט שמני:

- חלקי המשפט השמני: נושא, נושא, אוגד, לוואי, תמורה.
- דגמי המשפט השמני: נושא שהוא שם, נושא שהוא שם תואר, נושא שהוא צירוף יחס, שלילת המשפט השמני, משפט שמני בעבר ובעתיד (לדוגמה: השמים היו בהירים, הילד יהיה רופא).

3. משפט יש/אין

4. משפט כולל

ב. משפט מחובר (מאוחה/איחוי)

ג. משפט מורכב

נושאים נוספים שיילמדו במסגרת סוגי המשפטים:

- נושא מורחב: כמו "יכול להצליח".
- המבנה המודלי: כמו "אסור לעשן", "כדאי לבוא".
- דיבור ישיר ודיבור עקיף: המרות מדיבור ישיר לדיבור עקיף ולהפך (שינוי גופים, שינוי זמני הפועל, שינוי הפיסוק).

תקינות תחבירית ומורפולוגית

- סדר מילים תקין.
- התאם במין ובמספר בין הנושא לנשוא ובין הנושא לאוגד.
- התאם במין ובמספר בין השם לתוארו (לדוגמה: מכנסיים ארוכים).
- שימוש תקין בצירופי סמיכות.
- שימוש תקין בהצרכה (מילות יחס מוצרכות לפעלים).
- שימוש תקין במילות קישור.
- שיבושי לשון הקשורים באותיות בג"ד-כפ"ת.
- שיבושי לשון בפועל (כמו מְצִיג-מְצִיג; אני יבוא-אבוא).

ג. המילון העברי ואוצר המילים והביטויים

לימוד מכוון ומסודר של התחום הזה נועד להרחיב את ההיכרות עם אוצר המילים העברי ועם יחסי המשמעות בין מילים ובתוך מילים. המילים והביטויים ייבחרו מתוך הטקסטים הנלמדים ועל פי חשיבותם ומרכזיותם בלשון העברית ובתרבות העברית.

העיסוק באוצר המילים והביטויים ייעשה דרך טקסטים ומתוך מודעות להקשר הטקסטואלי והחברתי-תרבותי שבו המילים מופיעות.

השימוש במילון הוא בעל חשיבות רבה בלימוד השפה ובוודאי בתהליך של רכישת שפה שנייה. בשלב הקודם (כיתות ז'-ט') נעשה שימוש במילון דו-לשוני, וכך שימשה שפת-האם הערבית כלי עזר להבנת שפת היעד העברית ולהכרת אוצר מיליה. בשלב זה, המטרה היא להביא את התלמידים לשימוש במילון העברי החד-לשוני. באמצעותו יעמדו הלומדים על מובניה של המילה מתוך העברית וייעזרו בדוגמאות השימוש המובאות במילון במטרה לחדד את ההבחנה בהבדלי המשמעות בין מילים ולהגיע ככל האפשר לשימוש מדויק בהן.

תוכני הלימוד

השימוש במילון

- שיטות סידור הערכים.
- דרכי ההגדרה המילונית.
- סימני עזר וקיצורים; המידע הדקדוקי; מידע על שימוש המילה (תקופה, רמת לשון, תחומי חיים); תפקיד המובאות; מקומם של הניבים במילון.
- קיצורים וראשי תיבות רווחים.
- הבדלים בין מילונים.
- המילים הלועזיות במילון.
- עגה/סלנג.

4. הישגים נדרשים לכיתות י'-י"ב

קריאה		
הבנה של המשמעות הגלויה/הפקת מידע		א.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- מזהים סוג ספרותי ואת מאפייניו השונים בטקסט (למשל סיפור קצר/רשימה/משל).</p> <p>- עונים על שאלות שמצריכות ידע על דמויות, על מוסר השכל ועל סוג ספרותי כמו: "המְסַפֵּר הוא מספר-עד, הביאו דוגמאות להוכחת טענה זו"; "ציינו במה דומים שני השכנים שמופיעים בסיפור ובמה הם שונים זה מזה".</p>	<p>קריאת טקסט בלתי מנוקד והבנתו.</p> <p>קריאת טקסטים מסוגות (ז'אנרים) שונות (כולל טקסטים ספרותיים) והבנתם.</p>	י'-י"ב
<p>- משווים סוגים שונים של מבני טקסט, למשל: בעיה ופתרון, הכללה ודוגמאות.</p> <p>- מהי הבעיה המוצגת בטקסט? ומה הפתרונות המוצעים?</p>	<p>זיהוי המבנה הלוגי של הטקסט והבנתו.</p>	
הבנה של המשמעות הסמויה/הסקת מסקנות		ב.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- עונים על השאלה: "בסיפור 'שלום בית', חיים היה מתייצב כל יום בשוק. גם בסיפור 'מכשיר גילוח' האב נהג להתעורר מוקדם בבוקר ולהכין ארוחת בוקר לילדיו. מהו המסר המשותף לשני הסיפורים, ומה אפשר ללמוד מהתנהגות שתי הדמויות? נמקו".</p>	<p>קישור בין מסרים ומוטיבים בין-טקסטואליים.</p> <p>הסקת מסקנות אחרי קריאת טקסט.</p>	י'-י"ב

ג. הסבר, קישור ויישום רעיונות ומידע		ג.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- עונים על השאלה: "השוו בין התפקיד שממלאת דמותו של המלך בסיפור 'שלמה המלך והדבורה' לבין התפקיד שממלאת דמותו של המלך בסיפור 'אגדת שלושה וארבעה', וציינו במה הן שונות ובמה הן דומות".	השוואה ועימות של מידע מטקסטים שונים.	י-י"ב

ד. הערכת התוכן והבנת המרכיבים/האמצעים הלשוניים והטקסטואליים		ד.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- "הסיום של הסיפור הוא פתוח. הציעו סיום אחר לסיפור". - עונים על השאלה: "רשמו את כל הנימוקים המצדיקים את המעשה של הדמות ואת כל הנימוקים השוללים אותו".	הערכת המסרים העולים מתוך הטקסט ונימוק עמדה או/ו הצעת זווית התבוננות אחרת.	י-י"ב

כתיבה

כתיבת טקסט סיפורי		א.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- כותבים מהדמיון סיפור על סמך רעיון נתון, כותרת, פתגם, אמירה, משל ועוד. - כותבים תיאור של חוויה אישית על סמך אירוע מסוים שהשתתפו בו, כמו ביקור בבית אבות, באתר היסטורי, במוזאון.	כתיבת סיפור קצר סביב רעיון מסוים או חוויה אישית.	י'-י"ב

כתיבה של טקסט מפעיל		ב.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
- ממלאים טופס בקשה לתעודת זהות/דרכון. - ממלאים טופס הרשמה לבחינה פסיכומטרית או להרשמה לאוניברסיטה.	מילוי טופס לכל מטרה.	י'-י"ב
- כותבים הוראות התנהגות בטקס חלוקת תעודות הסיום בכיתה י"ב.	כתיבת הוראות הפעלה והתנהגות לכל מטרה ולכל נמען.	

ג. כתיבת טקסט תיאורי		ג.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<ul style="list-style-type: none"> - כותבים תיאור משווה בין דמויות/חפצים/מצבים ועוד. - כותבים תיאור לפסטיבל המוזיקה שנערך בעירנו. - כותבים תיאור לחוויית הנסיעה במהלך טיול שנתי/סיור בעיר. 	כתיבת תיאור לנושאים מגוונים ובהקשרים שונים.	י'-י"ב

ד. כתיבה של טקסט טיעוני		ד.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<ul style="list-style-type: none"> - מביעים דעה בנושא : שינוי התלבושת האחידה ("הביעו את דעתכם, נמקו והסבירו את טענתכם"). 	הבעת דעה בכל נושא נתון והצגת טיעון תוך אישוש הדעה וחיזוקה על ידי נימוקים, דוגמאות וקשרים מתאימים.	י'-י"ב
<ul style="list-style-type: none"> - כותבים טענה מנומקת לגבי נושא מסוים כמו משמעת בבית הספר או צפייה מרובה בטלוויזיה. 	כתיבת טענה מנומקת סביב נושא מסוים.	

האזנה

הבנת מילות מפתח בסוגי שיח שונים		א.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<ul style="list-style-type: none"> - מסכמים בשפה פשוטה רעיונות מרכזיים שהועלו בהרצאה מסוימת. - עורכים אירועים ברצף לפי סדר הופעתם בסיפור המושמע. - מסכמים כתבה מסוימת שהוצגה במהדורת החדשות. 	הבנת מילות מפתח ומשפטים בשיחות כלליות, בהרצאות קצרות ובדיונים מעולמות שיח שונים.	י'-י"ב
הבנת רצף רעיוני בסוגי שיח שונים		ב.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<ul style="list-style-type: none"> - מזהים את הרעיון המרכזי בטקסט מידעי מושמע. - מאזינים ליצירה ומזהים את הרצף של האירועים על סמך הקשרים הלוגיים ותפקידיהם. 	הבנת רצף רעיוני בטקסט מידעי, עיוני וסיפורי. זיהוי דוגמאות ונימוקים רלוונטיים להבנת הרצף הרעיוני.	י'-י"ב
יישום מידע מסוגי שיח שונים		ג.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<ul style="list-style-type: none"> - עונים על שאלות בהתבסס על טקסט מושמע. - ממלאים טבלה עם נתונים שנאספו בעת האזנה לשיח מושמע. 	שימוש במידע מושמע למטרות יישומיות שונות.	י'-י"ב

דיבור

הצגה עצמית הולמת לגיל ולמצב		א.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- מציגים עצמם במפגש עם בית ספר יהודי, כולל תחביבים, זהות אקולוגית וחברתית. המנחה מעלה, למשל, את בעיית הדו-קיום בין יהודים וערבים, וכל אחד מחברי הקבוצה מציג את עמדתו בנושא כולל העדפות אישיות ומעגלי השתייכות.</p>	<p>הצגה עצמית במעגלי השייכות השונים : דתי, לאומי ופוליטי.</p>	י'-י"ב

השתתפות פעילה בשיחה התואמת את עולם התוכן		ב.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- מביעים דעה בנושא המוצג לדיון, כולל נימוקים וטיעונים שונים, כמו האינטרנט - בין חיוב לשלילה, קבלת השונה/החריג.</p>	<p>השתתפות בשיחה והבעת דעות ועמדות מנומקות בנושאים כלליים שונים.</p>	י'-י"ב

דיווח על חוויות ועל אירועים אישיים או על חוויות שנצפו/נקראו		ג.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- מאזינים לריאיון עם אדם שמעריצים, בטלוויזיה או ברדיו, ולמחרת מביאים לכיתה סיכום הנקודות המרכזיות בריאיון ומסבירים מדוע משך את תשומת לבם.</p>	<p>דיווח על דיונים, משאים ומתנים שהתלמידים היו מעורבים בהם.</p>	י'-י"ב

השתתפות בדיון		ד.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- מציגים טיעון מסוים בפני הכיתה, למשל: נרגילה מזיקה יותר מסיגריות, ואז מתחלקים לשתי קבוצות, בעד ונגד, ומנסים לשכנע על ידי נימוקים רלוונטיים.</p> <p>- מסכמים את הטענה המרכזית בנושא הנידון.</p>	<p>- השתתפות בדיון במליאת הכיתה בנושאים בעלי אופי חברתי ואופי אקטואלי כללי.</p> <p>- הצגת עמדה מנומקת.</p>	י"ג-י"ב

הישגים נדרשים בספרות לכיתות י'-י"ב

מטרה כללית: הלומדים יבינו יצירות מן הספרות העברית החדשה וייצוגי התרבות שנוצרת בעברית בסוגות שונות: שירים ופזמונים, סיפורים, רומנים, טקסטים מן המקורות היהודיים.

הערה: בחט"ב התלמידים ייחשפו לסוגות מסוימות מהספרות: סיפור קצר, משל, סיפור עם, פתגם, שיר ופזמון (ראו תוכנית לימודים וטקסטים רלוונטיים, עמ' 54).

סיפורת (סיפור עם/אגדה/משל/סיפור קצר/רומן/רשימה):

התלמידים יכירו ויבינו טקסטים סיפוריים על מאפייניהם השונים: כותרת, מבנה הסיפור ומרכיביו - תוכן/זמן/מקום/עלילה/דמויות/עמדת המספר/סיום.

שירה (שירת ימי הביניים/שירה מודרנית):

התלמידים יכירו ויבינו טקסטים שיריים על מאפייניהם השונים: מבנה/אמצעים אמנותיים/סוג ספרותי/תוכן - המשמעות המילולית/ המשמעות הפשוטה/המשמעות המטפורית.

הגות התלמידים יכירו ויבינו את מאפייני מאמרי ההגות השונים ויביעו את עמדתם על סמך התוכן הגלוי והסמוי/נימת המאמר/ עמדת הכותב/לשון המאמר.

טקסטים מן המקורות (סיפור מקראי/ספר משלי/משניות ממסכת אבות):

התלמידים יכירו ויבינו טקסטים שונים מהמקורות על מאפייניהם השונים: תוכן/מבנה/לשון/מסר.

ידע לשוני

ידע לשוני	
פונולוגיה (תורת ההגה)	א.
ההישג הנדרש	כיתה
דוגמאות/פעילויות	י-י"ב
<p>- עונים על השאלה : "מהי התופעה הלשונית שחלה על המילה 'כַּרְתִּי'?"</p> <p>- עונים על השאלה : "באיזו מילה סדר השוואים הוא נח, נע (א. מְתַפְּדִים ב. תְּשַׁלְּמוּ ג. דְּרִשְׁתָּן ד. שְׁלֵמָת)?"</p> <p>- עונים על השאלה : "איזו מילה יוצאת דופן מבחינת סוג ההברה (א. מוֹרָה ב. אֶרְמוֹן ג. מְגַדֵּל ד. אֶמְצַע)?"</p>	<p>שימוש בכל רכיבי תורת ההגה בצורה תקינה, כולל התופעות והשינויים.</p>
מורפולוגיה (תורת הצורות)	ב.
ההישג הנדרש	כיתה
דוגמאות/פעילויות	י-י"ב
<p>- בוחרים את התשובה הנכונה : "ספר זה מְיַעַד/מְלַעַד לתלמידי תיכון".</p> <p>- כותבים את התשובה הנכונה : "חברי המועצה (י-ע-צ) _____ ברכו החינוך החברתי".</p> <p>- כותבים את התשובה הנכונה במקום המתאים : "חברי קנה מחנות החשמל (ג-ה-צ, מְקַטֵּל) _____ קיטור".</p> <p>- בוחרים את התשובה הנכונה מבין האפשרויות המוצעות : "איזה מהשמות נוצר בדרך של <u>בסיס</u> + <u>צורך סופי</u> (א. סְפָרוֹן ב. זְכָרוֹן ג. רְשִׁיוֹן ד. בְּטָחוֹן)?"</p>	<p>שימוש בפעלים שונים מכל הגזרות ובכל הבניינים, בהקשרים השונים.</p> <p>ידיעת רכיבי המילה : צורני גזירה (שורש ומוספית, בסיס ומשקל) וצורני נטייה (בשם ובפועל).</p>

<p>- כותבים את שמות העצם בכינויים : א. הסוס (שלי) _____ ב. הדודים (שלכם) _____ ג. האחות (שלנו) _____ ד. החנויות (שלו) _____</p>	<p>הכרת דגמי הנטייה בשמות עצם ביחיד וברבים, בזכר ובנקבה בתבניות שונות.</p>	
<p>- כותבים את המספרים במילים במשפטים שלפניכם : "הוא ניגש לבחינה 5 פעמים, ורק בפעם ה-6 הוא עמד בה". "מחיר הסולר התייקר השנה ב- 51%". - בוחרים את התשובה הנכונה מבין האפשרויות המוצעות : "מספר המבקרים במוזאון עלה השנה פי 11 (אָחַד עֶשְׂרֵה/אָחַד עֶשְׂרֵה/אָחַד עֶשְׂרֵה)".</p>	<p>שימוש תקין בשם המספר על כל צורותיו : יסודי, סודר, סתמי, חלקי ומעורב, בהקשרים השונים.</p>	

תחביר		ג.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- כותבים את התפקיד התחבירי של המילים המסומנות בקו : "חברים טובים הם נכס לכל החיים". "נערים אלה הם <u>חברים טובים</u> מאוד".</p>	<p>זיהוי התפקיד התחבירי של כל החלקים המרכיבים משפט נתון.</p>	<p>י-י"ב</p>
<p>- מציינים את הסוג התחבירי של המשפטים הבאים : "החוק בארץ אוסר עישון במקומות ציבוריים". "העישון גורם נזקים גופניים". "על קופסאות הסיגריות בארץ כתוב שהסיגריות מזיקות לבריאות".</p>	<p>עזרה במטא-לשון כדי לנתח משפטים בעברית והבחנה בין סוגי משפטים : פשוט, מחובר, מורכב, כולל, סתמי, חסר וייחוד.</p>	

סמנטיקה	ד.
דוגמאות/פעילויות	ההישג הנדרש
<p>- מתאימים את הצירוף לפירושו :</p> <p>א. עשה חסד עם - לא נח אף רגע</p> <p>ב. עשה אוזניו כאפרכסת - היטיב מאוד ל-</p> <p>ג. עשה לילות כימים - הקשיב היטב</p>	<p>הכרת מילים נרדפות על פי משלב והקשר.</p>
<p>- מחפשים במילון את משמעות הביטוי "עלה רעיון במוחי" ומשלבים אותו במשפט.</p>	<p>זיהוי המשמעות ההקשרית של מילה נתונה, ביטוי או צירוף כבול בעזרת מילון חד-לשוני.</p>
<p>- בוחרים את התשובה הנכונה מבין האפשרויות המוצעות :</p> <p>"הטיול על הפנים (מפחיד / גרוע)".</p> <p>"התלמידים הבריזו (ברחו / מאסו) מבית הספר".</p> <p>"לא פיר (הוגן / כדאי) לנצל קטינים".</p>	<p>הרחבת אוצר המילים מהיכרות עם טקסטים חדשים ומתוך מודעות להקשר הטקסטואלי והחברתי-תרבותי שבו הן מופיעות.</p>

נספח

השוואת לשונות מאת ד"ר עלי ותד

בכיתות מתקדמות יש מקום לעיון משווה בין העברית לערבית. הלשונות עברית וערבית הן לשונות אחיות המשתייכות למשפחת הלשונות השמיות. בשל עובדה זו קיימים קווי דמיון רבים ביניהן. ההבדלים ביניהן הם תוצאה של התפתחות הלשון במהלך ההיסטוריה ו/או תוצאה של מידת הקרבה בין השפות בתוך משפחת השפות השמיות. ההבדלים מהסוג הראשון אינם מקריים או שרירותיים, אלא הם תוצאה של מעתקים לשוניים. העיון במעתקים האלה עשוי להסביר את הצד השווה בין שתי הלשונות, מחד גיסא, ולהבהיר למעיין את הצד השונה, מאידך גיסא. להלן יוצגו מספר דוגמאות להמחשת קרבה זו:

1. בתחום הפונולוגיה

העיצורים

א. לעיצור צ העברי מקבילים בערבית שלושה עיצורים:

ظي, ارض - אָרֶץ - אָרֶץ - אָרֶץ

ב. לעיצור ז העברי מקבילים בערבית שני עיצורים:

زرع, زرع - זָרַע - זָרַע

התנועות

לתנועה "פתח ארוכה" בערבית (a/ō/x) מקבילה בעברית לרוב תנועת חולם מלא:

بنات, فوجت - كَاتِب, مَقُوم - مَقَام, موزות - مُعَلِّمَات

2. בתחום המורפולוגיה

דרכי התצורה בשתי הלשונות דומות, ודרך המלך בשתייהן היא מזיגת צורן שורש בצורן משקל (הדרך המסורגת).

השם

א. שורש ג.ד.ל + משקל מְקַטֵּל = מְגַדֵּל

שורש ג.ד.ל + משקל מְخַטֵּל = مَجْدَل

שניהם מציינים שמות מקומות.

ב. שורש נ.ג.ר + משקל קְטַל = נָגַר

שורש נ.ג.ר + משקל خَاخَا = نَجَّار

שניהם מציינים בעל מקצוע.

הפועל

- א. לעבֵר של בניין קל בעברית שלושה משקלים : פִּעַל פְּעַל פִּעַל
גם לעבֵר בערבית שלושה משקלים : فَعَّلَ فَعَّلَ فَعَّلَ

3. בתחום אוצר המילים

אוצר המילים אינו משמש במחקר קריטריון לבדיקת קרבה בין שפות, כיוון שמשמעויות המילים משתנות לפעמים בשל ההתפתחות ההיסטורית של הלשון. אך יסוד מסוים נשאר דומה. להלן נציג מילים על פי שדות סמנטיים. למשל:

- א. משפחה : אב - أب, אם - أم, בן - (א)بن
ב. אברי גוף : יד - يد, בטן - بطن, עין - عين, כתף - كتف
ג. בעלי חיים : בקר - بقر, גדי - جدي, גמל - جمل, דב - دب

4. בתחום התחביר

א. סמיכות

מורים <--- מורֵי הַכֶּתֶה
معلمون <--- معلمو الصف

ב. שם המספר

בעברית המספרים (3–10) בזכר מקבלים סיומת x , שהיא אופיינית לציון הנקבה. כך הדבר גם בערבית :

<u>עברית</u>	<u>ערבית</u>
שלושה	ثلاثة
ארבעה	أربعة
חמשה	خمسة